

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2001

Katsauksen laatinut työryhmä:

Aakkula, Jyrki	(luku 4)
Ahlstedt, Jaana	(taitto)
Ala-Orvola, Leena	(luku 1.3)
Hirvonen, Ahti	(luku 2.3, 5.1)
Knuuttila, Marja	(luku 1.1)
Laurila, Ilkka P.	(yhteenveto, toimitus)
Niemi, Jyrki	(luku 1.1, 2.1, 3, toimitus)
Myyrä, Sami	(luku 5.2)
Outa, Pia	(luku 2.4)
Peltola, Jukka	(luku 4)
Peltoniemi, Ari	(luku 2.5)
Rantamäki-Lahtinen, Leena	(luku 1.2)
Remes, Katariina	(luku 2.2)
Riepponen, Leena	(luku 5.3)
Teivonen, Minna	(toimitus)
Vihinen, Hilikka	(luku 6)

Kannen suunnittelu: Ben Rydman

Kansikuva: Hugo Simberg, Kevättunnelma

Teoksen omistaa Suomen taiteen museo Ateneum, kuvaajana Kuvataiteen keskusarkisto/Antti Kuivalainen

Hugo Simberg (1873–1917) kuuluu Suomen taiteen kultakauden kuvataiteilijoihin. Simberg käytti maalauksissaan symbolisteille ominaisia tehostettuja puhtaita väripintoja. Simbergin monien kansanihmisten mallit löytyvät lapsuuden kesien maalaisympäristöstä. Akvarelli *Kevättunnelma* vuodelta 1895 kuvastelee Simbergin kokemia maalaiselämyksiä: Paikkalan mökin tomera emäntä Maija touhuamassa lehmän kanssa, miehensä Manne pihalla päättäkatojana ja liinatukkaiset lapset ensi kertaa paljasjalkaisina keväturmella; lounastuulia nuuhkivan lehmän turpakin näkyy navetan ovelta.

JULKAISUJA 97

**Suomen maatalous
ja
maaseutuelinkeinot
2001**

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
AGRICULTURAL ECONOMICS RESEARCH INSTITUTE, FINLAND
PUBLICATIONS 97

ISBN 951-687-096-1
ISSN 0788-5393

Copyright
Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos

Julkaisija
Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos, PL 3, 00411 Helsinki
<http://www.mttl.fi>

Jakelu ja myynti
Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos, PL 3, 00411 Helsinki
puh. (09) 504 471, telekopio (09) 563 1164
e-mail: teija.johansson-laitio@mttl.fi

Painatus
Vammalan Kirjapaino Oy 2001

Esipuhe

MTTL on tuottanut vuodesta 1985 alkaen vuosittain katsauksen maatalouden alan keskeisiin tapahtumiin. Tavoite on ollut antaa yleiskuva keskeisimmistä ilmiöistä maatalouspolitiikan alalla ja niiden vaikutuksista maatilatalouteen. Katsaus on perinteisesti sisältänyt myös laajan tilasto-osan.

Käsillä olevaa julkaisua on pyritty kehittämään entistä käyttökelpoisemmaksi. Tarkastelukulma on maaseutu, jonka aktiviteetti perustuu entistä monipuolisempaan yritystoimintaan. Maatalouspolitiikka ja maatalous on kuitenkin keskeisellä sijalla tässäkin katsauksessa.

Julkaisuun on sisällytetty lyhyitä tietoiskuja erilaisiin ajankohtaisiin keskusteluaiheisiin ja arviointia myös tulevaisuudesta. Kaikki artikkelit ovat laitoksen tutkijoiden, alansa asiantuntijoiden tuotteita. Toivon, että katsauksesta on hyötyä niin kotimaassa kuin ulkomailla.

Helsingissä helmikuussa 2001

Jouko Sirén
yllyjohtaja

Sisällysluettelo

Yhteenveto	5
1. Maatalouden toimintaympäristö	11
1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana	11
1.2. Maaseudun yrittäjyys	15
1.3. Suomalainen maatila	19
2. Markkinakatsaus	26
2.1. Markkinajärjestelmä	26
2.2. Peltokasvituotanto	29
2.3. Kotieläintuotanto	34
2.4. Puutarhatuotanto	39
2.5. Elintarvikemarkkinat	43
3. Maatalouden tukipolitiikka	50
3.1. EU:n yhteiset tukimuodot	51
3.2. Kansallinen tuki	55
4. Maatalous, elintarviketurvallisuus ja ympäristö	60
4.1. Elintarviketurvallisuuksutilanne Suomessa	60
4.2. Maatalouden ympäristötuki	62
4.3. Maatalouden ympäristöpolitiikan tulevaisuudennäkymät	66
5. Maatalouden taloudellinen tila	70
5.1. Maataloustulo	70
5.2. Maatalouden tuottavuuskehitys	72
5.3. Maataloustulo kirjanpitotiloilla	73
6. Maaseutu- ja aluepolitiikka	77
6.1. Maaseutupolitiikan kansallinen ohjelma	77
6.2. Alueellisen kehittämisen kansalliset painopisteet	79
Liitetaulukot	85

Erityisteemat

Suomen maatalouden tulevaisuudenkuvat	24
Geenitekniikka tulee – mikä muuttuu?	48
Kansallistuvaa yhteistä maatalouspolitiikkaa	58
EU:n luomukotieläinsäännöstö tuli voimaan	68
Maa- ja puutarhatalouden kustannukset nousivat nopeasti vuonna 2000	75
Hallinnan muutos aluepolitiikassa	82

YHTEENVETO

Vuosi 2001 on maatalouspolitiikassa väli-vuosi siinä mielessä, ettei suuria muutoksia ole näköpiirissä. Alkuvuoden perusteella on mahdollista, että EU:n nautamarkkinat ajautuvat tilanteeseen, joka edellyttää toimenpiteitä tarjonnan leikkaamiseksi kysyntää vastaavaksi. Muuten EU:n maatalouspolitiikkaa reformoidaan seuraava kerran todennäköisesti vasta vuosina 2002 ja 2003. Suomen kansalliset tuet on pääosin ratkaistu vuoden 2003 loppuun asti.

Vuosi 2000 oli uuden maatalouspoliittisen ohjelman sisäänajovuosi. EU-jäsenyyteen liittynyt maatalouden viisivuotinen siirtymäkausi päättyi vuoteen 1999, ja siirtymäkaudelle neuvotellut maatalouden erityistuet loppuivat. Uudet tukijärjestelyt eivät kuitenkaan poikkea ratkaisevasti siirtymäkauden järjestelyistä, vaan maataloutta tuetaan myös tulevina vuosina entisen kaltaisin toimenpitein. Se on mahdollista, sillä suuri osa kansallisesta tulotuesta sovittiin pitkäaikaiseksi jo liittymissopimuksessa, ja EU:n komissio on myöntänyt Suomelle oikeuden maksaa kansallisia tukia Etelä-Suomen kotieläintaloudelle ja puutarha-

taloudelle sekä korotettua investointitukea vuoden 2003 loppuun saakka. Tosin Etelä-Suomen tuet ovat asteittain alenevia, mistä seuraa ongelmia viljelijöille.

Vuonna 2000 voimaan tullut EU:n maatalousuudistus Agenda 2000 ei tuonut Suomen kannalta dramaattisia muutoksia tukipolitiikkaan. Ohjelman ydinkohta on viljan, naudanlihan ja maidon hallinnollisten hintojen asteittainen alentaminen. Viljan interventiohinnan ensimmäinen 7,5 %:n leikkaus tehtiin heinäkuussa 2000 ja toinen tehdään heinäkuussa 2001. Pellon velvoitekesannointi on 10 % vuoteen 2006 asti.

Naudanlihan markkinatukihintaa alennetaan kolmessa yhtä suuressa erässä yhteensä 20 %. Interventiohintaa korvataan heinäkuussa 2002 yksityisen varastoinnin perushinnalla. Jos yksityisen varastoinnin tuki ei vakauta riittävästi naudanlihan hintaa, voidaan ottaa käyttöön turvaverkkona toimiva interventiojärjestelmä. BSE-kriisin takia naudanlihan markkinajärjestelmään voidaan joutua puuttumaan muutenkin.

Maatalouden tukijärjestelmä Suomessa, milj. mk.

	2000 ^{ennakko}	2001 ^{arvio}
EU:n rahoittamat		
Peltokasvien tuki	1 947	1 980
Muut peltoalatuet	55	55
CAP-eläintuki	273	328
EU:n osarahoittamat		
Luonnonhaittakorvaus	2 464	2 513
Ympäristötuki	1 642	1 679
Kansallisesti rahoitettavat		
Etelä-Suomen kansallinen tuki	841	802
Pohjojen tuki	2 103	2 117
Kasvinviljelyn kansallinen tuki	450	492
Muut kansalliset tuet	115	88
Yhteensä	9 890	10 054
EU:n osuus	3 968	4 056
Kansallinen osuus	5 922	5 998

Maito- ja maitotuotealan Agenda-uudistus toteutuu vasta markkinointivuodesta 2005/2006 alkaen. Voin ja rasvattoman maitojauheen interventiohintoja vähennetään yhteensä 15 % kolmessa eri vaiheessa. Vuonna 2003 tehdään kuitenkin välitarkistus komission raportin perusteella. Tällöin päätetään kiintiöjärjestelmän kohtalo vuoden 2008 jälkeen. Sika-, kana- ja broileri- ja puutarhatalous ovat edelleen pääosin EU:n yhteisen maatalouspolitiikan ulkopuolella.

Maataloustuet jaetaan maksajan perusteella kolmeen kokonaisuuteen. Pelto- kasvien ja kotieläinten CAP-tuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Vuonna 2001 käytettävänä olevasta maataloustuesta (10,1 mrd. mk) näiden EU:n kokonaan maksamien tukien osuus on 24 %. EU:n ja Suomen yhteisesti maksamien, maaseudun kehittämiseen tähtäävien tukien osuus kokonaisuudesta on 42 %. Luonnonhaittakorvauksesta EU maksaa 30 % ja ympäristötuesta 55 %. Kolmas tukikokonaisuus on Suomen kansalliset tuet. Vuonna 2001 niiden osuus maatalouden koko tukipaketista on 35 %.

Uusi ympäristötuki ei toimenpiteillään juuri eroa vanhasta

Ympäristötuki ohjelmakaudelle 2000–2006 sai lopullisen muotonsa kesäkuun 2000 lopussa, kun Euroopan komissio hyväksyi ympäristötukijärjestelmän sisältäneen Suomen ehdotuksen horisontaaliseksi maaseudun kehittämisohjelmaksi. Sekä vanha että nykyinen ympäristötuki ovat kannustaneet maataloutta siirtymään entistä ympäristöystävällisempiin tuotantotekniikoihin. Näkyvien tulosten saanti kestää kuitenkin aikansa, sillä maataloutta pidetään edelleen mm. suurimpana vesistöjen rehevöittäjänä maassamme.

Aivan kuten vuonna 1995 ympäristötuen käsittelyn viivästyminen aiheutti sen,

että viljelijät joutuivat tekemään ympäristötukisopimuksen ennen kuin sopimusehdoista oli täyttä varmuutta. Tällä ei kuitenkaan ollut vaikutusta osallistumisinnokkuuteen, sillä ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteiden piirissä oli vuoden 2000 lopussa yli 90 % viljelijöistä ja yli 95 % peltoalasta. Ympäristötuen kattavuus säilyi siis vähintäänkin ennallaan ehtojen ja tukitasojen muutoksista huolimatta.

Nykyisen ympäristötuen ympäristöllinen pääpaino on sama kuin vanhankin eli vesien suojeleminen. Lisäksi pyritään rajoittamaan päästöjä ilmaan, vähentämään torjunta-aineiden käytöstä aiheutuvia riskejä sekä huolehtimaan maaseutumaisemasta ja luonnon biologisesta monimuotoisuudesta. Tavoitteena on myös lisätä humuksen määrää maaperässä sekä säilyttää maan tuottokyky hyvänä tai parantaa sitä. Ympäristötukisopimuskausi on edelleen pääsääntöisesti viisivuotinen. Luonnonmukaisen tuotannon lisääntyminen on jatkunut uudenkin ympäristöohjelman aikana: luomuhyväksytyä tai siirtymävaiheessa olevaa luomupeltoalaa oli lokakuussa 2000 noin 146 000 ha (6,7 % viljelyalasta), mikä on 10 000 ha enemmän kuin vuoden 1999 lopussa.

Rahoituksen niukkuus vaivaa uutta ympäristöohjelmaa. Vuonna 2001 uusia ympäristötukisopimuksia tehdään vain rajoitusti, eikä voimassa oleviin sopimuksiin hyväksytyä liitettäväksi uusia alueita. Erityistukisopimuksia tehdään todennäköisesti vain luonnonmukaisesta tuotannosta, suoja- vyöhykkeiden perustamisesta ja hoidosta, lannan käytön tehostamisesta, perinnebiotooppien hoidosta, alkuperäiskasvien viljelystä ja luonnon monimuotoisuuden edistämisestä.

Suomen elintarviketurvallisuus säilyi hyvänä

Ympäristön laadulla on kiinteä yhteys elintarvikkeiden laatuun ja sitä kautta elintarviketurvallisuuteen. Tosin elintarviketurvallisuus koostuu monista sellaisistakin

osatekijöistä, jotka eivät sinänsä liity maataloustuotteiden tuotantoympäristöön. Elintarviketurvallisuuden vaikutetaan ruokaketjun kaikissa vaiheissa aina pellolta pöytään saakka. Elintarviketurvaston mukaan Suomen EU-jäsenyys on lisännyt ruoan turvallisuusriskejä ja vaikeuttanut elintarviketurvallisuutta. Suomen elintarviketurvallisuus ei kuitenkaan ole merkittävästi heikentynyt. Ruokamyrkytysten määrät ovat säilyneet kutakuinkin ennallaan, mutta epidemiat ovat aikaisempaa vakavampia.

Perinteisten elintarviketurvallisuusongelmien sijasta BSE-tauti puhutti niin kuluttajia kuin päättäjiäkin vuonna 2000 ja edelleen keväällä 2001. Uusia tautitapauksia uutisoidaan Keski- ja Etelä-Euroopassa viikoittain samalla kun nautoja testataan tehostetusti koko EU:ssa. Vain Suomi, Ruotsi ja Itävalta ovat säilyneet BSE:stä puhtaina maina. Naudanlihan kulutus on alentunut kymmenillä prosenteilla. Suomessa kysyntä ei ole alentunut, mutta se on suuntautunut yhä enemmän kotimaiseen lihaan. Kriisit ovat saaneet elintarvikkeiden tarjontaketjut varpailleen. Virhe säännöissä ja valvonnassa on koitunut koko naudanlihan turmioksi. Kuluttajien luottamuksen palauttamiseksi EU:ssa on lisätty naudanlihan pakkausmerkintöjä, kielletty lihaluujauhon käyttö kaikilla syötävillä kotieläimillä ja käynnistetty nautojen laajamittainen testaus. Jotkut maat ovat ottaneet käyttöön myös naudanlihan tuontikieltoja ja kieltäneet riskiryhmien verenluovutuksen. EU:n maatalousministerit pohtivat keinoja rajoittaa naudanlihan tarjontaa, jotta varastot riittäisivät. Viime vuosien elintarvikeskandaalien vauhdittamana unioniin perustetaan elintarviketurvallisuustyötä koordinoiva viranomaisjärjestelmä. Keväällä 2001 Suomi ponnistelee saadakseen elintarviketurvaston Suomeen.

Osittain aiempien ruokaskandaalien seurauksena Euroopan komissio esitteli tammikuussa 2000 elintarviketurvallisuutta koskevan suunnitelmansa maatalousneuvostolle. Komission ns. Valkoisessa kirjas-

sa vahvistetaan EU:n pyrkimys kattavaan politiikkaan elintarviketurvallisuuskysymyksissä.

Geenitekniikan ja yleisemminkin biotekniikan asema elintarviketuotannossa on eräs keskeisiä maatalouteen liittyviä keskustelunaiheita vuonna 2001. Tuotantolähtöinen biotekniikkateollisuus on liputtanut voimakkaasti biotekniikan käyttöön ottoa puolesta, kun taas kuluttajat ovat olleet varovaisemmalla kannalla. USA:ssa gmmaissin viljelyala supistui, koska viljelijät ennustivat menekkivaikeuksia. Suomalaisessa keskustelussa vallitsee sama asetelma: kuluttajat ovat kriittisiä, kun taas kauppa ja teollisuus pikemminkin hyväksyvät geenitekniikan käytön elintarviketuotannossa. Suomalaista keskustelua kohahdutti toukokuussa 2000 julkitullut tieto, että myös Suomessa on viljelty gm-rapsia, ilmeisesti vahingossa. Toinen käytännön esimerkki kotimaisessa keskustelussa on ollut siirto geenien lehmien ja lehmänmaidon tuotanto Pohjois-Savossa. Viranomais tahot ovat omaksuneet neutraalin kannan ottaen huomioon tekniikkoihin mahdollisesti liittyvät arvaamattomat yhteiskunnalliset aspektit ja luonnontieteellisten riskien mahdollinen peruuttamattomuus. Yhteiskunnallista keskustelua vaikeuttaa tiedon puute.

Kaiken kaikkiaan vuoden 2000 aikana elintarviketurvallisuuden tärkeys tunnustettiin entistä paremmin EU:ssa. Yhteiskunnallisten päätösten ohella myös suomalaiset kuluttajat ovat omaksuneet elintarviketurvallisuusnäkökohdat osaksi ostopäätösprosessiaan. Mikäli tällainen kehitys jatkuu ja kuluttajien mielipiteet realisoituvat valinnoiksi kaupan tiskillä, elintarviketurvaston saa entistä paremmat luonnolliset kannustimet hyvän elintarviketurvallisuuden ylläpitoon. Kauppapolitiikassa elintarviketurvallisuuskysymykset tulevat esille, kun EU nostaa asiat WTO-neuvotteluissa, jotka näillä näkymin käynnistyvät marraskuussa 2001.

Maaseutu- että aluepolitiikassa tehtiin kansallisia linjauksia

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä luovutti marraskuussa 2000 kolmannen maaseutupoliittisen ohjelman vuosille 2001–2004. Ohjelman keskeisin vaatimus koskee maaseutunäkökulman ja alueellisten vaikutusten arvioimisen ottamista käytännöksi kaikilla politiikan- ja hallinnonaloilla. Tätä pidetään edellytyksenä sille, että erityisillä maaseutupoliittisilla toimilla voisi olla vaikuttavuutta. Maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa lähdetään siitä, että maaseudulla toimeentulon lähteet ovat moninaiset ja niistä on olemassa monenlaisia yhdistelmiä, jotka vaihtelevat myös alueittain maaseudun sisällä. Monet ohjelman yksityiskohtaisista ehdotuksista liittyvät maaseudun arjen kannalta epätarkoituksenmukaisten säädösten ja käytäntöjen muuttamiseen tai uusien asumisen, työnteon, opiskelun tai yrittämisen käytäntöjen mahdollistamiseen. Ohjelma kiinnittää vakavaa huomiota myös siihen, ettei maaseudulle hanketoimin syntynyt monimuotoinen, omatoimisuudelle perustuva uusi toimeliaisuus kannan ilman pysyviä rakenteita ja räätälöityä kehittämistä.

Maaseutupoliittisessa ohjelmassa on 108 yksityiskohtaisuudeltaan vaihtelevaa ehdotusta marjamehujen kansallisen virvoitusjuomaveron poistamisesta toimintaryhmätyön vakiinnuttamiseen koko maahan. Useimmilla ehdotuksilla ei ole lainkaan tai on vain vähäisiä valtiontaloudellisia vaikutuksia. Markkamääräisesti suurin ehdotus (vuotuinen kustannus suurimmillaan 1,7 mrd. mk) koskee valtionverotuksesta annettavaa syrjäseutuvähennystä pahimmilla muuttotappioalueilla. Ohjelma painottaa ns. laajan maaseutupolitiikan ratkaisevaa merkitystä. Laajalla maaseutupolitiikalla tarkoitetaan sellaisia eri hallinnonalojen ja politiikkalohkojen ratkaisuja, joiden ensisijaisena tarkoituksena ei ole maaseudun kehittäminen sinänsä, mutta joilla on suuri vaikutus maaseutuun.

Talouden alueellinen keskittyminen on kiihtynyt entisestään viime vuosina. Seutukunnista nopeimmin kasvavat Helsingin, Porvoon, Lohjan, Oulun, Tampereen, Kaakkois-Pirkanmaan, Turun ja Jyväskylän seutukunnat. Aluepolitiikan näkökulmasta Itä- ja Pohjois-Suomen seutukuntien aluekehityksen ongelmat eivät selvästikään ole seurausta vain talouden kausivaihteiluista, vaan ne ovat luonteeltaan rakenteellisia.

Aluepolitiikka sai sisältöä valtioneuvoston syksyllä 2000 antamassa tavoiteohjelmassa, joka suuntaa ja sovittaa yhteen alueellista kehittämistyötä vuosina 2000–2003. Tavoiteohjelman kantavana ajatuksena on, että nykyistä tasapainoisempi aluekehitys voidaan saavuttaa vain vahvistamalla koko maan kattavaa aluekeskusten verkostoa muutaman suuren, omavoimaisesti kehittyvän kasvukeskuksen lisäksi. Tarkoitusta varten käynnistettiin vuoden 2000 lopulla aluekeskusohjelmatyö, jolla pyritään saamaan aikaan kaikki maakunnat kattava kehittyvä aluekeskusten verkko. Maaseutualueilla tämä merkitsee kyläkeskusten voimistamista. Myös aiemmin perustettujen osaamiskeskusten vahvistaminen palvelee samaa ajatusta.

Aluepolitiikan tulevaisuuden malli kiteytyy aluekeskusten kehittämisessä. Valtion aluepoliittisia toimenpiteitä suunnataan jatkossa tämän aluekeskusverkoston vahvistamiseen. Aluekeskuksen tulee toimia alueensa veturina palvelien koko seutukunnan elinvoimaisuuden vahvistamista ja seudullisen eheyden lisäämistä. Kuntien välistä yhteistyötä pyritään syventämään. Aluekeskusohjelmaan otetaan mukaan 30–40 talousaluetta tai muuta luonnollista yhteistyötä tekevää kuntien ryhmittymää.

Vuosi 2000 oli hyvä kasvintuotannossa

Kasvinviljelyn kannalta kesä 2000 oli hyvä. Viljan kokonaissato oli poikkeuksellisen suuri, noin 4 mrd. kg. Leipäviljaa saatiin

lähes kotimaista kulutusta vastaava määrä. Rehuviljasato oli 3,4 mrd. kiloa, kolmanneksen edellisvuotta suurempi ja laadultaan hyvä. Säilörehun kokonaissato ylitti ensimmäisen kerran 7 mrd. kiloa. Kuivaheinän kokonaissato oli 0,6 mrd. kg. Kuivaheinän korjuuala ja kokonaissato on vähentynyt 1990-luvulla, mutta vastaavasti säilörehuala on kasvanut. Tämä kertoo siitä, että nautakarjan ruokinnassa käytetään entistä vähemmän kuivaheinää. Kuivaheinän korjuuta häiritsi sateinen sää.

Alkuvuodesta 2000 viljojen markkinahinnat Suomessa olivat alkuvuoden 1999 hintoja korkeampia, mutta ennätysadosta ja maatalouspolitiikan muutoksesta johtuen vuoden loppupuoliskolla viljasta maksettiin huonommin kuin vuotta aiemmin. EU:n viljan kokonaissato kasvoi 5 % vuonna 2000. EU:n vehnäsato arvioitiin 104 mrd. kiloksi, joten EU:n tuotanto oli samalla tasolla kuin maailman suurimman tuottajan, Kiinan. Maailman vehnän kulutus ylitti tuotannon kolmantena peräkkäisenä vuonna. Viljavarastot pienenevät, mikä lisää painetta vehnän maailmanmarkkinahinnan nousuun.

Puutarhatalouden tuotannon arvo kasvoi 10 % vuonna 2000 hyvien satojen ja eräiden tuotteiden kohdalla myös nousseiden hintojen vuoksi. Tarhaherne, porkkana, valkokaali ja ruokasipuli olivat vuonna 2000 eniten viljeltyjä avomaanviljanneksia. Niiden viljelyala muodostaa yli 60 % koko myyntituotannon alasta. Pinta-alasta neljännes on teollisuuden sopimustuotannossa. Marjantuotannon viljelyalasta kaksi kolmasosaa ja tuotantomäärästä 80 % on mansikantuotannossa. Sadosta noin 9 % on teollisuuden sopimustuotantoa. Kasvihuone- tuotannon alasta noin 60 % on vihannestuotannossa ja 40 % koristekasvien tuotannossa. Vihannestuotannon viljelyalasta 54 % on tomaatinviljelyssä ja kolmasosa kurkunviljelyssä. Kasvihuonetuotteiden tuottajahinnat olivat vuonna 2000 hieman korkeammat kuin edellisvuonna. Silti varsinkin tomaatin tuottajahinta oli edelleen erittäin alhainen.

Maidontuotannon kasvu jatkui

Vuonna 2000 maitoa lähetettiin meijereihin 2 371 milj. litraa, mikä on 2 % edellistä vuotta enemmän. Keskituotos oli 6 700 litraa/lehmä, eli yli 250 litraa (4 %) parempi kuin edellisenä vuonna. Suomen maa-kohtaisen maitokiintiön arvioidaan kiintiövuonna 2000/2001 ylittävän noin 47 miljoonalla litralla eli viikon tuotannolla. Maidontuottajia oli vuoden lopussa noin 21 600 eli 8 % edellisvuotta vähemmän. Vuoden lopussa lypsylehmiä oli noin 370 000 keskimääräisen karjakoon ollessa noin 17 lehmää. Keskimääräinen karjakoko kasvoi vuodessa yhdellä lehmällä.

Naudanlihan tuotanto kasvoi vajaan prosentin noin 91 milj. kiloon vuonna 2000. Naudanlihan 96 milj. kilon kulutuksesta noin 9 % oli vuonna 2000 tuonnin varassa. Suomesta vietiin 6 milj. kg naudanlihaa. Sianlihan tuotanto väheni lähes 6 prosenttia 173 milj. kiloon vuonna 2000. Tuotantoa vaikeutti porsaspula. Yhdistelmä- tuotannon osuus tuotannosta lisääntyi, ja välityksen kautta kulkevien porsaiden osuus vastaavasti vähentyi. EU-alueella sianlihan markkinatilanne oli hyvä viennin vetäessä ja varastojen säilyessä siten tyhjinä. Siipikarjanlihan tuotanto väheni edellisvuoteen nähden 4 prosentilla 64 milj. kiloon. Kananmunien tuotantoa vaivannut ylituotanto-ongelma jatkui myös vuonna 2000. Tuotannon määrä pysyi ennallaan 59 milj. kilossa, ja kulutuksen määrä 51 milj. kg ylittyi selvästi. Tuottajien ja pakkaamoiden hanke ylituotanto-ongelman hallitsemiseksi jatkui ns. Laitila-sopimuksen avulla.

Maidon keskimääräinen tilityshinta tuottajille oli lähes 5 penniä/litra edellistä vuotta korkeampi. Keskihinta oli EU:n keskihintaa korkeampi, mutta tilityshinnoissa syntyi eroja meijereiden välillä. Maidon keskimääräinen tuottajahinta ilman jälkiliä oli 1,90 mk/litra, ja tuotantotukea maksettiin keskimäärin 0,55 mk/litra. Maidon lopullinen hinta ratkeaa kuitenkin vasta meijereiden tilinpäätösten yhteydessä, jolloin tuloksen perusteella maksettava

jälkitilin suuruus päätetään. Vuonna 1999 maidon keskimääräinen jälkitili oli 11,7 p/litra.

Vuonna 2000 elintarvikkeet kallistuivat Suomessa 2,7 %, mikä oli vähemmän kuin yleinen 3,5 %:n inflaatio. Meijerituotteiden kuluttajahinnat olivat vuoden 2000 joulukuussa 1,2 % korkeammat kuin vuotta aiemmin. Nousu on lähinnä juustoista johtuvaa. Meijerituotteiden kulutusmäärät säilyivät lähes ennallaan. Lihatuotteiden hinnat kallistuivat vuoden 2000 aikana keskimäärin 1,8 %. Lihan kokonaiskulutus pysyi lähes ennallaan ollen noin 66 kiloa henkilöä kohden, josta puolet sianlihaa. Toisin kuin muualla Euroopassa, naudanlihan kulutuksessa ei tapahtunut muutoksia edellisvuoteen verrattuna. Kananmunien kuluttajahinta nousi runsaan 10 %, mutta kulutus säilyi suunnilleen ennallaan.

Maatilojen lukumäärän ja tuotannon kehitys

Maatalouden heikko kannattavuus ja tulevaan politiikkaan liittyvä epävarmuus on heijastunut alalle halukkaiden määrään. Aktiivimaatiloja (tuotantoa harjoittavat tilat, jotka täyttävät EU-tukien saamisen kriteerit) oli arvion mukaan vuonna 1994

noin 103 000 tilaa. Vuoteen 2000 mennessä tilojen määrä oli alentunut noin 78 000 maatilaan, eli tuotannosta on poistunut noin 25 000 maatilaa (25 %). Tuotannon määrä sen sijaan on säilynyt vuosittaista vaihtelua lukuun ottamatta suunnilleen ennallaan.

Maataloustulo (yrittäjätulo) oli vuonna 2000 noin 20 % alle EU-jäsenyyttä edeltävän ajan. Kahteen edeltävään vuoteen, joista molemmat olivat katovuosia, verrattuna maataloustulo nousi selvästi, mutta niitä edeltävien vuosien tasoon verrattuna maataloustulo oli vielä alhaisella tasolla. Maatalouden kokonaistuotto oli 22,3 mrd. mk, joka oli 7 % suurempi kuin vuonna 1999. Markkinoilta saatu tuotto kasvoi 3 % ollen 12,0 mrd. mk. Tukien osuus kokonaistuotosta oli 44 %.

Vuonna 2000 maataloudessa saatiin samalla panosmäärällä aikaan 1,14 kertaa enemmän tuotantoa kuin vuonna 1990. Suomen maatalouden tuottavuuskehitys on ollut selvästi hitaampaa kuin tärkeimmissä kilpailijamaissa. Kuuden ensimmäisen EU-vuoden aikana tuottavuuskasvu on ollut keskimäärin vain 1,18 %. Tosin aivan viimeisimmät vuodet antavat jo varovaisia viitteitä siitä, että tuottavuuskehitys olisi hieman kiihtymässä.

Aktiivimaatilojen lukumäärä ja maataloustulo vuosina 1994–2000.

	Maatiloja kpl	Muutos ed. vuodesta, %	Muutos vuo- desta 1994, %	Maataloustulo mrd. mk	Indeksi 1992–94 keskiarvo: 100
2000	78 000	-4	-25	6,1	80
1999	82 000	-5	-21	5,6	73
1998	86 000	-3	-17	5,3	69
1997	88 000	-3	-15	6,3	82
1996	91 000	-4	-12	6,5	85
1995	96 000	-8	-8	7,4	96
1994	103 000 ¹⁾			8,4	109

¹⁾MTTL:n arvio

Lähteet: MTTL:n kokonaislaskelma, MMM:n tukirekisteri.

1. MAATALOUDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana

Elintarvikkeiden ja juomien kokonaiskulutusmenot ovat Suomessa noin 76 mrd. mk vuodessa. Tämä vastaa vajaata 11 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta. Kotitalouksien kulutusmenoista ruokalasku muodostaa noin 23 prosenttia, jos alkoholi-juomat ja kodin ulkopuolella tapahtuva ruokailu otetaan huomioon. Kotiin hankittujen elintarvikkeiden osuus kulutusmenoista on noin 13 prosenttia, jos alkoholi-juomia ei oteta lukuun.

Kun elintarviketalouden rahavirtaan sisällytetään kokonaiskulutusmenojen lisäksi elintarviketehtävään välittömästi liittyvät tukimäärät, elintarviketaloudessa liikkuvien rahavirtojen yhteenlaskettu arvo on ollut viime vuosina lähes 85 mrd. mk. Elintarviketalouden rahavirtaan on tällöin sisällytetty maa- ja puutarhatalouden tuotanto, elintarvikkeiden jalostus, kaupan katteet, ravitsemuspalvelut, arvonlisävero sekä elintarviketehtävän saamat tuet.

Perustuotanto

Elintarviketalouden perustan muodostaa maa- ja puutarhatalouden tuotanto. Kotimaisen perustuotannon yhteenlaskettu bruttoarvo on ollut viime vuosina noin 21 mrd. mk. Tuotanto pohjautuu suurelta osin yrityksen ulkopuolelta hankittavien ostopanosten käytölle. Kokonaistuotosta lähes 70 % eli noin 14 mrd. markkaa käytetään tuotantopanosten hankintaan kansantalouden muilta toimialoilta. Useat tuotannonalat, kuten kemianteollisuus ja metalliteollisuus, valmistavat maa- ja puutarhatalouden tarvitsemia tuotantopanoksia.

Maa- ja puutarhatalouden tuottama arvonlisäys Suomen bruttokansantuotteeseen oli vuonna 1999 noin 7 mrd. mk. Tämä oli 1,2 prosenttia kaikkien toimi-

alojen yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta. Maa- ja puutarhatalouden BKT-osuus on vuosien mittaan pudonnut, sillä tuotannon kasvu kansantalouden muilla sektoreilla on ollut alkutuotantoa selvästi nopeampaa. Ennätyskellisen hyvästä viljasadosta huolimatta maa- ja puutarhatalouden BKT-osuus ei noussut myöskään vuonna 2000.

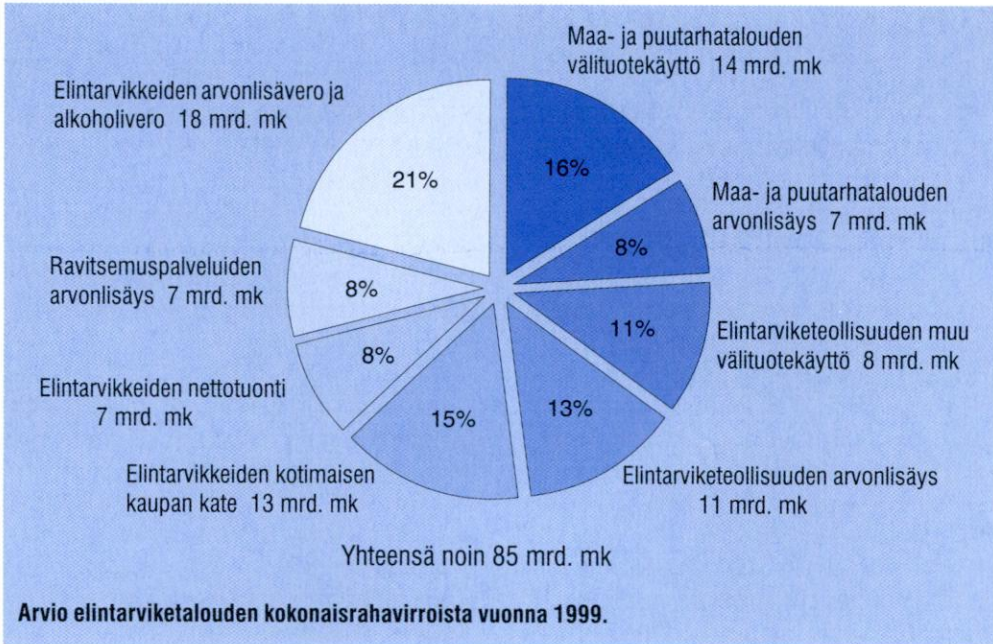
Maa- ja puutarhatalous on toisaalta yhä kiinteämmin kytkeytynyt maa- ja puutarhataloustuotteita jalostavaan teollisuuteen. Viime vuosina yli 80 % maa- ja puutarhatalouden tuotoksesta on siirtynyt jalostettavaksi elintarviketeollisuuteen. Koska elintarvikkeiden jalostus on keskittynyttä ja kilpailun kiristyessä keskittyminen entisestään vahvistuu, tuottajille tarjoutuvien vaihtoehtoisten markkinakanavien lukumäärä vähenee vuosi vuodelta.

Elintarvikkeiden jalostus

Elintarviketeollisuuden bruttoarvo oli vuonna 1999 lähes 49 mrd. mk eli runsaat 9 % koko teollisuustuotannon bruttoarvosta. Kokonaistuotanto on kasvanut viime vuosina lähinnä kotimarkkinoiden kysynnän kasvun ansiosta. Elintarviketeollisuuden arvonlisäys oli puolestaan 11,5 mrd. mk, mikä on 1,8 % koko kansantalouden vastaavasta.

Elintarviketeollisuus on metalli-, metsä- ja kemianteollisuuden jälkeen Suomen neljänneksi suurin teollisuudenala tuotannon jalostusarvolla mitattuna. Päätoimialat ovat lihanjalostus-, leipomo- ja maidonjalostusteollisuus. Toimipaikkoja on yhteensä noin 700.

Kotimainen elintarviketeollisuus hankkii tarvitsemansa raaka-aineet pääosin edelleen kotimaiselta maa- ja puutarhataloudelta, vaikka raaka-aineiden tuonti onkin mahdollista. Käytännössä merkittävä osa elintarviketeollisuudesta on kuljetuskustan-

nusten takia hyvin riippuvainen kotimaisesta raaka-aineesta. Meijeri- ja lihateollisuuden yhteys kotimaiseen perustuotantoon on lähes saumaton, koska näillä toimialoilla käytetty raaka-aine on pääosin kotimaista.

Elintarvikkeiden kotimainen kauppa

Alkutuotannon ja elintarviketeollisuuden ohella kaupan osuus kotimaisessa elintarviketeketjussa on merkittävä. Kauppa osallistuu raaka-aineiden ja muiden ostopanosten välittämiseen maa- ja puutarhataloudelle ja elintarviketeollisuudelle sekä valmiiden tuotteiden toimittamiseen loppukäyttöön kuluttajille. Kotimaisen tukku- ja vähittäiskaupan riippuvuus kotimaisesta perustuotannosta on kuitenkin paljon löyhempiä kuin suurimmassa osassa elintarviketeollisuutta.

Maatalouden välituotekäytöstä tukku- ja vähittäiskaupan osuus on 15 %. Elintarviketeollisuuden välituotekäytöstä kaupan osuus on pienempi sillä teollisuus ostaa suuren osan raaka-aineestaan suoraan tuottajilta ja muita panoksia suoraan muilta teollisuuden toimialoilta.

Kuluttajien elintarvikemenoista tukku- ja vähittäiskauppaportaan osuus on huomattava, kaikkiaan noin 13 mrd. mk.

Kaupan osuus ruuan verollisesta kuluttajahinnasta on viime vuosien aikana kasvanut muutamalla prosentilla. Lihavalmisteiden ja maitotuotteiden kohdalla kaupan osuus on kasvanut jopa useita prosentteja suhteessa elintarviketeollisuuden myyntihintoihin.

Kaupan osuutta elintarviketeketjun rahavirroista on tosin vaikea arvioida, sillä käytettävissä olevat tilastot eivät erottele elintarvikkeiden myyntiä muista päivittäistavaroiden myynnistä eikä kaupan myyntikateprosentista elintarvikkeiden osalta ole täsmällistä tietoa.

Kaupan asema elintarviketeketjussa suhteessa kotimaiseen raaka-ainetuotantoon ja elintarviketeollisuuteen on EU-jäsenyyden myötä vahvistunut. Kauppa pystyy kilpailuttamaan kotimaista elintarviketeollisuutta erittäin tehokkaasti sekä keskenään että ulkomaisten yritysten kanssa. Kauppa on myös vielä välttynyt ulkomaiselta kilpailulta, sillä laajat ulkomaiset elintarvikekauppaketjut eivät toistaiseksi ole tulleet Suomen markkinoille.

Elintarvikkeiden ulkomaankauppa

Osana elintarvikeketjussa on myös elintarvikkeiden ulkomaankauppa, vaikkei se sinänsä muodosta elintarvikeketjussa itsenäistä toimijaa. Viennissä sitä toteuttavat jalostajat ja tuotteen valmistajat ja tuonnissa lähinnä kaupan keskusliikkeet.

Vapaa tuonti ja vienti EU-maiden kesken on pakottanut niin maatalouden, teollisuuden kuin kaupankin toimimaan markkinoilta tulevien tarpeiden mukaan. Vuonna 2000 elintarvikkeiden tuonnin arvo oli 12,1 mrd. mk ja viennin arvo 4,9 mrd. mk.

Osa tuonnista on sellaisia alkutuotannon tuotteita, joita ei voida tuottaa Suomessa tai joiden kotimainen tuotanto ei ole riittävä. Osa ulkomaankaupasta on ristikkäiskauppaa eli samoja tuotteita sekä viedään että tuodaan.

Elintarviketalouden tuet ja verot

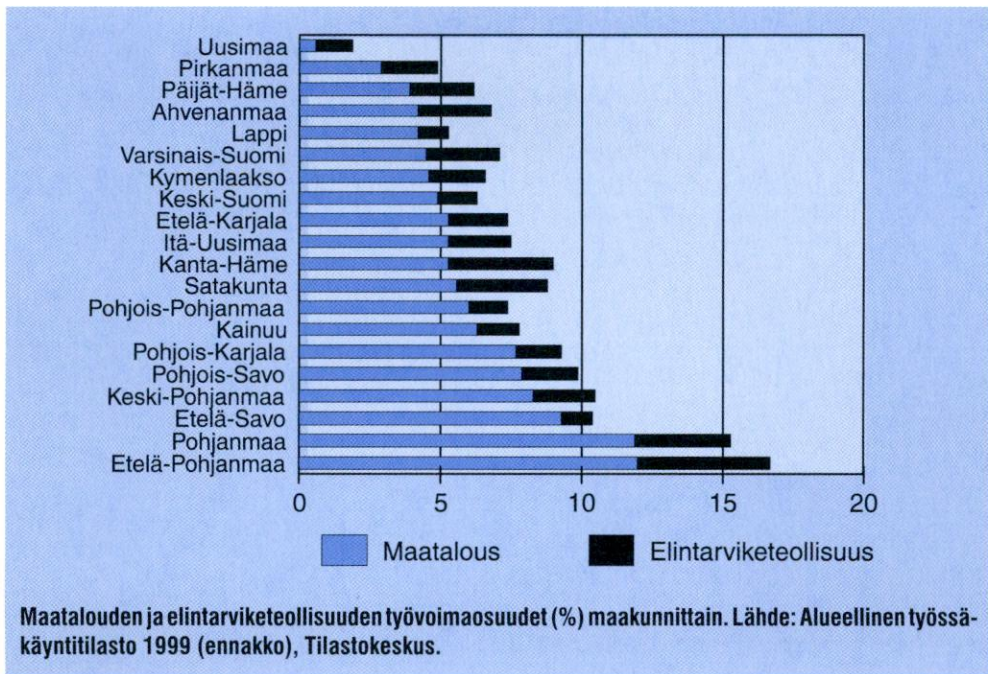
Valtio toimii elintarvikeketjussa samanaikaisesti sekä tuen antajana että erilaisten verojen kerääjänä. Se tukee verovaroin

elintarviketaloutta tavoitteena toimialan kilpailuedellytysten turvaaminen. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan säännösten perusteella maksettavaa tukea Suomen maa- ja puutarhatalous sai vuonna 2000 yhteensä 6,4 mrd. mk. EU-tukien lisäksi maa- ja puutarhataloudelle maksettiin kansallista tukea noin 3,5 mrd. mk.

Samanaikaisesti valtio kuitenkin kantaa peruselintarvikkeista 17 prosentin arvonlisäveron, joka on varsin korkea verrattuna EU-maihin keskimäärin. Elintarvikkeista kannettavan arvonlisäveron tuotto on vuositasolla noin 11 mrd. mk. Lisäksi valtio kerää valmisteveroja alkoholijuomien tuotannosta noin 7 mrd. mk. vuodessa.

Elintarviketalouden taloudelliset kytkennät

Maatalouden ja elintarviketeollisuuden tuotannossaan käyttämien panosten ja muille toimialoille tuottamien kerrannaisvaikutusten kautta syntyy kansantalouden eri toimialojen välille riippuvuuden verkko. Näiden riippuvuuksien kautta elintarvike-

ketjun eri osissa tapahtuvien tuotannon muutosten vaikutukset (tuotanto-, tulo- ja työllisyysvaikutukset) välittyvät koko kansantalouteen ja aluetalouksiin. Vaikutusten suuruus riippuu toimialojen suhteellisesta osuudesta alueella.

Maatalouden aiheuttamat kulutusvaikutukset ovat ratkaisevassa asemassa erityisesti maaseudulla monien palvelujen ylläpitämisessä. Tällaisia palveluja ovat mm. kauppa, liikennepalvelut ja myös monet julkiset palvelut. Samoin osa maataloustuotteiden jalostuksesta on sidottu alueellisella tasolla paikalliseen raaka-ainetuotantoon. Aluetaloustasolla myös pienillä elintarvikeyrityksillä on merkitystä elintarvikeketjussa.

Maataloustuotannon voimakas supistuminen johtaakin maaseutualueilla helposti kerrannaisvaikutusten kautta taantumakierteeseen, jolloin sekä taloudellinen aktiiviteetti että työpaikat vähenevät.

Maakunnittain tarkasteltuna maatalouden BKT-osuus on korkein Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla (7–8 %) ja alhaisin Uudella- maalla (0,2 %). Elintarviketeollisuuden BKT-osuus on korkein Kanta-Hämeessä (7 %) ja Etelä-Pohjanmaalla (5 %).

Elintarvikeketjun välittömät ja välilliset työllisyysvaikutukset

Elintarvikeketju on myös merkittävä työllistäjä. Se työllistää sekä välittömästi maataloudessa ja elintarviketeollisuudessa että välillisesti elintarvikeketjulle panoksia tuottavilla toimialoilla sekä kuljetuksessa ja jakelussa.

Panos-tuotostutkimukseen pohjautuvat laskelmat antavat elintarviketalouden kokonaistyöllistävyydeksi runsaat 300 000 vuosityöpaikkaa, kun elintarviketalouden tuotteiden kotimainen käyttö ja vienti otetaan huomioon. Tämä on noin 13 % koko työllisestä työvoimasta.

Maatalouden työllisten määrä oli vuonna 2000 lähes 118 000 henkilöä eli reilu 5 % työllisestä työvoimasta. Elintarvikkeita jalostavan teollisuuden osuus elintarvikeketjun työvoimasta on yli 40 000 henkilöä ja muiden toimialojen 150 000 henkilöä.

Elintarviketeollisuuden välitön työllistämisaikutus on pienempi kuin maataloudessa, mutta kustannusten raaka-ainevaltaisuudesta johtuen alan välilliset työllistämisaikutukset ovat suuret. Elintarvikeketjun työllistävä vaikutus vaihtelee huomattavasti alueittain.

Maatalouden ja elintarviketeollisuuden bruttokansantuoteosuus (perushintaan).

Vuosi	Yhteensä mrd. mk	Bruttokansantuote		Osuus BKT:sta	
		Maatalous mrd. mk	Elintarviketeollisuus mrd. mk	Maatalous %	Elintarviketeollisuus %
1999 ^e	623 223	7 186	11 516	1,2	1,8
1998	595 275	7 191	12 040	1,2	2,0
1997	547 864	8 801	11 695	1,6	2,1
1996	509 727	8 982	12 074	1,8	2,4
1995	490 656	9 717	12 181	2,0	2,5
1994	455 234	13 176	12 170	2,9	2,7
1993	428 542	12 244	12 807	2,9	3,0
1992	422 368	11 234	12 217	2,7	2,9
1991	432 148	14 228	12 180	3,3	2,8

^e ennakko.

Lähde: Kansatalouden tilinpito 1991–1999, Tilastokeskus.

1.2. Maaseudun yrittäjyys

Maaseudulla asuu noin kolmasosa suomalaisista. Maaseudulla tarkoitetaan tällöin postinumeroalueittain määriteltyjä alueita, joiden väestötiheys on alle 50 henkilöä/km². Maaseutuväestön tuloilla ja maaseutuelinkeinoilla on näin merkittävä vaikutus koko maan talouteen. Käsite ”maaseutu” voidaan rajata monella muullakin tavalla tarkastelunäkökulmasta riippuen.

Maaseutuelinkeinoja harjoittavat yritykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: perustuotantotilat, maaseutuyritykset ja monialaiset maatilat. Perustuotantotiloilla harjoitetaan maataloutta, metsätaloutta ja niiden rinnalla mahdollisesti pienimuotoista erikoismaataloutta. Erikoismaataloutta on esimerkiksi puutarhaviljely, turkistarhaus ja kalanviljely sekä alkutuotannon yhteydessä harjoitettava pienimuotoinen tuotteiden jatkojalostus. Maaseutuyrityksiksi kutsutaan maaseudulla sijaitsevia pienyrityksiä. Monialaisilla maatiloilla harjoitetaan sekä maataloutta että pienyritystoimintaa.

Pienyrityksellä tarkoitetaan tässä yritystä, jonka liikevaihto on vähintään 49 000 mk, mutta jonka henkilöstömäärä on alle 20 henkilöä. Tätä luokitusta sovellettaessa maatiloilla tapahtuvaan pienyritystoimintaan luetaan mukaan sekä maatilan tuotteiden jatkojalostus että maataloustuotannosta riippumaton yritystoiminta. Jos pienyritystoimintaa kuitenkin verotetaan maatalouden tuloverolain (mvl) mukaan, sitä koskevat tiedot eivät sisälly Tilastokeskuksen Yritys- ja toimipaikkarekisteriin, joka sisältää tiedot vain elinkeinoverolain (evl) alaisesta toiminnasta. Yhteensä mvl:n ja evl:n alaista yritystoimintaa harjoittavia monitoimitiloja arvioidaan olevan kolme kertaa Yritys- ja toimipaikkarekisteriin sisältyvien maatiloilla toimivien pienyritysten verran.

Maatilatalous on ylivoimaisesti tärkein maaseutuelinkeino. Vaikka maataloustuotannon määrän arvioidaan säilyvän lähivuosina lähes ennallaan, tuottavuus kasvaa ja samalla tilamäärä supistuu ja maatalou-

den parissa työskentelevät ihmiset vähenevät. Vuonna 1980 maatalouden osuus työllisestä työvoimasta oli 11 % eli 251 000 henkilöä. Vuonna 2000 vastaava määrä oli 118 000 työllistä ja osuus työllisestä työvoimasta oli 5,1 %. Vuosina 1990–2000 aktiivitulojen lukumäärä on vähentynyt runsaasta 129 000 tilasta vajaan 78 000 tilaan. Maatalouden kokonaisliikevaihto tuet mukaan lukien väheni vastaavana aikana 27,5 mrd. markasta 22,3 mrd. markkaan. Suomalaisen maatalouden pääpiirteet ja rakenne esitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 1.3.

Yritys- ja toimipaikkarekisteriin rekisteröidyistä pienyrityksistä yhteensä noin 30 % eli 64 100 sijaitsi vuonna 1997 maaseudulla. Näistä valtaosa, 56 700 yritystä, oli maaseutuyrityksiä ja noin 7 400 monialaisia maatiloja. Maaseudun pienyritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli 60,1 mrd. mk ja henkilöstö (yrittäjät + työntekijät) oli 98 400 henkilöä. Maaseudulla sijaitsevat yritykset ovat suhteellisen pieniä, keskimäärin yrityksissä työskentelee 1,5 henkilöä. Taajamissa toimivat vastaavankokoiset yritykset työllistävät keskimäärin 1,9 henkilöä. Väkilukuun suhteutettuna yrityksiä on eniten Pohjanmaalla (Vaasan rannikkoseutu), Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla.

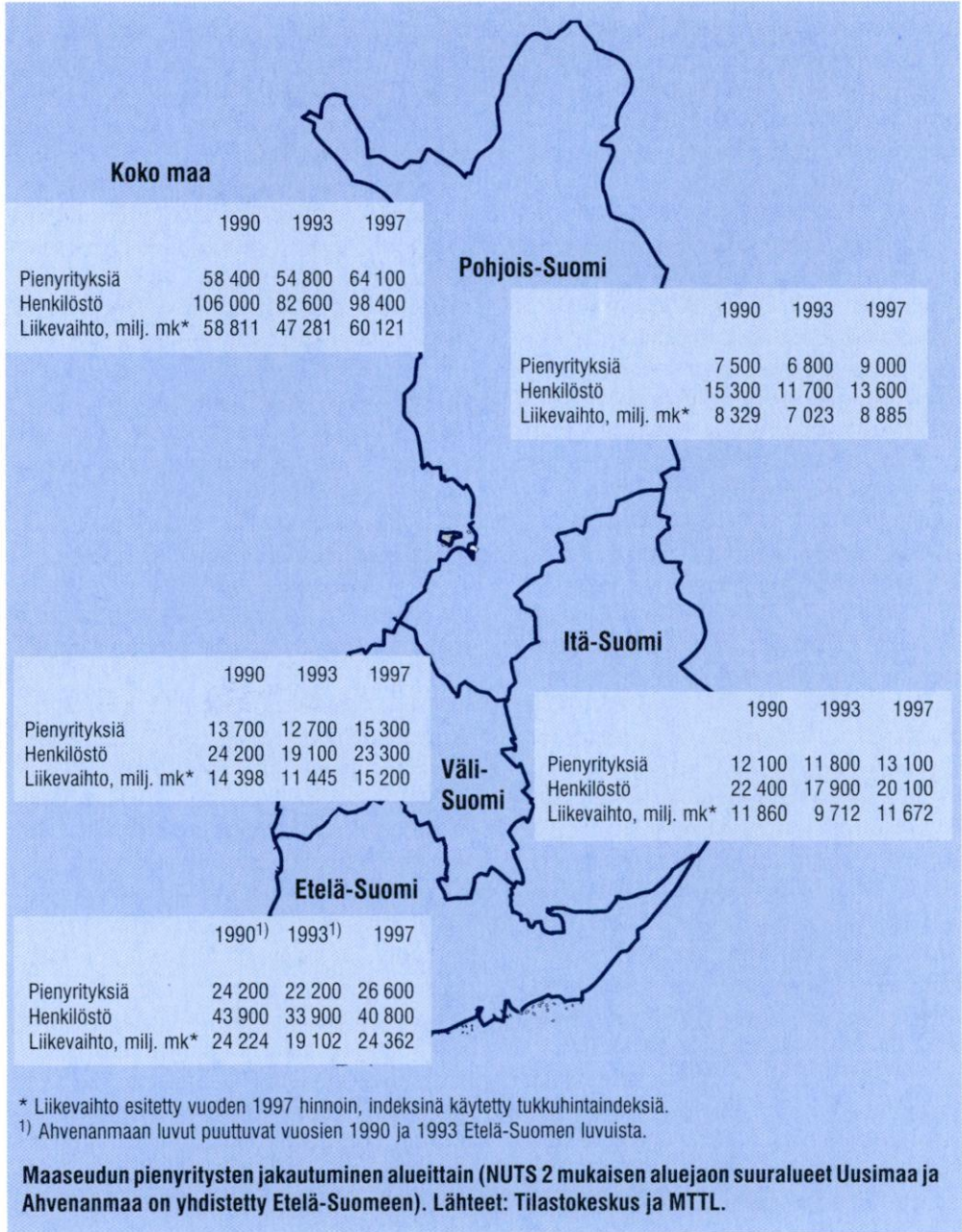
Maaseudun pienyritysten määrän ja rakenteen kehitys erityyppisillä maaseutualueilla on seurannut selkeästi yleistä taloudellista kehitystä. Syrjäisillä alueilla yritysten lukumäärän, henkilöstön ja liikevaihdon kasvu on ollut hitaampaa kuin muualla, mutta kasvua on kuitenkin tapahtunut. Kaikilla maaseutualueilla oli enemmän maaseudun pienyrityksiä vuonna 1997 kuin vuonna 1990.

Maaseudulla oli vuonna 1990 yhteensä 58 400 pienyritystä, joiden yhteenlaskettu liikevaihto (vuoden 1997 hinnoin) oli 58,8 mrd. mk ja henkilöstömäärä 105 900 henkilöä. Taloudellisen taantumän vaikutuksesta niin yritysten luku- ja henkilöstömäärä kuin liikevaihtokin alenivat: yritysten määrä putosi 6 %, henkilöstömäärä

22 % ja liikevaihdon määrä 20 %. Laman taituttua yritysten määrä kasvoi nopeasti ja vuonna 1997 niitä oli em. 64 100. Myös yritysten liikevaihto ja henkilöstömäärät nousivat.

Maaseudulla sijaitsevat pienyritykset toimivat pääosin perinteisillä toimialoilla. Esimerkiksi kaikista Suomen elintarvikkeita

valmistavista yrityksistä maaseutuyritysten osuus on 47 %, mutta korkean teknologian yrityksistä maaseutuyritysten osuus on marginaalinen. Alkutuotantoon sidottujen toimialojen osuus on hieman kasvanut. Tärkeimpiä alkutuotantoon sidottuja toimialoja olivat koneurakointi, matkailu- ja virkistyspalvelut sekä erikoismaatalous.

Muista kuin alkutuotantoon sidotuista toimialoista tärkeimpiä olivat maantieliikenteen kuljetukset, tukku- ja vähittäismyynti sekä rakentaminen.

Yritysten määrällä mitattuna suhteessa nopeimmin kasvavia alkutuotantoon sidottuja toimialoja olivat mm. erikoismaatalous, matkailu- ja virkistyspalvelut, elintarvikkeiden jalostus, maatilalan tuotteiden tukku- ja vähittäismyynti ja koneurakointi. Muiden toimialojen yritysten määrä on kasvanut suhteessa erityisesti yksityisissä terveydenhoito- ja sosiaalipalveluissa. Toisaalta päivittäistavaroiden yleisvähittäiskauppa on vähentynyt viidenneksellä.

Samalla toimialalla, mutta erityyppisillä – syrjäisellä, ydin- tai kaupunkien läheisillä – maaseutualueilla toimivien yrittäjien arvioissa yrityksensä toimintaympäristön uhkissa tai mahdollisuuksissa ei juurikaan ole eroja. Suurella osalla maaseudun yrittäjistä kaikilla maaseutualueilla on yhteinen ongelma: yrityksillä ei ollut käytössään riittävästi ammattitaitoista työvoimaa.

Keskimäärin joka kymmenennellä vuonna 1998 tukea hakeneella maatilalla oli pienyrittäjä, joka on tilastoitu yritys- ja toimipaikkarekisteriin. Kaikkiaan tällaisia moni-

alaisia maatiloja oli 7 400. Maatiloilla toimivien pienyritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli 3,1 mrd. mk, ja ne työllistivät 6 500 henkilöä. Maatilan yhteydessä sijaitsevat yritykset ovat keskimäärin pienempiä kuin muut maaseudun pienyritykset. Vaikka maatilojen yhteydessä sijaitsevia yrityksiä oli 12 % kaikista maaseudulla sijaitsevista pienyrityksistä, niiden liikevaihto oli vain 5 % ja henkilöstön määrä 7 % kaikkien maaseudun pienyritysten liikevaihdosta ja henkilöstöstä. Maatilalla sijaitseva yritys työllisti keskimäärin 0,9 henkilöä.

Maatiloilla päätös toimintojen monialaistamisesta maatalouden ulkopuolelle liittyy usein sukupolvenvaihdoksen yhteyteen. Useimmat maatilojen yhteydessä olevat yritykset on perustettu itse tai joissain tapauksissa jatkettu perheyrittäjän toimintaa. Sen sijaan muille toimialoille ei yleensä päädytä yritysostojen kautta. Lähes puolet monitoimitiloista toimi alkutuotantoon sidotuilla toimialoilla. Yleisintä oli koneurakointi, erikoismaatalous (mm. puutarha- ja turkistalous) sekä puun jatkojalostus. Muista kuin alkutuotantoon liittyvistä toimialoista yleisimpiä olivat rakentaminen ja maantieliikenteen kuljetukset.

Maaseudun pienyritykset toimialoittain vuosina 1993 ja 1997 (sisältää sekä monialaiset maatalayritykset että muut maaseudun pienyritykset).

Toimiala	Yrityksiä		Liikevaihto ¹⁾ milj. mk		Henkilöstö	
	1993	1997	1993	1997	1993	1997
Yhteensä	54 700	64 100	47 281	60 120	82 600	98 400
Alkutuotantoon sidoksissa olevat toimialat	13 500	17 200	11 388	15 324	21 300	25 700
Maatalous, erikoismaatalous, kalatalous	2 300	3 500	1 680	2 282	3 300	4 700
Elintarvikkeiden jatkojalostus	800	900	1 116	1 448	2 000	2 000
Villan ja turkisten jalostus	80	60	45	41	100	100
Matkailu	2 800	3 300	2 046	2 215	4 700	5 200
Maatilan tuotteiden tukku ja vähittäiskauppa	700	900	2 258	2 678	1 100	1 100
Maa- ja metsätalouden palvelut	400	400	28	38	1 700	1 300
Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	1 700	2 000	1 516	2 269	3 200	3 400
Koneurakointi	3 900	5 100	2 229	3 644	4 300	6 400
Turpeen nosto	800	1 000	471	709	800	1 400
Muut toimialat	41 200	46 900	38 893	44 796	61 300	72 700

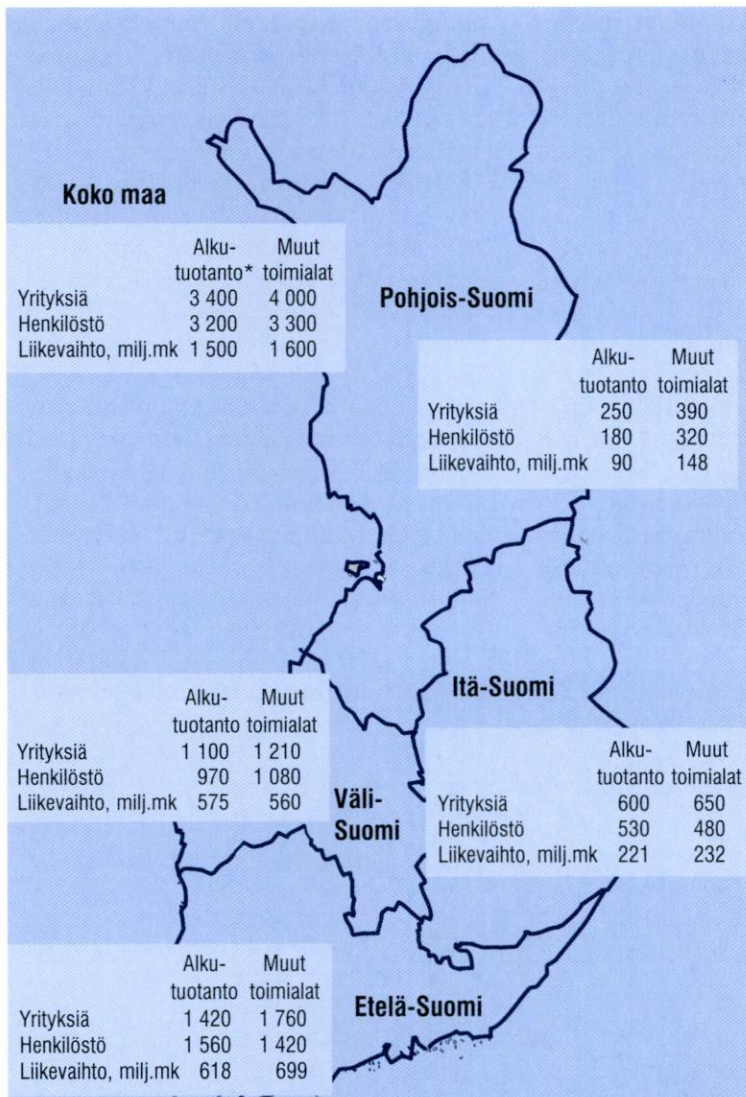
¹⁾liikevaihto esitetty vuoden 1997 hinnoin (indeksinä käytetty tukkuhintaaindeksiä)

Maatiloilla on runsaasti maatalouden tuloverolain (mvl) alaista yritystoimintaa, joka ei sisälly edellä esitettyihin lukuihin pienyritystoiminnasta. Kannattavuuskirjanpidossa mukana olleista maatiloista noin 25 % ilmoitti vuonna 2000 harjoittavansa pienyritystoimintaa. Tästä toiminnasta lä-

hes 80 % oli mvl:n alaista. Yleisimpiä toimialoja mvl:n alaisilla yrityksillä olivat koneurakointi, maatilamatkailu, elintarvikkeiden jatkojalostus sekä puutavaran ja puutuotteiden valmistus. Seuraavassa esitellään tarkemmin yleistietoja merkittävistä maaseutuelinkeinoista. Maatalouden raken-

ne kuvataan luvussa 1.3.

Maaseutumatkailupalveluja tarjoaa noin 2 100 yritystä, joilla on yhteensä 45 000 vuodepaikkaa. Maaseutumatkailun teemaryhmän kokoamien tietojen mukaan maaseutumatkailuyrittäjistä 94 % tarjoaa majoituspalveluja, 42 % ateriapalveluja ja 60 % ohjelmapalveluja. Maaseutumatkailuyritysten kävijämääräksi arvioitiin vuonna 1998 yhteensä 670 000 matkailijaa ja sen arvioidaan työllistävän noin 2000 henkilötyövuotta. Maaseutumatkailun teemaryhmä on asettanut tavoitteeksi, että vuonna 2005 ala työllistäisi 5 000 henkilötyövuotta ja vuotuinen liikevaihto olisi 1,5 mrd. mk. Vaikka toiminta on monipuolistunut vuosien mittaan, ongelmana on matkailun kausiluonteisuus ja siitä johtuva majoitustilojen alhainen käyttöaste

* Alkutuotantoon liittyvät toimialat lueteltu s. 17 taulukossa

Maatilojen yhteydessä toimivat evl:n alaiset pienyritykset vuonna 1997 (henkilöstöön ja liikevaihtoon ei lueta mukaan maatilataloutta). (NUTS 2 -mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen).

ja tätä kautta yritysten heikko kannattavuus. Maatilamatkailu on myös toimiala, jonka kannattavuus kehittyi hitaasti sitä mukaa kun yrityksen tunnettuus kasvaa, joten aloittelevat yritykset kannattavat usein heikosti. Ympärivuotisesti toimivien maa-seutumatkailuyritysten majoitustilojen käyttö rajoittuu keskimäärin 10 viikkoon vuodessa. Käyttöastetta pyritään nostamaan etenkin ulkomaanmyynnillä. Tällä hetkellä majoituspalvelujen käyttäjistä yli 80 % on suomalaisia.

Turkistarhausta harjoitetaan sekä maatilojen yhteydessä että itsenäisenä elinkeinona. Vuonna 2000 turkistarhoja oli noin 2 000. Turkistarhoista neljä-viidesosa sijaitsee Länsi-Suomen läänissä. Määrällisesti eniten kasvatetaan sinikettuja ja minkkejä. Muita tarhattavia turkiseläimiä ovat hopeakettu, suomensupi ja hilleri.

Turkiseläinten kasvattajain liiton mukaan turkistarhaus työllistää 6 000–7 000 henkilöä, välillinen työllisyysvaikutus mukaan lukien tarhaus työllistää yhteensä noin 10 000 henkilöä. Turkistuotannosta 98 % suuntautuu vientiin. Tärkeimmät vientimaat ovat Venäjä, Kiina, Italia, Kreikka ja Etelä-Korea. Turkisälalle ovat tyyppillisiä jyrkät suhdannevaihtelut. Suomi on maailman johtava ketunnahkojen tuottaja noin 60 % markkinaosuudellaan, ja suomalaiset tarhaajat ovat hyvin kilpailukykyisiä. 1990-luvun alun jälkeen tarhauksessa on vallinnut korkeasuhdanne, ja vientitulot ovat olleet noin 1,5 mrd. mk vuodessa.

Vuoden 1999 lopussa *ammattikalastajia* oli 3 800, joista noin 40 % toimi päätoimisina kalastajina. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen mukaan ammattikalastuksen saalis merialueilla oli vuonna 1999 noin 107 milj. kg, ja saaliin arvo oli 134 milj. mk. Sisävesialueiden ammattikalastajien saalis oli vuonna 1998 4,6 milj. kg ja sen arvo oli 34 milj. mk. Ruokakalaa viljeltiin 16 milj. kg, mikä oli lähes kokonaan kirjolohta. Viljelyn ruokakalan arvo oli 263 milj. mk. *Kalanjalostus ja kala-kauppa* työllistävät 1 200 ja kalanviljely 2 000 henkilöä. Ihmisravinnoksi kelpaa-

vaa kalaa ja kalatuotteita vietiin maasta 21 milj. kg (116 milj. mk). Kalaa ja kalatuotteita tuotiin 35 milj. kg (600 milj. mk).

Poronhoito antoi päätoimeentulon 680 ruokakunnalle poronhoitovuonna 1999/2000. Päätoimisten ruokakuntien omistuksessa oli noin 81 % poroista. Sen lisäksi poronhoitoa harjoitti sivutoimisena 840 ruokakuntaa. Eloporoja oli poronhoitokaudella 1999/2000 noin 195 800 kappaletta. Vuosittain teurastetaan 100 000–125 000 poroa, joista yli 70 % on vasoja. Lihantuotanto kaudella 1999/2000 oli noin 2,1 milj. kg, ja sen arvo on 69 milj. mk. Poronlihaa vietiin 830 000 kg, josta 413 000 kg Norjaan. Muita merkittäviä vientimaita ovat Saksa ja Ruotsi.

1.3. Suomalainen maatila

Suomen pinta-ala on 338 100 km², josta 8 % (27 500 km²) on maatalousmaata. Metsä- ja muu puustoalue kattavat pinta-alasta 68 %, rakennettu maa 3 %, avomaa 11 % ja sisämaan vesistöt 10 %. Suomi sijaitsee 60. ja 70. leveysasteen välillä. Etelä-pohjoissuunnassa maa on lähes 1 100 km pitkä, joten ilmasto-olosuhteiden alueelliset erot ovat huomattavia. Terminen kasvukausi eli ajanjakso, jona vuorokauden keskilämpötila on yli +5 °C, vaihtelee etelän vajaan 6 kuukaudesta pohjoisen 2–3 kuukauteen. Etelä-Suomessa kasvukausi alkaa huhtikuun loppupuolella ja jatkuu loppukuun puoleen väliin. Tehoisan lämpötilan summa vaihtelee välillä 500–1 300 °Cvrk. Kesäkuukausien keskimääräinen sadedsumma on 180–220 mm.

Keski-Euroopassa kasvukausi on 260 ja Etelä-Euroopassa yli 300 vuorokautta, joten siellä viljeltävät lajikkeet eivät ehdi tuottaa satoa Suomen enimmillään 170 vuorokauden pituisena kasvukautena. Siksi viljelykasveista onkin jalostettu pohjoisiin olosuhteisiin sopivia lajikkeita, jotka käyttävät hyväkseen mahdollisimman tehokkaasti lyhyen ja viileän mutta valoisian kasvukauden ja kestävät mahdollisimman hyvin

hallaa. Lyhyen kasvukauden takia Suomessa viljeltävät lajikkeet eivät ole yhtä satoisia kuin keski- ja eteläeurooppalaiset lajikkeet. Satoisuuteen vaikuttaa myös se, että ankara talvi rajoittaa syysviljojen viljelyä Suomessa.

Valoisuuserot tasoittavat hieman kasvuolosuhteita maan eri osien välillä, sillä maan keski- ja pohjoisosissa kesävuorokausien valoisa aika on pidempi kuin etelässä. Ilmasto-olot vaikuttavat kuitenkin merkittävästi kasvinviljelyn sijoittumiseen. Leipäviljan ja öljykasvien viljely rajoittuu eteläiseen Suomeen. Rehuviljaa, nurmirehuksveja ja perunaa voidaan sen sijaan viljellä koko maassa aivan pohjoisinta osaa lukuun ottamatta.

Vuonna 2000 Suomessa viljellyn ja kasantopellon ala oli yhteensä 2,18 milj. ha, josta 0,18 milj. ha oli kesantoa. Viljelykasvien pinta-alasta kaura ja ohra muodostavat noin puolet ja nurmirehuksveit kolmanneksen. Leipäviljan eli vehnän ja rukiin osuus viljellystä alasta on ollut viime vuosina 5–10 % ja öljykasvien, perunan sekä sokerijuurikkaan kunkin 2–3 %.

Ilmasto-olosuhteet ja menneiden vuosikymmenten maatalouspoliittiset ratkaisut ovat ohjanneet tuotantosuuntien alueellista sijoittumista. Kasvinviljelytilat painottuvat eteläiseen Suomeen ja nautakarjatilat maan keski-, itä- sekä pohjoisosiin. Sika- ja siipikarjatalous on keskittynyt maan länsi- ja eteläosiin. Ilmasto-olot ja nautakarjatalouden alueellinen sijoittuminen heijas-

tuvat selvästi pellonkäytön jakaumaan eri puolilla maata. Vuonna 2000 Etelä-Suomessa nurmen osuus viljelykasvien alasta oli viidennes ja leipäviljan 18 %. Muualla maassa nurmikasvien osuus oli noin 60 % ja leipäviljan noin yksi prosentti. Lapin läänissä nurmikasvit kattavat viljelykasvien pinta-alasta jopa noin 90 %.

Puhuttaessa tilojen lukumäärästä käytetään yleisesti kolmea toisistaan poikkeavaa käsitettä eli maatilat, aktiivitilat ja tukea saaneet tilat. Maatilalla tarkoitetaan yksikköä, jonka hallinnassa on vähintään yksi peltohehtaari. Aktiivitilalla tarkoitetaan yli yhden peltohehtaarin maatilaa, jolla harjoitetaan maataloustuotantoa tai muuta yritystoimintaa. Tukea saaneiden tilojen tarkastelu on puolestaan tarkoituksenmukaista siksi, että EU-jäsenyyden aikana tulo-tukien merkitys on muodostunut ratkaisevaksi maatalouden tulomuodostuksessa, ja lähes kaikki aktiivisesti tuotantotoiminnassa olevat tilat saavat tukia. Edellä kuvatut tilajoukot saatetaan lisäksi rajata viljelyksessä tai omistuksessa olevan peltoalan perusteella esimerkiksi yli kolmen tai yli viiden peltohehtaarin tiloihin. Tästä seuraa melkoinen kirjo toisistaan poikkeavia lukuja tilamääristä, joista kukin kuvaa tilarakennetta omalla tavallaan oikein, mutta hieman eri tarkastelukulmasta.

Seuraavassa tilamäärissä ja tilarakenteessa tapahtuneita muutoksia tarkastellaan tukea saaneiden tilojen osalta. Tukea saaneet tilat on valittu tarkasteluun lähinnä siksi, että

Tukea saaneiden tilojen määrä vuosina 1995–2000

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Koko maa	95 562	91 281	88 370	85 690	82 142	77 896
Etelä-Suomi ¹⁾	43 104	41 351	39 998	38 623	37 037	35 319
Itä-Suomi	17 708	16 652	16 067	15 446	14 658	13 675
Väli-Suomi	24 794	23 694	22 914	22 072	21 108	20 019
Pohjois-Suomi	9 956	9 584	9 391	9 549	9 339	8 883

¹⁾NUTS II mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaan ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen

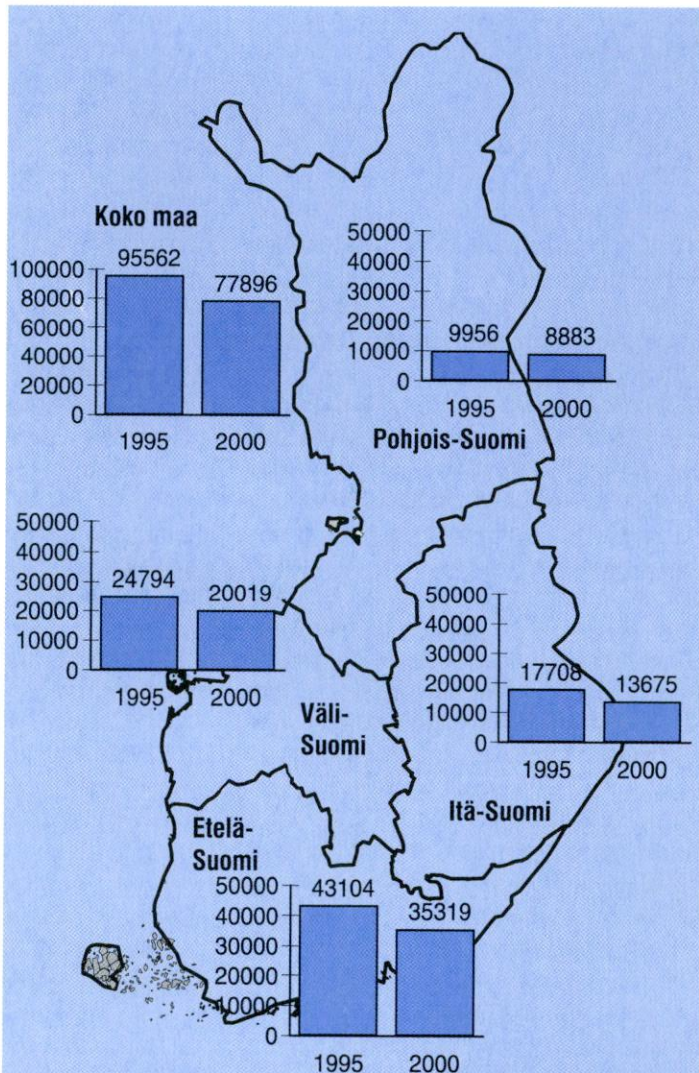
Lähde: MMM:n tukirekisteri/TIKE

niistä on saatavilla tuorempaa tietoa kuin aktiivimaatiloista, minkä ohella nämä tilaryhmät eroavat kohtalaisen vähän toisistaan. Kaikkien maatilojen rakennetiedot puolestaan kuvaavat ehkä enemmänkin maatilojen omistusrakennetta kuin tuotantorakennetta, ja niitä koskevat tiedot tilastoidaan samalla viiveellä kuin aktiivitilojen.

Vuonna 2000 Suomessa oli 77 896 maatilaa, jotka harjoittivat maatilataloutta ja jotka saivat tulotukia. EU-jäsenyysaikana eli vuosina 1995–2000, jolta ajalta tukea saaneita tiloja koskevia tietoja on tilastoitu, niiden määrä on vähentynyt 95 562 tilasta 17 666 tilalla. Tilajoukko on siten pienentynyt 3–5 prosentin vuosivauhdilla yhteensä 18 prosenttia. Suhteellisesti eniten vähenemistä on tapahtunut Itä-Suomessa (23 %) ja vähiten Pohjois-Suomessa (11 %), kun taas Väli-Suomessa (19 %) ja Etelä-Suomessa (18 %) muutos on ollut kuta kuinkin yhtä suuri.

Samanaikaisesti kun tilamäärä vähenee tilojen keskikoko suurenee. Vuosina 1995–2000 tukea saaneiden tilojen keskikoko kasvoi 22,8 peltihehtaarista 28,3 hehtaariin. Keskikoon vuotuinen kasvu on lisääntynyt runsaasta puolesta hehtaarista puoleentoista hehtaariin. Tilakoko kasvaa sekä pienimpien tilojen määrän vähenemisen että suurimpien tilojen li-

sääntymisen seurauksena. Vedenjakajaksi on muodostunut tilakokoluokka 30–50 hehtaaria, jossa tilamäärä on säilynyt lähes muuttumattomana. Tätä pienempien tilojen määrä on vähentynyt ja suurempien kasvanut. Edelleen kuitenkin tilarakenne painottuu suhteellisen pieniin tiloihin. Huomattavan suuret, yli sadan hehtaarin tilat edustavat edelleen vain paria prosenttia tiloista. Rakennemuutoksen nopeutta kuvastaa toisaalta eri kokoisten tilojen suh-

Tukea saaneiden tilojen määrät vuosina 1995 ja 2000 (NUTS 2 -mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen). Lähde: MMM:n tukirekisteri/TIKE.

Tukea saaneiden tilojen kokoluokkajakauma ja keskipeltoala vuonna 2000.

	Etelä-Suomi ¹⁾		Itä-Suomi		Väli-Suomi		Pohjois-Suomi		Koko maa			
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	1995 kpl	%	2000 kpl	%
Peltoala												
<10 ha	6 635	19	3 152	23	4 151	21	1 776	21	22 850	24	15 714	20
10–20 ha	8 548	24	4 048	30	5 543	28	1 956	23	30 698	32	20 095	26
20–30 ha	6 397	18	2 704	20	4 091	21	1 529	18	19 669	21	14 721	19
30–50 ha	7 197	20	2 527	19	3 997	20	1 891	23	15 414	16	15 612	20
50–100 ha	5 187	15	1 060	8	1 911	10	1 076	13	5 706	6	9 234	12
>100 ha	1 210	3	87	1	227	1	138	2	784	1	1 662	2
Tilamäärä, kpl	35 319		13 675		20 019		8 883		95 562		77 896	
Keski peltoala, ha/tila	31,79		23,66		25,77		26,96		22,77		28,26	

¹⁾NUTS II mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen

teellisissä osuuksissa tapahtunut muutos: kuudessa vuodessa alle 20 hehtaarin tilojen osuus on pienentynyt 56 prosentista 46 prosenttiin ja yli 50 hehtaarin tilojen osuus vastaavasti kaksinkertaistunut 7 prosentista 14 prosenttiin.

Tilojen viljelyksessä oleva peltoala on kasvanut enemmän pellon vuokrauksen kuin lisäpeltokauppojen kautta. Vuonna 2000 tukea saaneiden tilojen viljelyksessä olleen pellon alasta, 2,20 milj. hehtaaria, 690 000 hehtaaria eli lähes kolmannes oli vuokrat-peltoa.

Tukea saaneista tiloista jotakuinkin puolella tuotantosuunta oli kasvinviljely. Kasvinviljelytiloista valtaosa (72 %) on viljailtiloja, runsas viidennes (22 %) muita kasvinviljelytiloja ja loput (6 %) olivat puutarhailtiloja. Lähes 30 prosenttia tiloista harjoitti päätuotantosuuntanaan lypsykarjataloutta. Naudanlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli noin 7 prosenttia ja sikatiloja noin 6 prosenttia. Sikatiloista 30 prosenttia oli erikoistunut lihasikojen kasvatukseen, 31 prosenttia yhdistelmätuotantoon ja 39 prosenttia porsastuotantoon. Siipikarja- ja luomutiloja oli kumpiakin pari prosenttia. Siipikarjailtiloista 74 prosenttia oli erikoistunut kananmunantuotantoon, 13 prosenttia siipikarjanlihan tuotantoon ja 13 prosentilla oli jalostuskanala. Muista tuotanto-

suunnista hevostaloustilat edustavat paria prosenttia sekä lammastalous, metsätalous ja porotalous kukin muodostavat vajaan yhden prosentin.

Suomessa maataloustuotanto perustuu perheviljelmiin. Tukea saaneista tiloista 88 prosenttia on yksityishenkilöiden ja 11 prosenttia perikuntien ja perheyhtiöiden omistuksessa. Osuuskunnat, yhtymät, osakeyhtiöt ja tuotantorenkaat omistivat 0,7 prosenttia tiloista sekä valtio, kunnat, koulut ja seurakunnat 0,1 prosenttia. Viljelijöiden keski-ikä tukea saaneilla tiloilla oli 48 vuotta.

Velkaa maatilatalouden harjoittajilla oli luottokantatilaston mukaan syksyllä 2000 noin 22 mrd. mk. Tilakohtaisesti velat jakaantuvat hyvin epätasaisesti. Tiloista noin 30 % on täysin velattomia ja velkaisimmalle viidennekselle keskittyi noin kolme neljäsosaa veloista. Velattomille tiloille on tyypillistä, että ne ovat suhteellisen pieniä ja iäkkäiden viljelijöiden hallinnassa.

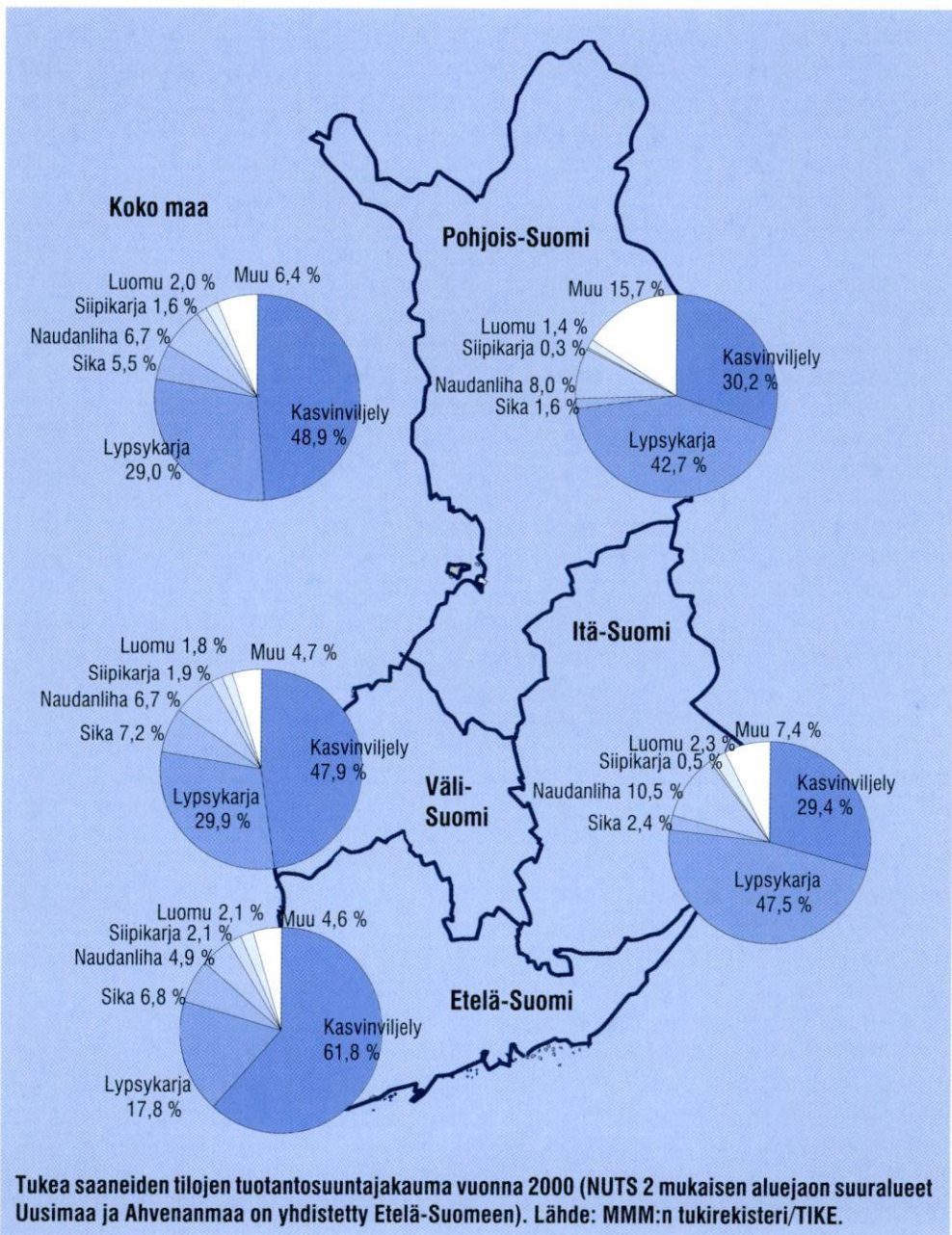
Suomalaisilla mautiloilla peltoviljelyn konekapasiteetti on suhteellisen suuri tilojen keskimääräiseen viljelyksessä olevaan peltoalaan verrattuna. Paitsi pienestä tilakoosta suuri konekapasiteetin tarve johtuu kasvukauden lyhydestä ja viljelyolosuhteiden epävarmuudesta. Koneyhteistyötä tilojen välillä haittaa peltoviljelytyöiden op-

timaalisen ajankohdan lyhyys ja tilojen väliset pitkät välimatkat. Yhteistyö tilojen kesken on kuitenkin yleistynyt viime vuosina. Yhtenä syynä tähän on maatalouden saama investointituki, jota ohjataan muun muassa tilojen yhteisinvestointeihin.

Metsä on olennainen osa suomalaista maatilaa. Vain noin 5 %:lla aktiivimaatiloista ei

ole metsää. Suomen metsäpinta-alasta yksityiset omistavat 62 %, valtio 25 %, yhtiöt 9 % ja muut omistajaryhmät 5 %. Valtion omistus keskittyy Pohjois-Suomeen, jossa metsät ovat heikottuottoisempia kuin etelässä, joten yksityismetsien osuus puuston kasvusta on 72 %. Vuonna 1998 aktiivituloilla oli metsämaata keskimäärin 46 ha.

Suomen maatalouden tulevaisuudenkuvat

Hilkka Vibinen ja Ilkka P. Laurila

Maatalouteen kohdistuu voimakkaita intressejä, jotka eivät rajoitu pelkkään ravinnon-saantiin. Maatalouden on oltava kestäväällä tavalla osa yhteiskuntaa ja vastattava sen tarpeisiin. Seuraavassa kartoitetaan tunnistettavissa olevia trendejä, joiden varaan hahmotetaan tulevaisuuden yhteiskunnan tarpeita vastaavia maatalouden tiloja.

Ruonan laatu, tuotantotapa ja turvallisuus (ns. aineettomat tuoteominaisuudet) painavat kuluttajan ratkaisuihin yhä enemmän. Halutaan yhä pidemmälle jalostettuja, alkuperältään, ominaisuuksiltaan ja tuotantotavaltaan erilaistettuja elintarvikkeita. Maatalouden intressissä on raaka-aineen suuri osuus tuotekehityksellä ja markkinoinnilla luoduissa arvoketuissa.

Globaalit elintarvikemarkkinat kasvavat kansallisten markkinoiden kustannuksella. Tilaa on myös vaihtoehtoisille ruokajärjestelmille, kuten luomu- tai lähiruoka-markkinoille tai luomulähiruokamarkkinoille, joilla tuotantoketjun kontrollointi ja siten kuluttajien luottamuksen voittaminen on helpompaa kuin globaalimarkkinoilla.

EU:hun liittyminen oli siirtymä kuluttajien maksamasta maataloustuesta kohti veronmaksajien maksamaa maataloustukea. Suora tuki on hintatukea näkyvämpää ja poliittisempää. Jatkossa politiikassa tulee korostumaan ekologisen, sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen kestävyuden näkökulma. Raaka-aineiden lisäksi tuotettavilla julkishyödykkeillä (viihtyisä ympäristö, tuotantoeläinten hyvinvointi, biodiversiteetti, kulttuurimaisema, maaseudun elinvoima ja ruokaturvallisuus) ei ole markkinahintaa, vaan niiden arvo noteerataan lähinnä yhteiskunnan maataloudelle antamassa tuessa.

Bioteknologia ja muu teknologia mahdollistavat tuottavuutta parantavia uusia tuotantoprosesseja. Yhteiskunnan toiveet ja käsitykset tuotantotavan hyväksyttävyydestä vaikuttavat teknologioiden käyttöönottoon. Ihmisten suhde biologisiin prosesseihin on muuttumassa. Keinotekoisuus, teknologisointi ja manipulointi koetaan yhä hyväksyttävämmäksi. Toisaalta on kysyntää luonnollisuudelle, autenttisuudelle, puhtaudelle, rehellisyydelle – kestävän käytön ajatukselle laajasti ymmärrettyinä.

Maa- ja elintarviketalouden tavoitteisiin ja ohjaukseen vaikuttavat myös globaalit prosessit, kuten maailmankaupasta käytävät neuvottelut, toimet biodiversiteetin säilyttämiseksi, ilmastonmuutoksen hidastamiseksi ja kestävän kehityksen edistämiseksi, sekä maailman ravintotilanne.

Maatalouden tulevaisuudet

Edellä esitettyjen trendien perusteella on hahmoteltavissa yhteiskunnan toiveisiin vastaavia maatalouden tulevaisuudenkuvia. Eri vaihtoehdot eivät sulje toisiaan pois, vaan ne saattavat olla olemassa yhtä aikaa.

Tulevaisuudet on jäsennelty kahdelle ulottuvuudelle. Pystyulottuvuus kuvaa yhteiskunnan valintoja suhteessa 'vihreän alueen' käyttöön. Maatalous voi olla joko mahdollisimman riippumatonta pinta-alasta tai osa 'vihreän alueen' monitoiminnallista ja -vaikutteista käyttöä. Vaaka-akseli kuvaa yhteiskunnan suhdetta bioprosesseihin. Toisena ääripäänä on pyrkimys bioprosessien täydelliseen hallintaan ja säätelyyn, toisena bioprosesseihin mukautuva maatalous.

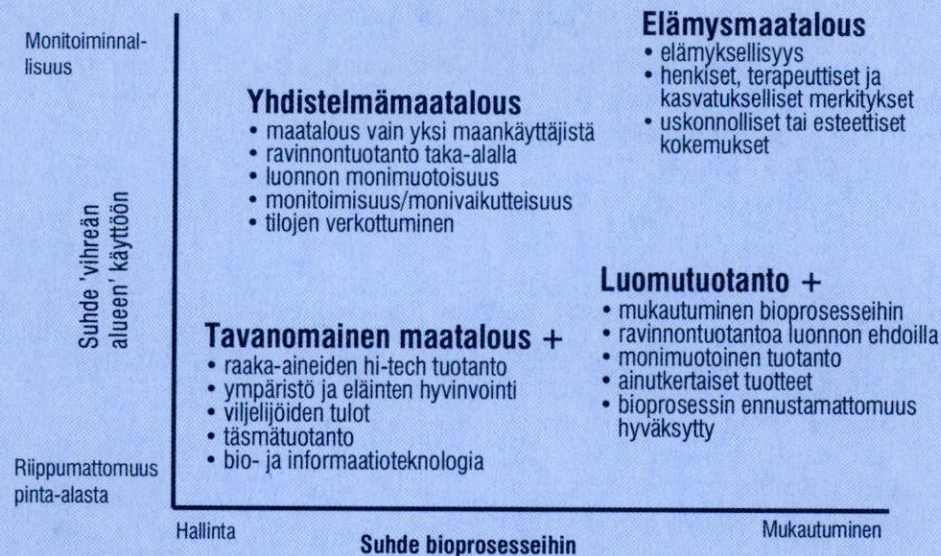
Tavanomainen maatalous+ on kehitetty nykyisestä maataloudesta. Bio- ja informaatioteknologian avulla tuotetaan edullisia, standardoituja raaka-aineita elintarviketeollisuudelle ja muulle teollisuudelle bioprosessien täydellisen hallinnan avulla. Eläinten hyvinvointia samoin kuin tuotanto- ympäristö- ja terveysriskejä hallitaan teknologian avulla, kannattavuutta ja viljelijöiden tuloja unohtamatta. Kuluttajaa on kuunneltava. Täsmätuotannossa tuotetaan juuri oikea määrä juuri toivotunlaista raaka-ainetta toivottuun aikaan hyödyntäen kaikki tuotannossa syntyvä aines.

Luomutuotanto+ on kehittynyt versio luonnonmukaisesta maataloudesta. Ravinnontuotanto on maatalouden tärkein tavoite, mutta se sovitetaan luonnon prosesseihin ja ehtoihin. Tuotanto on pinta-alasidonnaista ja monimuotoista. Tuotteiden arvo perustuu ainutkertaisuuteen ja aineettomiin merkityksiin. Bioprosesseihin liittyvä ennustamattomuus otetaan annettuna.

Yhdistelmämaataloudessa tai *yhdistelmämaassa* maatalous ja ravinnontuotanto ovat yksi monista 'vihreän alueen' toiminnoista, kuten virkistyspalvelut tai luonnonhoito. Maata viljellään ja eläimiä hoidetaan palauttaen luonnon monimuotoisuutta, esimerkiksi luonnonniittyjä ja kosteikkoja. Olennaista on erilaisten tuotannonalojen yhdistäminen yhdellä tilalla, samoin tilojen verkottuminen ja yhteistyö, mikä vahvistaa maaseudun ja maatilojen monitoimisuutta sekä maatalouden monivaikutteisuuksia.

Elämysmaataloudessa korostuu yhteiskunnan tarve 'vihreän alueen' elämyksellisyyteen. Yhteiskunta hyödyntää maanviljelyksen, luonnon- ja eläinten hoidon henkiset, terapeutitiset ja kasvatukselliset merkitykset. Maataloustyö ja maatalo voivat olla myös uskonnollisen tai esteettisen kokemuksen lähde. Elämysmaatalous erkanee kauimmas pelkästä ravinnontuotannosta tarjoten yllätyksiä, spontaanisuutta, kauneutta ja olemisen merkityksiä.

Kaikkien neljän tulevaisuuden mukaisia maatiloja on jo Suomessa. Oleellista on se, millaista maataloutta haluamme ja miten siihen päästään. Maataloussektorin on syytä pohtia, millaisia toimia yhteiskunnan trendeihin vastaaminen edellyttää – nyt ja tulevaisuudessa.

2. MARKKINAKATSAUS

2.1. Markkinajärjestelmä

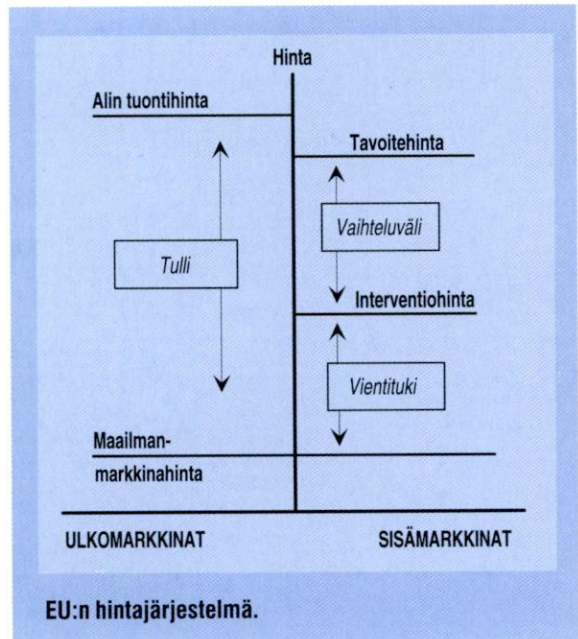
Yhteinen markkinajärjestelmä on keskeinen väline EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) tavoitteiden saavuttamiseksi. Markkinajärjestelmä käsittää mm. interventiotoiminnan eli kansallisen varastoinnin, jolla tasataan markkinoiden tarjonnan ja kysynnän epäsuhdetta ja eriaikaisuutta. Edelleen interventiojärjestelyiden tehtävänä on sisämarkkinoille hallinnollisesti asetun hintatason ylläpitäminen ja siten tuottajien tulotason vaikuttaminen. Markkinajärjestelmä koskee 19 maataloustuotetta tai tuoteryhmää, joiden hallinnolliset hinnat komissio ja jäsenmaat vuosittain päättävät. Maidon ja sokerin markkinajärjestelyihin kuuluu myös tuotantoa rajoittava kiintiöjärjestelmä, jonka mukaan hintatukea myönnetään vain tilakohtaisesti vahvistetuille tuotantomäärille.

Markkinajärjestelmä koostuu hallinnollisista hinnoista, rajasuojasta, vientituesta ja ylijäämävarastoinnista. Yhteisön sisämarkkinoiden hintataso pidetään määrätyn tason yläpuolella julkisin interventio-ostoin sekä tuontitullein, joilla yhteisön ulkopuolisten tuotteiden hinnat nostetaan sisämarkkinahintojen tasolle. Lisäksi vientiä edistetään vientituella. Markkinajärjestelmän toiminta rahoitetaan Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) tukiosastosta.

Keskeinen tekijä EU:n markkinajärjestelmässä ovat hallinnolliset hinnat. EU:n ministerineuvosto vahvistaa vuosittain komission esityksestä hallinnolliset hinnat, jotka ovat voimassa markkinavuoden eli heinäkuusta kesäkuuhun tärkeimpien maataloustuotteiden osalta (lampaanlihan markkinavuosi alkaa vuoden ensimmäisestä maanantaista).

Hallinnollinen hinta ei kuitenkaan ole takuuhinta, vaan se on teoreettinen hinta, joka vaikuttaa erilaisiin vientituki- ja interventio päätöksiin. Tavoitteelliseen hintatasoon vaikuttavat mm. tuottajien tulokehitys, yleinen kustannuskehitys, markkina-tilanne ja yhteisön rahoitus-tilanne.

Hallinnollisten hintojen nimet vaihtelevat tuotteittain, mutta pääperiaate on sama. Interventiohintaa toteutetaan viljoilla (paitsi kauralla) ja naudanlihalla. Maidolla on tavoitehinta, jonka toteutumiseksi voille ja rasvattomalle maitojauheelle asetetaan myös interventiohinnat. Kansallisilla interventioelimillä on velvollisuus ostaa kaikki tällä hinnalla tarjottu tuotanto tietyin laatuvaatimuksin. Naudanlihan osalta interventio-ostoihin ryhdytään, mikäli markkinahinta on selvästi alle interventiohinnan. Markkinatilanteen niin vaatiessa interventio-ostot voidaan keskeyttää määräajaksi. Myös yksityistä varastointia tuetaan. Sian- ja lampaanlihan hintana on perushinta, jonka merkitys on vähäinen. Sian- ja lampaan-

EU:n hintajärjestelmä.

lihan hinnat vaihtelevat melko voimakkaasti markkinoiden mukaan, eikä perushinnalla ole käytännössä vaikutusta hinnan muodostumiseen.

Vuoden 1992 CAP-reformin myötä viljojen ja naudanlihan hallinnollisia hintoja alennettiin kohti maailmanmarkkinahintoja. Hintojen alennusta kompensoidaan suorilla tuilla, minkä myötä niiden asema on muodostunut keskeiseksi tuotekohtaisessa hinta- ja markkinajärjestelmässä. Eurooppa-neuvoston maaliskuussa 1999 Berliinissä hyväksymän Agenda 2000 -sopimuksen mukaan hallinnollisten hintojen alennusta jatketaan ja laajennetaan koskemaan myös maitotuotteita. Samalla eläin- ja pinta-alaperusteisten tukien merkitys kasvaa edelleen. Agenda 2000 -päätökset linjaavat EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa vuoteen 2006 saakka.

Agenda 2000 -ohjelman hintaratkaisut

Agenda 2000 -ohjelman mukaista maatalouden hinta- ja tukijärjestelmää sovellettiin käytäntöön ensimmäistä kautta vuoden 2000 aikana. Ohjelman ydinkohta on viljan, naudanlihan ja maidon hallinnollisten hintojen asteittainen alentaminen.

Viljan interventiohintaa alenee yhteensä 15 % kahdessa tasasuuruudessa erässä. Ensimmäinen 7,5 % leikkaus tehtiin heinäkuussa 2000 ja toinen tehdään heinäkuussa 2001. Viljan interventiohintaa alenee siten 119,19 eurosta 101,31 euroon tonnilta. Viljan kuukausikorotuksiin ehdotettiin alennuksia niin, että vuonna 2000/2001 korotus alenisi yhdestä eurosta 0,93 euroon ja vuonna 2001/2002 0,85 euroon tonnia kohden kuukaudessa. Kuukausikorotusta maksetaan marraskuusta toukukuuhun. Kesantoprosentti on koko kaudella 10 %. Lisäksi peltokasvien osalta sovittiin tehtäväksi välitarkastus vuonna 2002.

Naudanlihan markkinatukihintaa puolestaan alennetaan kolmessa yhtä suuressa erässä yhteensä 20 %. Naudanlihan inter-

ventiohintaa korvataan 1.7.2002 uuden asetuksen mukaisesti yksityisen varastoinnin perushinnalla. Yksityisen varastoinnin tukea voidaan – kuten sianliha-alallakin – myöntää, kun yhteisön markkinahintojen keskiarvo on alle 103 % perushinnasta. Heinäkuussa 2002 naudanlihan perushinta on 2 224 euroa tonnilta eli 20 prosenttia alempi kuin markkinointivuoden 1999/2000 intervention aloitushinta (2 780 euroa tonnilta). Jos yksityisen varastoinnin tuki ei vakauta riittävästi naudanlihan hintaa, voidaan ottaa käyttöön turvaverkkona toimiva interventiojärjestelmä. Naudanlihan osto EU:n interventiovarastoon alkaa, jos sonnien tai härkien keskimääräinen markkinahinta laskee intervention aloitushinnan tasolle. Heinäkuussa 2002 intervention aloitushinta alenee 1 560 euroon tonnilta (9,28 markkaan kilolta) eli se on 44 prosenttia alempi kuin intervention aloitushinta markkinavuonna 1999/2000.

Hallinnolliset hinnat markkinavuodelle 2000/2001 ja 2001/2002.

	2000/2001	2001/2002
	euroa/1 000 kg	
Viljat		
- interventiohintaa	110,25	101,31
- kuukausikorotus	1,00	0,93
Sokeri		
- sokerijuurikkaan perushinta	47,67	47,67
- valkoisen sokerin interventiohintaa	631,90	631,90
Maito		
- tavoitehintaa	309,80	309,80
Voi		
- interventiohintaa	3 282,00	3 282,00
Rasvaton maitojauhe		
- interventiohintaa	2 055,20	2 055,20
Naudanliha		
- intervention aloitushinta (R3)	2 595,00	2 409,00
Sianliha		
- perushinta	1 509,39	1 509,39
Lampaanliha		
- perushinta	5 040,70	5 040,70

Maito- ja maitotuotealan uudistus toteutuu vasta markkinointivuodesta 2005/2006 alkaen. Voin ja rasvattoman maitojauheen interventiohintoja vähennetään yhteensä 15 % kolmessa eri vaiheessa. Maitokiintiöitä jatketaan kevääseen 2008. Vuonna 2003 tehdään kuitenkin välitarkistus komission raportin perusteella. Tällöin päätetään kiintiöjärjestelmän kohtalo vuoden 2008 jälkeen.

Markkinajärjestelyt vuonna 2000

Maatalousneuvoston vuosittaisessa ns. hintapakettissa päätetään markkinajärjestelyistä, jotka koskevat mm. maataloustuotteiden hallinnollisia hintoja ja kesantoprosenttia. Agenda 2000 -uudistuksen seurauksena vuosittain määritellään kuitenkin yhä harvempien tuotteiden hinnat. Hintapakettiin kuuluvat enää lampaanlihan, sianlihan ja sokerin hinnat sekä viljojen ja riisin interventiohinnan kuukausikorotukset. Vuonna 2000 hintoihin ei tullut muutoksia edelliseen markkinavuoteen verrattuna.

Hintapaketin lisäksi neuvosto teki vuoden 2000 aikana ratkaisut mm. uudesta naudanlihan merkintäjärjestelmästä, kuitukasvijärjestelmän uudistamisesta ja koulumaidon tukijärjestelmän muuttamisesta.

Uusi naudanlihan merkintäjärjestelmä tulee voimaan kahdessa vaiheessa. Merkintäjärjestelmä on kaksivaiheinen sen vuoksi, että useiden jäsenmaiden eläinten tunnistus- ja rekisteröintijärjestelmä ei ole vielä siinä kunnossa, että lihan jäljitettävyyttä olisi mahdollista. Tämän vuoksi 1.9.2000 alkaneen ensimmäisen vaiheen aikana toimijat velvoitettiin ilmoittamaan merkinnöissään vain tiettyjä teurastuksen yhteydessä saatavilla olevia tietoja. Toisen vaiheen merkinnät tulevat voimaan 1.1.2002. Tällöin kaikessa EU:ssa kaupan pidettävässä naudanlihassa on ilmoitettava alkuperämaa. Suomessa on jo tällä hetkellä käytössä pakollinen naudanlihan alkuperämerkintä.

Kuitupellavan ja hampun tukijärjestelmää uudistettiin siten, että viljelijöille maksetta-

va tukitaso yhtenäistetään viljojen tuen kanssa. Lisäksi kuitua jalostaville yrityksille maksetaan tonniperusteista jalostustukea. Jalostustuen määrä on kiintiöityjä jäsenvaltiokohtaisesti aiemman tuotannon perusteella. Suomi sai läpi vaatimuksensa siitä, että peltokasvien erityistuki (kuivaustuki) ulotetaan koskemaan myös kuitupellavaa, öljypellavaa ja hampua. Tämä takaa kuitukasvien ja viljojen tasavertaisen kohtelun Suomessa.

Koulumaidon tukijärjestelmää muutettiin Suomen kannalta hyvään suuntaan, kun sekä rasvaton maito että piimät otettiin mukaan EU-tuen piiriin 1.1.2001 alkaen. Suomi on ajanut rasvattoman maidon saamista EU:n tukijärjestelmään koko EU-jäsenyyden ajan. Tukijärjestelmää muutettiin myös siten, että EU maksaa jatkossa 75 prosenttia maidon tavoitehinnasta, kun tuki on ollut aiemmin 95 prosenttia. Kukin jäsenvaltio voi niin halutessaan itse maksaa tukea syntyneen erotuksen verran. Suomi ei korvaa erotusta, koska valtio tukee muutenkin kouluruokailua, toisin kuin monissa muissa jäsenmaissa.

Tulevista markkinajärjestelyistä

Vuoden 2000 aikana maatalousneuvosto keskusteli myös hedelmä- ja vihannesalan markkinajärjestelyn muuttamisesta, riisin ja sokerin markkinajärjestelyjen uudistamisesta, EU:n luomumerkin tunnetuksi tekemisestä sekä tulevista WTO-neuvotteluista.

Hedelmä- ja vihannesalan markkinajärjestelyn muuttamista koskevissa keskusteluissa eteläiset tuottajamaat vaativat sektorin tukien ja jalostuskiintiöiden nostamista. Pohjoiset jäsenvaltiot puolestaan pitivät tärkeänä sitä, että sektorin menot eivät nousse. Enemmistö jäsenvaltioista oli kuitenkin valmis nostamaan tuottajaorganisaatioiden ns. rahastotuen enimmäismäärää komission esittämää korkeammaksi.

Riisin markkinajärjestelyn pikaista uudistamista kaikki jäsenvaltiot pitivät tar-

peellisena markkinatasapainon saavuttamiseksi. Riisin interventiovarastot ovat kasvaneet voimakkaasti ja markkinahinta on hyvin alhainen. Yksimielisyyttä käytettävistä keinoista tasapainon palauttamiseksi ei kuitenkaan löytynyt. Tuottajamaat vastustavat komission esitystä interventiojärjestelmän lakkauttamisesta ja kiinteisiin tuontitulleihin siirtymisestä, koska ne pelkäävät tuottajien tulojen putoavan. Pohjoiset jäsenvaltiot taas haluavat välttää kauppariidat WTO:ssa eivätkä halua riisin kuluttajahintojen nousevan.

Myös sokerin markkinajärjestelyn uudistamisesta käytiin neuvostossa ensimmäisiä keskusteluja. Nykyinen järjestely päättyi 30.6.2001. Laaja enemmistö jäsenvaltioista haluaa, että nykyisen järjestelyn voimassaoloa jatkettaisiin ainakin viisi vuotta komission esittämän kahden vuoden sijaan. Enemmistö jäsenvaltioista vastustaa lisäksi komission esittämää sokerin varastokorvausjärjestelmän poistamista ja tuotanto-kiintiöiden leikkaamista pysyvästi 115 000 tonnilla. Myös Suomi kannatti järjestelyn pidempää soveltamisaikaa ja toi esille sokerintuotantoon liittyviä erityisolosuhteita sekä omat ehdotuksensa kiintiöiden leikkaamisen kohdistamisesta vientiin tarkoitettuun B-kiintiöön.

Luonnonmukaista tuotantoa koskevassa asiassa useat maat, Suomi mukaan lukien, kannattivat EU:ssa jokin aika sitten hyväksytyyn luomumerkin tunnettavuuden lisäämistä erityisen promootiokampanjan avulla.

Maatalousneuvosto käsitteli kokouksissaan myös maailman kauppajärjestön WTO:n tulevien kauppaneuvotteluiden maatalousnäkökohtia. EU sitoutui edellisellä, niin sanotulla Uruguay'n kierroksella leikkaamaan sekä vientitukia että alentamaan tuontisuoja, mutta markkinavuoden 2000/2001 jälkeisistä asioista 1993 päättyneellä neuvottelukierroksella ei sovittu mitään. Uuden neuvottelukierroksen valmistelut ovat edenneet nihkeästi, sillä huolella valmisteltu WTO:n ministerineuvoston

kokous tyssäsi alkuunsa joulukuussa 1999 Yhdysvaltojen Seattlessa.

Komissio joutunee kaikesta huolimatta ottamaan huomioon tulevan WTO-kierroksen tuomat paineet valmistellessaan markkinareformeja. Vuoden 2000 aikana komissio selvitti neuvottelutilannetta ja maatalousneuvosto keskusteli näkökohdista, jotka on otettava huomioon valmistellessa EU:n kokonaisvaltaista neuvotteluesitystä. EU:n maatalousposition lähtökohdista on, että Agenda 2000 -uudistuksen mukaiset tuottajahintojen leikkaukset ja tukijärjestelyt pääsääntöisesti riittävät EU:n osuudeksi maatalouskaupan edelleen vaputtamiseen tulevilla neuvottelukierroksella. Asiaan palataan jatkovalmistelun jälkeen maatalousneuvoston vuoden 2001 kokouksissa.

2.2. Peltokasvituotanto

Sääolot

Uuden vuosituhannen ensimmäinen sato-vuosi oli Suomessa erinomainen. Viljasato oli yli 4,0 mrd. kg, mikä on 43 % enemmän kuin katovuonna 1999. Kokonaissadon nousu johtuu pääosin leipävilja-alan lisääntymisestä sekä keskimääräistä paremmista hehtaarisadoista. Vuosi 2000 oli poikkeuksellisen lämmin koko maassa. Vuoden keskilämpötilaa nosti lämmin alkuvuosi ja syksy. Talvi oli suotuisa syysviljojen talvehtimiselle. Ilma lämpeni jo huhtikuussa, mistä johtuen kevätkylvöille päästiin keskimäärin viikkoa tavanomaista aiemmin. Kesä oli Ilmatieteen laitoksen mukaan lämpöoloiltaan keskimääräinen koko maassa. Päivittäiset lämpötilat olivat hyvin lähellä pitkän ajan keskiarvoja. Hellepäiviä oli kuitenkin maan etelä- ja keskiosassa alle puolet keskimääräisestä, mutta vastaavasti Lapissa hellepäiviä oli normaalia enemmän. Sadepäiviä oli kesä- ja heinäkuussa tavallista enemmän, mutta kertyneet sademäärät olivat lähellä keskimääräisiä arvoja. Epävakaainen

ja hautova sää hidasti kuivanheinän tekoa, heinän laatu kärsi sadekuuroista, ja osa heinästä pilaantui. Kesän 2000 erityispiirteitä olivat paikalliset pyörremyrskyt ja loppukesän rajut ukonilmat. Matalapaineet hallitsivat säätä elokuun kolmen ensimmäisen viikon ajan, mutta sateisuudesta huolimatta elokuussa oli tasaisen lämmintä. Sadekuuroista johtunut lakoontuminen ja lehtilaikkutaudit pienensivät jyvääkokoja ja hehtolitrapainoa etenkin Pohjanmaalla, Satakunnassa ja Etelä-Savossa. Elokuun sateinen sää vaikeutti syysviljojen puintia, mutta pitkä, lämmin syksy oli ihanteellinen kevätilviljojen puinnissa. Lämmin syksy edesauttoi myös syysviljalaihojen kasvua.

Rukiin kylvöajankohtaan osunut sadejakso ja tuottajahintojen lasku alensivat ruisalaa 40 % 26 000 hehtaariin. Jos ruis kestäisi talven yli ja ensi syksynä saatava hehtaarisato olisi keskiarvoa vastaava, ensi vuoden ruissadoksi tulisi 56 milj. kg, mikä on noin 60 % teollisuuden tarpeesta. Syysvehnän kylvöala vähentyi 31 000 hehtaariin, mikä oli 20 % edellisvuotta vähemmän.

Pinta-alat ja satotasot

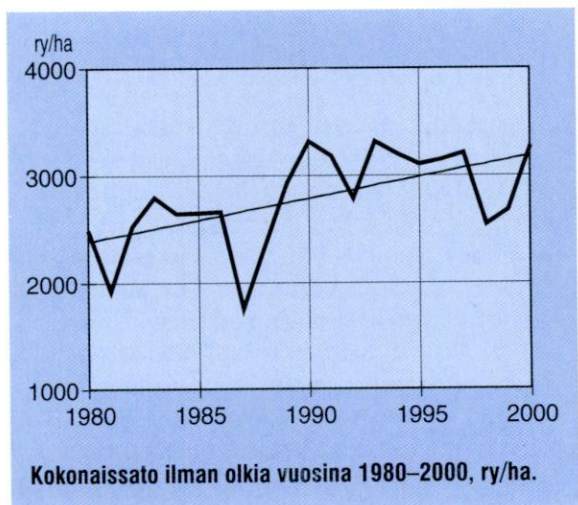
Suomen pinta-ala on 33,8 milj. ha, josta käytössä olevaa maatalousmaata on 2,2 milj. ha (6,5 %). Viljelty ala (ml. kesanto) oli yhteensä 2 179 100 ha, mikä oli lähes sama kuin edellisenä vuonna. Viljelystä alasta viljelykasvien pinta-ala oli 92 % ja kesantoala 8 %. Kesantoala pieni edellisvuoteen verrattuna 14 %. Kesantoalan vähentynyt vilja- ja nurmikasvien alat nousivat. Viljakasveista suhteellisesti eniten kasvoi ruisala. Ruisala (44 600 ha) oli suurin viimeisten viiden vuoden aikana ja vuoteen 1999 verrattuna se oli lähes nelinkertainen. Määrällisesti ja suhteellisesti eniten vähentyi ohra-ala (-3 %). Nurmikasvi-ala kasvoi yhden prosentin. Säilörehuala on lisääntynyt koko 1990-luvun ajan, kun vastaavasti kuiva-

heinäala on vähentynyt. Säilörehualan osuus nurmikasvialasta on nykyään yli puolet.

Kasvinviljelyn kannalta kesä 2000 oli erinomainen kahteen edelliseen kasvukauteen verrattuna. Viljan kokonaissato oli 4,044 mrd. kg. Edellisen kerran viljan kokonaissato ylitti 4 mrd. kiloa vuonna 1995. Viljojen hehtaarisadotkin ylittivät 10 vuoden keskiarvon. Viljasadosta 95 % oli laadultaan moitteetonta.

Leipäviljan kokonaissato oli yli kaksinkertainen edellisvuoteen nähden. Kokonaissadon nousu johtui viljelyalan ja hehtaarisadon kasvusta. Rukiin kokonaissato, 108,2 milj. kg, oli korkein 10 vuoteen. Teollisuus käyttää ruista noin 90 milj. kg vuodessa, joten ruisleipä voitaisiin leipoa kokonaan kotimaisesta viljasta. Käytännössä kuitenkin tuontia tarvitaan, koska rukiin laatu kärsi puintiajan sateista. Myös syksyn vehnäsato riittänee kattamaan kotimaan kulutuksen.

Rehuviljasato kasvoi 3 398 milj. kiloon, kasvua edellisvuoteen oli 33 %. Rehuviljan kokonaissadon nousu johtui edellisvuotta korkeammasta hehtaarisadosta, koska rehuvilja-ala pieneni edelliseen vuoteen verrattuna. Ohran hehtaarisato kasvoi 2 700 kg:sta 3 550 kg:n ja kauran 2 450 kg:sta 3 540 kg:n. Lisäksi sato oli korkealaatuista. Runsaasta sadosta johtuen ohran tar-

jonta ylittää kotimaan kulutuksen. Ohraa on sijoitettava vientiin ja interventiovarastoihin noin 150–200 milj. kiloa. Rehuohra-markkinat ovat vähäiset, mutta mallasohralla sen sijaan on kysyntää Euroopassa ja lähialueilla. Kauran vientitarpeeksi arvioidaan yli 500 miljoonaa kiloa, mikä on edellisuuteen verrattuna kaksinkertainen määrä.

Säilörehun kokonaissato ylitti nyt ensimmäisen kerran 7 000 milj. kg. Kuivaheinän kokonaissato oli 586 milj. kg, mikä on vajaa 10 % säilörehusadosta. Kuivaheinän korjuuala ja kokonaissato on vähentynyt 1990-luvulla, mutta vastaavasti säilörehuala on kasvanut. Tämä kertoo siitä, että nautakarjan ruokinnassa käytetään entistä vähemmän kuivaheinää. Kuivaheinän korjuuta häytti sateinen sää, mistä johtuen kuivaheinän laadusta vain 84 % oli moitteenontaa, kun vuonna 1999 vastaava luku

oli 95 %. Kuitenkin kuivaheinän hehtaarisato oli hyvä, 3 720 kg.

Perunan kokonaissato väheni 6 milj. kg 785 milj. kiloon. Kokonaissadon aleneminen johtui peruna-alan pienenemisestä, koska hehtaarisato pysyi viime vuoden tasolla. Tärkeimmällä peruna-alueella Pohjanmaalla sato oli normaali ja peruna hyvälaatuista. Kotitarvepalstoilla ja luomutuotannossa viljeltyä perunaa vaivasi perunaurutto.

Sokerijuurikkaan kokonaissato väheni 126 milj. kg:lla (11 %) 1 046 milj. kiloon. Kokonaissadon aleneminen johtui hehtaarisadon heikkenemisestä.

Öljykasvien eli rypsin ja rapsin viljelyala on vähentynyt useana viime vuonna. Öljykasvien kylvöpinta-ala laski 62 500 hehtaarista 52 500 hehtaariin. Vuoden 2000 öljykasvien viljelyalaa pienensi epävarmuus kasvinviljelyn kansallisesta tuesta, alhainen

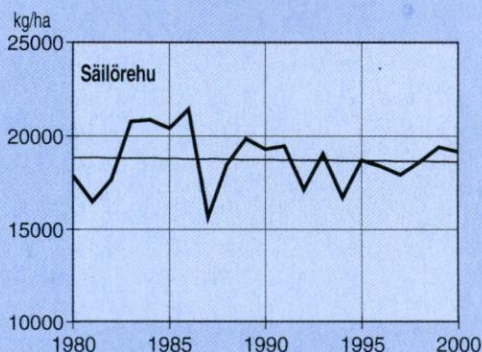
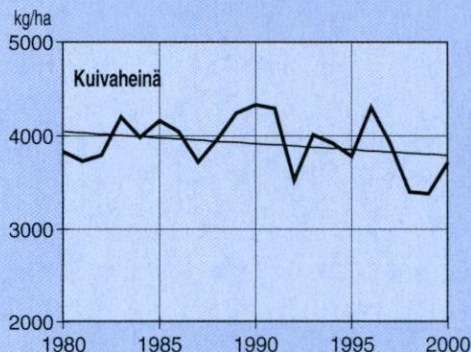
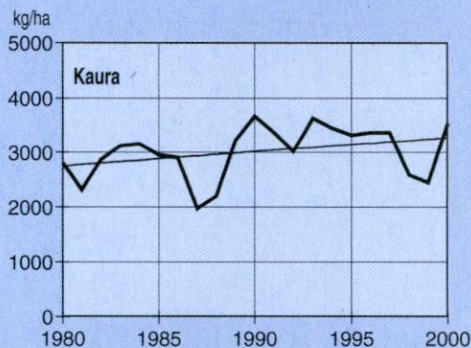
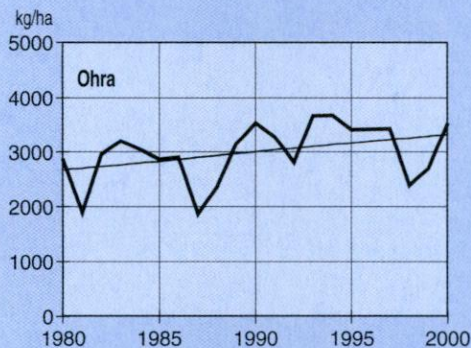
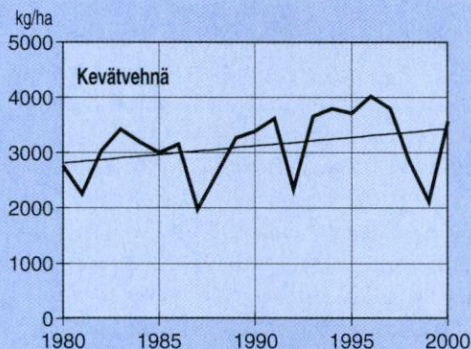
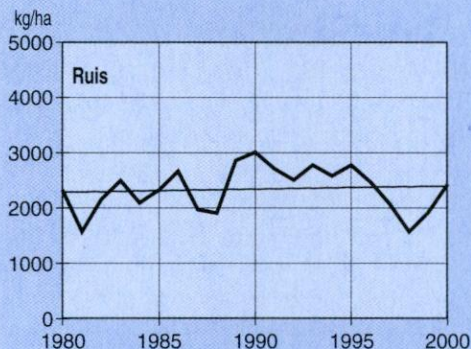
Tärkeimpien viljelykasvien korjatut pinta-alat ja sadot vuosina 1999 ja 2000.

	1999			2000		
	Ala 1 000 ha	Sato 100 kg/ha	yht. milj.kg	Ala 1 000 ha	Sato 100 kg/ha	yht. milj.kg
Syysvehnä	11,9	25,8	31	40,0	37,0	148
Kevätvehnä	105,8	21,1	223	109,5	35,7	391
Ruis	12,3	19,2	24	44,6	24,3	108
Ohra	581,0	27,0	1 568	559,0	35,5	1 985
Kaura	403,9	24,5	990	400,0	35,4	1 413
Seosvilja	17,9	24,4	44	16,7	30,5	51
Herne	4,8	14,8	7	5,2	22,5	12
Peruna	32,3	235,1	791	32,3	244,6	785
Sokerijuurikas	34,8	336,7	1 172	32,1	325,5	1 046
Heinä	175,1	33,8	593	157,6	37,2	586
Tuorerehu	23,3	118,2	276	23,1	121,1	280
Säilörehu	350,2	194,2	6 799	372,3	191,5	7 129
Öljykasvit	62,5	14,1	88	52,5	13,5	71
Muut kasvit	35,9			36,2		
Laidun	113,5			116,4		
Yhteensä	1 965,2	2 680¹⁾	4 883²⁾	1 997,5	3 273¹⁾	6 065²⁾
Kesanto	211,4			181,6		

¹⁾ry/ha ilman olkia, ²⁾milj. ry ilman olkia
Lähde: TIKE

sopimushinta ja rypsin epäedullinen hinnoittelu. Kokonaissato väheni 17,4 milj. kiloa, ollen 70,9 milj. kg. Öljykasvien hehtaarisato, 1 350 kg, on viime vuosien keskiarvon suuruinen, mutta huomattavasti alhaisempi kuin 1990-luvun alkuvuosina. Kokonaissadon määrä ei riitä likimainkaan kotimaiseen tarpeeseen, sillä maahan jou-

dutaan tuomaan vähintään 100 milj. kiloa raaka-ainetta. BSE-kriisi on tuonut rypsin ja rapsin viljelyyn uusia mahdollisuuksia. Rypsi ja rapsi voivat korvata liha-luujauhon käytön eläinten rehussa. Tulevaisuudessa kotimainen kasvipohjainen valkuaistuotanto oletettavasti kasvaa. Kysynnän kasvu nostanee myös hintoja.

Tärkeimpien kasvien hehtaarisadot vuosina 1980–2000.

Viljelykasvien markkinahinnat

Alkuvuodesta 2000 viljojen markkinahinnat olivat Suomessa alkuvuoden 1999 hintoja korkeampia, mutta ennätysadosta johtuen vuoden loppupuoliskolla viljasta maksettiin huonommin kuin vuotta aiemmin.

Ohran markkinahinta oli alkuvuonna edellisen vuoden alkuvuotta korkeammalla, mutta se laski kesäkuusta alkaen edellisen vuoden hintoja alemmalle tasolle. Vuoden keskihinnaksi noteerattiin 0,71 mk/kg, joka oli 2 penniä edellisvuotta heikompi. Ohran markkinahinta oli kuitenkin viljan interventiohintaa korkeampi kesä- ja lokakuuta lukuun ottamatta koko vuoden ajan.

Viljojen markkinahinnat tarkoittavat viljojen hintoja ostajan varastolla. Viljelijälle viljasta tilitetyt hinnat ovat välitys-, käsittely- ja rahtikulujen vuoksi markkinahintoja alhaisemmat.

Kauran markkinahinta nousi edellisen vuoden lokakuusta alkaen suotuisten vientimarkkinoiden ansiosta. Vilkkaasta kysynnästä johtuen kauran markkinahinta pysytteli yli 0,70 mk/kg uuteen satoon asti. Loppuvuoden kolmea viimeistä kuukautta lukuun ottamatta kauran markkinahinta oli ohran markkinahintaa parempi. Keväällä 2001 kauralle ei odoteta viime kevään kaltaista hinnan nousua, koska syksyn 2000 kaurasato oli hyvä muuallakin: neljän suu-

Viljojen markkinahintoja eräissä EU-maissa vuoden 2000 alussa, mk/kg¹⁾.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
Suomi	0,84	0,84	0,75	0,77
Ruotsi	0,72	0,73	0,67	0,72
Tanska	0,67	0,73	0,78	0,67
Saksa	0,67	0,73	0,68	0,67
Ranska	0,62	0,70	0,69	0,62
Englanti	-	0,71	0,69	-
Espanja	0,74	0,83	0,76	0,74

¹⁾1. vuosipuoliskon hinnat.
Lähde: Eurostat.

Viljan markkinahinnat vuosina 1990–2000, mk/kg¹⁾.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
2000	0,78	0,80	0,71	0,70
1999	0,85	0,82	0,73	0,68
1998	0,87	0,85	0,73	0,66
1997	0,89	0,88	0,74	0,70
1996	0,90	0,91	0,75	0,74
1995	0,89	0,87	0,73	0,70
1994	2,52	2,13	1,57	1,48
1993	2,26	2,19	1,63	1,54
1992	2,72	2,19	1,65	1,55
1991	2,88	2,22	1,58	1,55
1990	3,03	2,54	1,76	1,72

¹⁾Vuoteen 1994 asti tuottajahinta.
Lähde: Viljavaaka.

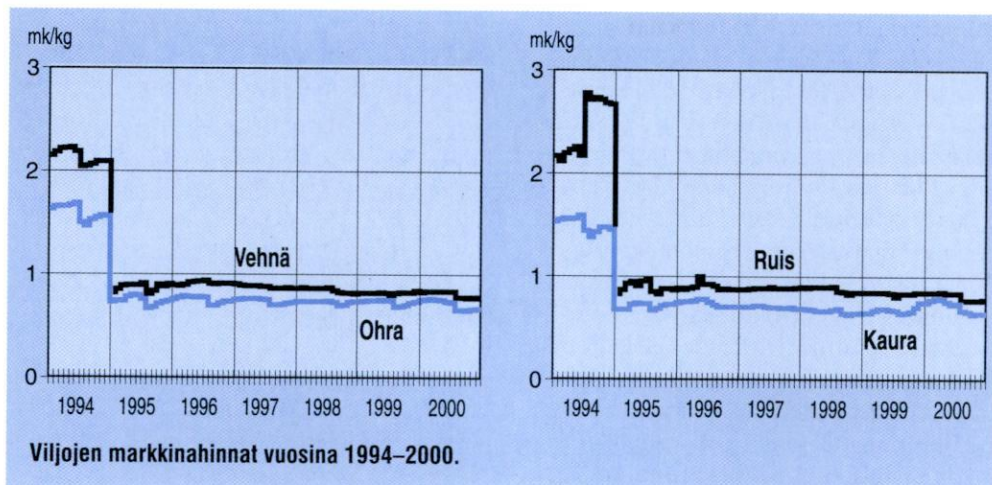
ren kaurantuottajamaan yhteenlaskettu sato on 10 prosenttia viimevuotista korkeampi.

Vehnän markkinahinta oli vuoden alkupuoliskolla edellisen vuoden vastaavaa ajanjaksoa korkeampi, mutta uuden sadon tultua markkinoille se laski edellisvuotta alemmas.

Ruiskauppa oli alkuvuonna vähäistä heikosta tarjonnasta johtuen, joten rukiista noteerattu hinta keväällä oli 0,84 mk/kg. Uuden ruissadon tultua markkinoille elokuussa rukiin hinta aleni ollen 0,77 mk/kg.

EU:n viljan kokonaissato kasvoi 5 % vuonna 2000. EU:n sisämarkkinoiden suurimman tuottajamaan Ranskan viljasato kasvoi 2 %, mutta laadullisesti sato oli edellisvuotta heikompi. Myös Saksan viljasato kasvoi 2 % ja Iso-Britannian 10 %. EU:n suurimmista tuottajamaista ainoastaan Italian viljasato aleni hieman.

Euroopan unionin vehnäsato arvioitiin 104 mrd. kiloksi. Tällä vehnämäärällä EU kiri Kiinan ohi maailman suurimmaksi vehnäntuottajaksi. Kiinan vehnäsato on noin 103 mrd. kiloa ja Yhdysvaltojen ja Kanadan yhteenlaskettu vehnäsato noin 88 mrd. kg. Maailmanmarkkinoilla liikkuvan vehnän määräksi arvioidaan 105 mrd. ki-

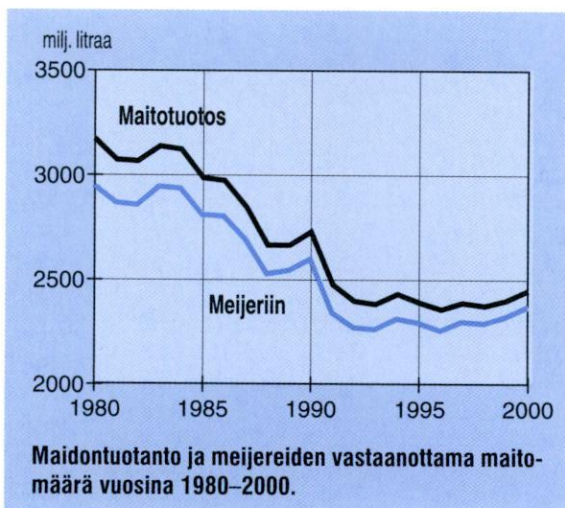
loa eli suunnilleen EU:n vehnäsadon verran. Vaikka EU:n vehnäsato on selvästi USA:n satoa suurempi, sen vientimäärä on vain noin puolet USA:n vehnän viennistä. Tämä johtuu siitä, että noin neljännes unionin alueella tuotettavasta vehnästä käytetään rehuksi. Maailman vehnänkulutus ylittää tuotannon kolmantena peräkkäisenä vuonna. Vajaus pystytään kattamaan viljaa vievien maiden varastoista. Vehnän varastot ovat kuitenkin pienentyneet 30 % neljässä vuodessa. Tämä lisää painetta vehnän maailmanmarkkinahinnan nousuun pitkällä aikavälillä.

parempi kuin edellisenä vuonna. Maidontuotannolle on EU:ssa asetettu maa-kohtainen kiintiö, jonka arvioidaan kiintiövuonna 2000/2001 ylittyvän noin 47 miljoonalla litralla. Ylitys on kolminkertainen edelliseen vuoteen verrattuna, ja se vastaa viikon tuotantoa. Loppuvuonna ilmeiseksi tullut kiintiön aiempaa suurempi ylitys ja C-tukialueella maksetun lypsylehmien laajaperäistämispalkkion puolen vuoden tilallapitovelvoitteen päättyminen marraskuun lopussa voivat kuitenkin lisätä lehmien teurastuksia ja siten vähentää maidon tuotantoa kiintiökauden lopussa.

2.3. Kotieläintuotanto

Maito

Maidontuotannon kasvu jatkui vuonna 2000. Maitoa lähetettiin meijereihin yhteensä 2 371 milj. litraa, mikä on 2 % edellisestä vuodesta enemmän. Tuotannon kasvu johtui lehmien keskituotosten kasvusta ja teurasmäärien vähenemisestä, joihin vaikuttivat hyvä reutilanne ja tukijärjestelmien muutokset. Maidon keskituotos oli noin 6 700 litraa/lehmä, eli yli 250 litraa (4 %

Maidontuottajien määrä väheni 1 800 tuottajalla. Tuottajia oli vuoden lopussa vajaa 21 600 kpl, mikä on 8 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Tuotannon lopettaminen oli edellistä vuotta vähäisempää. Lehmien määrän väheneminen hidastui alkuvuoden kolmesta prosentista alle yhteen prosenttiin. Vuoden lopussa lypsylehmiä oli 370 000 keskimääräisen karjakoon ollessa 17 lehmää. Edellisvuoteen nähden karjakoko kasvoi noin yhdellä lehmällä tilaa kohti.

Merkittävimmät maidontuotantoalueet Suomessa ovat Pohjanmaa, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala, joiden osuus tuotannosta kasvaa jatkuvasti. Kiintiökaudella 1999/2000 niiden osuus kattoi lähes 54 prosenttia koko maan maidontuotannosta. Maitoa tuotetaan kuitenkin koko maassa Lappia myöten.

Naudanliha

Naudanlihan tuotanto kasvoi vajaan prosentin 90,9 milj. kiloon vuonna 2000. Tarjonnalle oli tyypillistä sen normaalia tasaisempi jakautuminen ympäri vuoden. Tuotannon kasvu oli alkuvuodesta nopeaa

johtuen lähinnä edelliseltä vuodelta siirtyneistä teurastuksista, jotka osaltaan aiheuttivat teuraspainojen nousua. Kesällä teurastuksia lisäsi eläinten tilallapitovelvoitteiden poistuminen, ja sitä seurannut teuraiden aiempaa nopeampi markkinoille tulo. Syksy oli naudanlihamarkkinoilla normaalia hiljaisempi pitkän laidunkauden, hyvän sadon ja tukimuutosten seurauksena. Vuonna 2000 haettiin palkkioita 27 100 emolehmästä ja vajaasta 183 000 sonnista.

Naudanlihan 96,4 milj. kilon kulutuksesta noin 10 % oli vuonna 2000 tuonnin varassa. Suomesta vietiin 6 milj. kg naudanlihaa. Viennin arvo kasvoi 30 % vuoden 1999 tasosta. Naudanlihan markkinat olivat EU-alueella vakaat ennen tuoreimpia BSE-tapauksia, joiden seurauksena kulutus Keski-Euroopassa romahti ja tyhjentyneet interventiovarastot alkoivat täyttyä. BSE:n leviämisen estämiseksi EU:n maatalousministerit kielsivät kaikkien syötäväksi kasvatettavien kotieläinten ruokkimisen tautia levittäväksi epäillyllä liha-luujauholla vuoden 2001 tammi-kesäkuun aikana. Lisäksi päätettiin aloittaa eläinten testaus taudin varalta. Suomessa ei ole todettu yhtään BSE-tapausta.

Kotieläintuotanto vuosina 1990–2000¹⁾.

	Meijerimaito milj. l	Naudanliha milj. kg	Sianliha milj. kg	Kananmunat milj. kg	Siipikarjanliha milj. kg
2000	2 371	91	173	59	64
1999	2 325	90	183	59	66
1998	2 300	93	186	63	61
1997	2 301	99	180	67	53
1996	2 261	97	172	71	49
1995	2 296	96	168	75	42
1994	2 316	107	171	72	39
1993	2 264	106	169	70	35
1992	2 274	117	176	67	36
1991	2 345	122	177	67	37
1990	2 600	118	187	76	33

¹⁾ Lihan kuumapainovähennys poistettiin maaliskuun alusta 1990. Sen takia tuotantomäärät ovat 3 % aikaisempia suuremmat. Hintoja alennettiin vastaavasti 3 %. Uusi kuumapainovähennys alkaen 1.7.1995 on 2 %.

Sianliha

Sianlihan tuotanto väheni lähes 6 prosenttia 173 milj. kiloon vuonna 2000. Tuotantoa vaikeutti porsaspula, jonka takia ole-massa olevaa rakennuskantaa ei pystytty täysin hyödyntämään. Yhdistelmätuotan-non osuus tuotannosta lisääntyi, ja väli-tyksen kautta kulkevien porsaiden osuus vastaavasti vähentyi. EU-alueella sianlihan markkinatilanne oli hyvä viennin vetäessä ja varastojen säilyessä siten tyhjinä. Vientiä kolmansiin maihin lisäsi euron heikko arvo. Lisäksi Venäjän kysyntä oli vahvaa.

Kulutuksen 3 prosentin vähennys edel-lisvuoteen verrattuna laskee hieman henki-löä kohden laskettua kulutusta (33 kiloon/henkilö), mikä on alle EU-alueen keski-määräisen kulutuksen. Sianlihan tuonti vas-tasi noin 9 prosenttia kulutuksesta. Joulukinkkuja myytiin arvioilta 6,5 milj. kiloa, mutta yhä useammin kinkku korvataan kui-tenkin kalkkunalla.

Siipikarjanliha

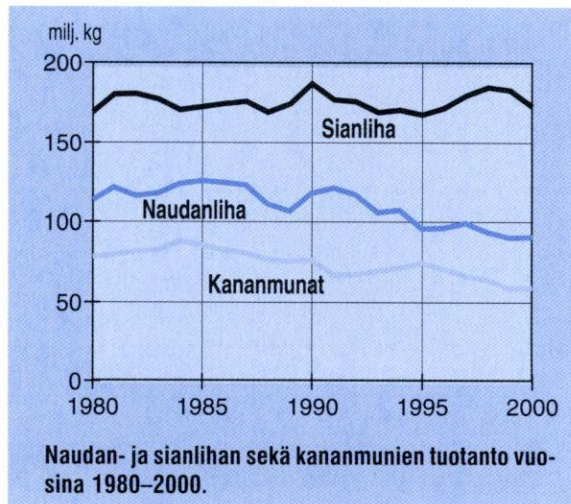
Siipikarjanlihan tuotanto väheni edellisvuoteen nähden 4 prosentilla 64 milj. kiloon. Tuotannon lasku johtui broilerin tuotan-non vähenemisestä 57 milj. kiloon kalkkunan tuotannon jatkaessa kasvuaan edelli-sen vuoden 4 milj. kilosta 5 milj. kiloon. Kalkkunan osuus tuotan-nosta on lähes 8 prosenttia, mutta kysynnän kasvu lisäänee edelleen myös kotimaista tuotantoa. Siipi-karjanlihan kulutus kasvoi 5 prosent-tia edellisvuodesta. Kalkkunan ku-lutus kuitenkin kasvoi 45 % 7 milj. kiloon, ja vaje täytettiin tuonnilla. Siipikarjanlihan yleinen markki-natilanne oli vakaa kulutuksen kas-vun ja broilerin lihan tuotannon leik-kausten ansiosta sekä Suomessa että koko EU:ssa. Tuotannon kannatta-vuutta varjosti kuitenkin rehu- ja energiakustannusten voimakas nou-su.

Kananmunat

Kananmunien ylituotanto-ongelma jatkui myös vuonna 2000. Tuotannon määrä py-syi samana 59 milj. kilossa, ja kulutuksen määrä 51 milj. kg ylittyi selvästi. Kulutus väheni alkuvuonna, mutta palautui loppu-vuodesta lähes edellisen vuoden tasolle mm. menekin edistämiseen tähdätyn kampan-jan ansiosta. Kananmunien pakkaustoimin-nassa keskuspakkaamojen osuus tuotan-nosta on noin 80 prosenttia.

Tuottajien ja pakkaamoiden yritykset löy-tää ratkaisu ylituotanto-ongelmaan jatkui-vat ns. ”Laitila”-sopimuksen avulla. Vienti-tarpeesta johtuen sopimukseen kuuluvilta tuottajilta perittiin markkinoinimaksua, jolla pyrittiin turvaamaan tuottajahintojen säilyminen halutulla tasolla. Kaikki tuotta-jat eivät kuitenkaan ole järjestelmässä mu-kana, ja sen jatkuminen on siten epävar-maa. Järjestelmän loppuminen voisi johtaa tuottajahintojen merkittävään laskuun.

Tuotannosta luopuminen oli vuonna 2000 edellistä vuotta vähäisempää, ja jatka-vien tilojen tuotannon laajennukset kom-pensoivat lopettajien myötä vähenevää tuo-tantoa. Kanamäärät ja kananpoikasten haudonnat kääntyivät nousuun loppuvuo-desta, mikä ennakoii tuotantomäärän kään-tymistä uudelleen kasvuun. Kananmunien

kulutus on Suomessa alle 10 kg henkilöä kohti, mikä on yli 2 kg alle EU:n keskiarvon.

Lampaanliha

Lammastalouden heikko suhdanne jatkui edelleen vuonna 2000, ja lampaanlihan tuotanto väheni 0,7 milj. kiloon. Noin 2 milj. kilon kokonaiskulutuksesta tuonnin merkitys oli suuri ollen 1,5 milj. kiloa (70 %) vuonna 2000. Lampaanlihan tuotannon vähäisyys johtuu alan heikosta kannattavuudesta. Lampaanlihan tuottajahinta on Suomessa useita kymmeniä prosentteja alhaisempi kuin EU:n keskiarvo. Lisäksi lihan ohella tuotettavan villan markkina-tilanne on epävakaa. Lampaanlihan tuotannon tukitoimena on maksettu varasointikorvausta lihan markkinoille tulon tasaamiseksi, mutta sen merkitys on kuitenkin ollut vähäinen.

Tuottajahinnat

Kotieläintuotteiden kotimaiset markkinahinnat ovat riippuvaisia EU:n muiden jäsenmaiden hinnoista. Vuonna 2000 Suomen hinnat olivat kuitenkin useiden tuotteiden osalta EU:n keskihintoja alhaisempia, ja kilpailua kotimaisista markkinoista ei syntynyt. EU:n sisämarkkinoiden hintoja ja markkinoiden toimivuutta edisti hyvä vientikysyntä, jonka mahdollisti mm. yhteisvaluutta euron dollariin nähden alhaisen arvon synnyttämä kilpailuetu ja tärkeiden vientialueiden yleisen taloustilanteen suotuisuus. Epävarmuutta markkinoille loi kuitenkin loppuvuodesta laajentunut BSE-kriisi, jonka johdosta naudanlihan kulutus, hinnat ja tuotanto alenivat merkittävästi useissa EU-maissa.

Meijereiden välinen kilpailu ja niiden omistukseen liittyvät rakennejärjestelyt jatkuivat vuonna 2000 siten, että Valio Oy:n tekemät Kainuun Osuusmeijerin, Osuus-kunta Maito-Pirkan ja Aito-Maito Fin Oy:n

Tärkeimpien kotieläintuotteiden tuottajahinnat lisineen ja vientikustannusmaksut sekä maidon kiintiömaksut vähennettyinä vuosina 1990-1994. Vuodesta 1995 lähtien sisältää hintatuen.

Vuosi	Maito mk/l	Naudan- liha mk/kg	Sian- liha mk/kg	Kanan- munat mk/kg
2000	2,45	12,25	7,68	4,85
1999	2,41	12,84	6,69	4,42
1998	2,58	13,30	7,50	3,84
1997	2,72	12,44	8,32	3,62
1996	2,73	13,25	7,96	4,18
1995	2,85	20,73	10,56	5,32
1994	3,27	30,45	16,14	11,15
1993	3,28	29,32	16,25	11,58
1992	3,17	30,04	16,30	11,95
1991	3,21	29,44	16,62	11,86
1990	3,17	32,11	17,66	11,81

Lähde: TIKE.

tuotantolaitosten vuokrausta ja tuotteiden markkinointia koskevat sopimukset hyväksyttiin Kilpailuvirastossa kesällä, ja liiketoiminnot ja tuotanto siirtyivät Valion vastattaviksi syyskuun 2000 alussa. Maidon keskimääräinen tilityshinta tuottajille oli lähes 5 penniä/litra edellistä vuotta korkeampi johtuen mm. maidon valkuaispi-toisuuden noususta. Keskihinta oli EU:n

Kotieläintuotteiden markkinahintoja eräissä EU-maissa vuonna 2000, mk/kg¹⁾.

	Maito	Naudan- liha ²⁾	Sian- liha	Kanan- munat ³⁾
Ruotsi	1,95	15,35	8,26	5,69
Tanska	1,94	15,95	7,32	..
Saksa	1,77	14,93	7,76	6,52
Ranska	1,71	15,71	7,79	4,33

¹⁾ 1. vuosipuoliskon hinnat.

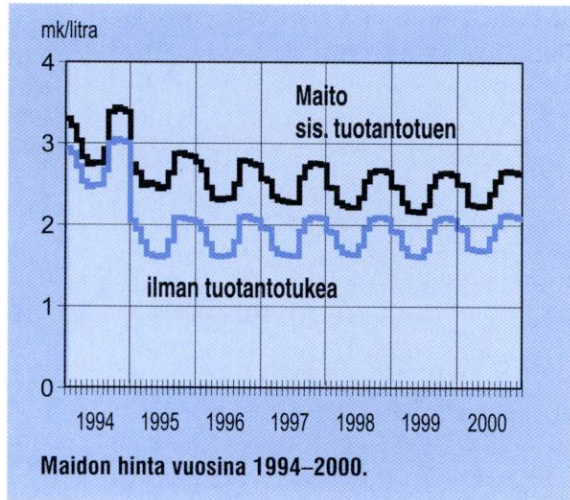
²⁾ O2-luokka (vastaava hinta Suomessa 14,99 mk/kg).

³⁾ Kappalehinnat muunnettu kiloiksi 62 gramman keskipainon mukaan.

Lähde: Eurostat.

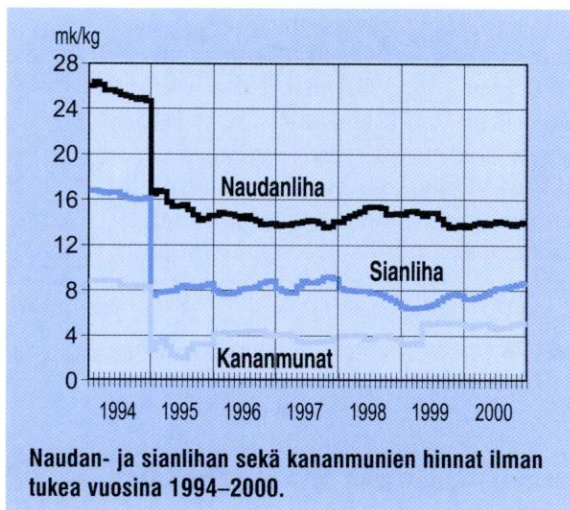
keskihintaa korkeampi, mutta tilityshinnoissa syntyi eroja meijereiden välillä. Esimerkiksi syys- ja lokakuussa alimman ja ylimmän maksetun hinnan erotus oli noin 19 penniä litralta. Merkittävin lähde hinnan vaihtelulle on maidon hinnan kausiporrastus. Eroa parhaimman ja huonoimman tilityksen välillä kausihinnassa keskipitaisella maidolla oli 42 penniä. Maidon keskimääräinen tuottajahinta ilman jälkitiliä oli 1,90 mk/litra, ja tuotantotukea maksettiin keskimäärin 0,55 mk/litra. Maidon lopullinen hinta ratkeaa kuitenkin vasta meijereiden tilinpäätösten yhteydessä, jolloin tuloksen perusteella maksettava jälkitilin suuruus päätetään. Vuonna 1999 maidon keskimääräinen jälkitili oli 11,7 p/litra.

Sianlihan markkinatilanne oli EU:ssa alkuvuoden vaikeuksien jälkeen hyvä vuonna 2000. Hinnat nousivat lähes koko vuoden, loppuvuodesta siksi, että BSE-kriisi vähensi naudanlihan kysyntää. Markkinatilannetta tasapainotti myös tuotannon väheneminen ja vahvan dollarin tukema vienti. Vientiä pystyttiin hoitamaan odotettua vähäisemmän vientituen turvin. Sikatalouden kilpailukykyä vahvisti lisäksi Agenda-ratkaisun viljan hintojen alentaminen ja siitä aiheutuva rehukustannusten lasku, jota kuitenkin vuoden lopulla kompensoi liha-luujauhon käyttökielto ja siitä aiheutuva rehujen hintojen nousu. Myös Suomessa sianlihan hinta kehittyi tuottajien kannalta myönteisesti. Hinta nousi vuoden aikana noin markan lähes 8 markkaan kilolta. Muun Euroopan markkinatilanne ei kuitenkaan välittänyt Suomeen täysin, ja hintataso oli EU:n keskihintoja alhaisempi. Suomalaisen sianlihan tuotannon kehitystä vaivasi lisäksi tuotantoketjun epätasapaino, joka ilmeni koko vuoden jatkuneena porsaspulana. Tilanne nosti porsaiden markkinahintoja, jotka

olivat yli 100 markkaa edellistä vuotta korkeampia.

Naudanlihan markkinat olivat EU:ssa vakaat ja hintakehitys nousuvireinen ennen BSE-kriisin laajentumista loppuvuodesta. Tarjonta oli tasapainossa kysynnän kanssa, ja vientiä helpotti heikko euron arvo. BSE-kriisin myötä naudanlihan kysyntä, hinnat ja siten myös tuotanto kuitenkin romahtivat. Erityisesti tilanteesta kärsi lehmänliha, jonka kulutus ja hinta putosivat voimakkaasti. Suomeen BSE-kriisi ei vaikuttanut merkittävästi vuonna 2000 kuluttajien luottamuksen kotimaiseen naudanlihaan säilyessä hyvänä. Naudanlihamarkkinat olivat

kin tasapainossa, ja esimerkiksi sonninihian hinta oli yli 14 markkaa koko vuoden. Vuoden lopussa naudanlihan hintaan tuli kuitenkin paineita, kun teurastamot ilmoittivat siirtävänsä BSE-kriisin hoidosta aiheutuvat lisäkustannukset hintoihin.

Siipikarjanlihan tuottajahinta pysyi edellisen vuoden tasolla 6,79 markassa kilolta. Keskimääräistä hintaa vakautti tuotannon painopisteen siirtyminen entistä enemmän broilerista korkeampihintaiseen kalkkunaan. Kotimaista kalkkunantuotantoa tuki Pohjois-Italiassa puhjennesta lintuinfluenssa-epidemiasta aiheutunut tuontihintojen nousu ja kalkkunajalosteiden kysynnän kasvu. Muuten EU:n siipikarjanlihan markkinatilanne oli vakaa vuonna 2000.

Lampaanlihan tuottajahinta oli 9,79 mk/kg, joka on noin 40 prosenttia alempi kuin muiden EU-maiden hinta. Lampaanlihan ja -villan hinnan alhaisuus aiheuttavat tuotannon huonon kannattavuuden. Niinpä lammastalous on supistunut merkittävästi Suomessa EU-jäsenyyden aikana. Tuottajat saivat jäsenyyttä edeltävänä aikana yli kaksinkertaista hintaa lihasta ja villasta nykyiseen tilanteeseen verrattuna.

Kananmunien keskimääräinen tuottajahinta nousi 10 prosenttia 4,85 markkaan kiloa kohden. Alkuvuoden kulutuksen lasku loi pelkoa kasvavasta ylituotannosta ja

siitä seuraavasta tuottajahintojen laskusta. Kulutus kääntyi kuitenkin loppuvuodesta jälleen kasvuun ja Laitila-mallin synnyttämä tasapaino loi tuottajainnoille mahdollisuuden pysyä lähellä asetettua tavoitetta. Loppuvuonna kananpoikien haudontamäärät kääntyivät kuitenkin kasvuun, mikä loi paineita kasvavasta ylituotannosta vuodelle 2001.

2.4. Puutarhatuotanto

Puutarhatalouden tuotannon arvo oli vuonna 2000 noin 1,9 mrd. mk. Se kasvoi peräti 10 % edellisestä vuodesta suurempien sato- ja eräiden tuotteiden kohdalla myös parempien hintojen vuoksi. Kasvukausi oli sääoloiltaan hyvin vaihteleva. Alkukesä oli lämmin ja kuiva, kun taas heinä-elokuussa satoi paljon. Tästä huolimatta avomaantuotannosta saatiin suhteellisen hyvät sadot.

Puutarhatalous sisältää avomaan vihanneustuotannon, viljeltyjen marjojen tuotannon ja omenantuotannon sekä taimitarhaja kasvihuonetuotannon. Kasvihuonetuotannon osuus puutarhatuotosta on 60 % ja avomaantuotannon 40 %.

Kasvihuonetuotanto jakautuu puoliksi koristekasvien ja vihannesten viljelyyn. Avomaantuotannon arvosta vihannes-

Puutarhaviljelyn pinta-alat vuosina 1997–2000, ha.

	1997	1998	1999	2000
Avomaapuutarhatuotantoala yhteensä	18 054	17 514	17 576	16 948
Avomaan vihannekset	10 330	9 689	9 736	9 107
Marjat	7 285	7 362	7 361	7 355
Hedelmät	439	464	479	479
Kasvihuoneviljely yhteensä	383	388	397	398
Vihannesviljely	223	225	232	234
Koristekasvien viljely	161	163	164	164

Lähde: MMM:n tukirekisteri.

tuotannon osuus on 58 %, marjojen 28 %, taimitarhatuotannon 13 % ja omenan vajaa 2 %.

Puutarhayritysrekisterin mukaan puutarhatuotantoa harjoittavien yritysten lukumäärä oli vuonna 1999 runsas 8 400. Kasvihuonetuotantoon erikoistuneita yrityksiä on noin 1 500. Avomaavihannes- ja marjantuotantoa päätuotantosuuntanaan harjoittavia yrityksiä on noin 2 400. Avomaantuotantoa harjoitetaan usein myös perusmaatalouden yhteydessä.

Avomaanvihannestuotanto on sijoittunut pääosin maan lounaisosiin, marjojen tuotanto maan itäosiin ja omenantuotanto Ahvenanmaalle sekä mantereella Lounais-Suomeen. Kasvihuonevihannesten viljelyalasta puolet sijaitsee Pohjanmaalla, mutta koristekasvituotanto jakaantuu tasaisemmin koko maahan.

Pinta-alat ja sadot

Kasvihuonetuotannon tuotantotukea saanut pinta-ala on kasvanut koko EU-jäsenyyden ajan 1–2 %:n vuosivauhdilla. Vastaavasti tukea saaneiden yritysten lukumäärä on vähentynyt 1–3 % vuodessa. Vuonna 2000 kasvihuonetuotannon pinta-ala kasvoi vain pari hehtaaria. Yritysten lukumäärä pysyi edellisvuoden tasolla ollen 1 708 kappaletta. Kasvihuonetuotannon tukea saaneiden yritysten keskimääräinen koko oli 2 300 m².

Avomaan puutarhatuotannon ala väheni hieman vuonna 2000. Tuotannossa oli noin 17 000 ha, josta 9 960 ha sai avo-

maapuutarhatuotannon tukea. Vihannesten viljelyala väheni 10 % edellisvuoteen verrattuna, marjojen ja omenan alat pysyivät ennallaan.

Tarhaherne, porkkana, valkokaali ja ruokasipuli olivat vuonna 2000 eniten viljeltyjä avomaanvihanneksia. Niiden viljelyala muodostaa yli 60 % koko vihannestuotannon alasta. Vuosina 1998–2000 tarhaherseen viljelyalat eivät ole muuttuneet. Myös porkkanan viljelyala on pysynyt vuoden 1998 tasolla. Sipulinviljelyn pinta-ala on vastaavana ajanjaksona lisääntynyt 6 % ja punajuurikkaan 10 %. Valkokaalin tuotantopinta-ala on sen sijaan vähentynyt 8 %, kiinankaalin 27 % ja avomaakurkun 11 %.

Tärkeimpien avomaan puutarhatuotteiden viljelyalat ja sadot vuonna 1999.

	Ala ha	Sato kg/ha	Yht. 1 000 kg
Avomaavihannekset			
Tarhaherne	2 076	3 178	6 598
Porkkana	1 707	36 207	61 799
Ruokasipuli	1 074	14 466	15 539
Valkokaali	748	29 920	22 392
Avomaankurkku	444	29 996	13 312
Kiinankaali	505	14 809	7 480
Lanattu	490	30 077	14 742
Punajuurikas	507	26 788	13 575
Kukkakaali	448	10 405	4 663
Muut kasvit	1 471		
Yhteensä	9 470	18 423	174 472
- josta sopimustuot.	2 392	21 167	50 640
Marjat ja omenat			
Mansikka	4 208	2 499	10 516
Mustaherukka	1 251	826	1 033
Vadelma	300	1 025	307
Muut marjat	410		
Yhteensä	6 168	2 013	12 414
- josta sopimustuot.	1 055	1 100	1 161
Omena	479	5 064	2 427

Lähde: TIKE, Puutarhayritysrekisteri 1999.

Teollisuuden sopimustuotannossa oli vuonna 1999 noin 25 % avomaan myyntituotannon kokonaisalasta. Tärkeimmät sopimustuotannon viljelykasvit ovat tarhaherne, avomaankurkku, punajuurikas ja porkkana. Sopimustuotannon ala on vähentynyt tasaisesti EU-jäsenyyden aikana, yhteensä noin 13 % eli 390 ha. Toisaalta tarhahermeen, lantun ja porkkanan sopimusalat ovat lisääntyneet koko 90-luvun ajan.

Marjantuotannon viljelyalasta kaksi kolmasosaa ja tuotantomäärästä 80 % on mansikantuotannossa. Mansikan viljelyala on pienentynyt 6 % vuosina 1998–2000. Sekä vadelman että mustaherukan viljelyalat ovat puolestaan kasvaneet 15 %. Teollisuuden sopimustuotantoa oli vuonna 1999 noin 9 % marjantuotannon kokonaissadosta.

Avomaantuotantoon kuuluvan taimitarhaviiljelyn pinta-ala oli noin 700 ha vuonna 1999 ja se on vähentynyt noin 60 ha edellisestä vuodesta.

Kasvihuonetuotannon alasta noin 60 % on vihannestuotannossa ja 40 % koristekasvien tuotannossa. Vastaavasti vihannestuotannon viljelyalasta 54 % on tomaatinviljelyssä ja kolmasosa kurkunviljelyssä. Kokonaissadosta tomaatin ja kurkun osuus on 96 %. Viime vuosina kokonaisviljelypinta-alojen muutokset ovat olleet pieniä. Vuonna 2000 tomaatin tuotantoala kasvoi noin 4 % ja kurkun ala väheni saman verran.

Keskisadot neliometriä kohden ovat viime vuosina kasvaneet kehittyneiden viljelymenetelmien ansiosta. Kurkun ympärivuotinen viljely lisävalojen avulla on lisääntynyt edelleen, alasta 25 % on valotettua. Valoviljelyllä saavutetaan noin kaksinkertaiset satotasot neliometriä kohden valotomaan viljelyyn verrattuna.

Ruukkuvihannesten tuotanto on lisääntynyt Suomessa 1990-luvulla. Vuonna 1995 ruukkuvihanneksia tuotettiin Suomessa noin 30 milj. kpl, mutta vuonna 1999 jo 41 milj. kpl.

Kasvihuonevihannesten viljelyalat (m²) ja sadot (kg/m²) vuonna 1999.

	Ala 1 000 m ²	Sato kg/m ²	Yht. 1 000 kg
Yhteensä	2 626	26	68 622
Tomaatti	1 226	29	35 560
Kurkku	816	37	30 273
Muut vihannekset	584		

Lähde: TIKE, Puutarhayritysrekisteri 1999.

Koristekasvituotannon pinta-ala on lisääntynyt koko EU-jäsenyyden aikana noin 4 % ollen 164 ha vuonna 2000. Leikkokukkien viljelyala oli 49 ha, josta 73 % oli ruusuntuotannossa. Leikkokukkien viljelyala on kuitenkin pienentynyt 18 % vuodesta 1995. Neilikan viljely on EU-jäsenyyden myötä loppunut suomalaisilta puutarhoilta lähes kokonaan, ja leikkokrysanteemin viljely on vähentynyt alle viidesosaan.

Koristekasvituotannossa ruukku- ja ryhmäkasvien viljelyala on puolestaan kasvanut 115 hehtaariin, eli noin 33 % suuremmaksi vuoteen 1995 verrattuna. Tärkeimpiä viljelykasveja ruukkukukkatuotannossa ovat ryhmäkasvit, joita viljeltiin vuonna 1999 lähes 43 milj. kpl sekä kukkivat ruukkukasvit, joita viljeltiin 12 milj. kpl. Eniten viljeltyjä ryhmäkasveista ovat orvokki, petunia, lobelia ja pelargonia ja kukkivista ruukkukasveista joulutähti, pauliina-begonia sekä paavalinkukka.

Puutarhatuotteiden markkinat

Kasvihuonetuotteiden hinnat olivat vuonna 2000 hieman korkeammat kuin edellisvuonna, joka oli EU-jäsenyyden heikoin hintavuosi. Hintojen yleisestä noususta huolimatta varsinkin tomaatin tuottajahinta oli erittäin alhainen. Kesällä satohuipun aikaan tomaatin kuukausikeskihinta painui neljään markkaan kilolta. Kurkun keskihinta oli selvästi edellisvuotta korkeampi.

Keskeisten puutarhatuotteiden arvonlisäveroton tuottajahinta vuosina 1996–2000, mk/kg.

	1996	1997	1998	1999	2000
Kasvihuonetuotanto					
Ruusu (mk/kpl)	1,99	1,85	2,09	1,79	1,91
Tomaatti	7,56	6,54	8,04	5,75	5,86
Kurkku	6,99	6,24	7,23	5,12	6,41
Avomaatuotanto					
Valkokaali	1,36	1,46	1,08	1,45	1,03
Sipuli	1,89	2,11	2,71	2,60	2,52
Porkkana	2,46	1,51	2,07	2,13	2,41
Mansikka	13,69	13,33	14,95	11,70	11,97

Lähde: ETT, Hedelmän- ja marjanviljelijäin liitto, Kasvistieto Oy, Kauppapuutarhaliitto ry.

Koristekasvien markkinat olivat tuottajien kannalta suhteellisen hyvät johtuen kesän vaihtelevista sääoloista, jolloin pahoja ruuhkahuippuja ei yleensä synny. Kasvihuonetuotteiden markkinoidut määrät pysyivät kuitenkin edellisvuoden tasolla huolimatta esimerkiksi leikkoruusun tuotantopinta-alan vähenemisestä. Puutarhamarkkinoiden kysyntä on hyvin joustamatonta, joten liikatarjonta heijastuu voimakkaasti hintatasoon.

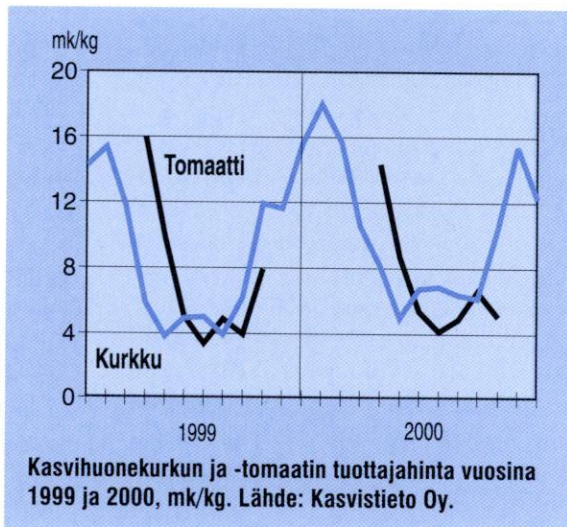
Myös avomaanvihannesten keskimääräinen hintataso oli suhteellisen korkea. Tästä oli poikkeuksena keräkaali, jonka hinta aleni 29 % edellisvuoteen verrattuna. Mansikan keskihinnan painoi alhaiseksi varsin lyhyelle periodille ajoittunut pääsatokausi, jonka aikana hinta oli alhainen.

Kesän 2000 hyvään satoon vaikutti selvästi se, että avomaatuotannossa kasvulle tärkeää vettä oli riittävästi. Toisaalta runsaat sateet haittasivat etenkin porkkanan sadonkorjuuta. Märät korjuuolot heikentävät myös varastoitavien vihannesten varastokestävyyttä ja pitkälle kevääseen kestävässä varastoinnissa hävikki kasvaa suureksi.

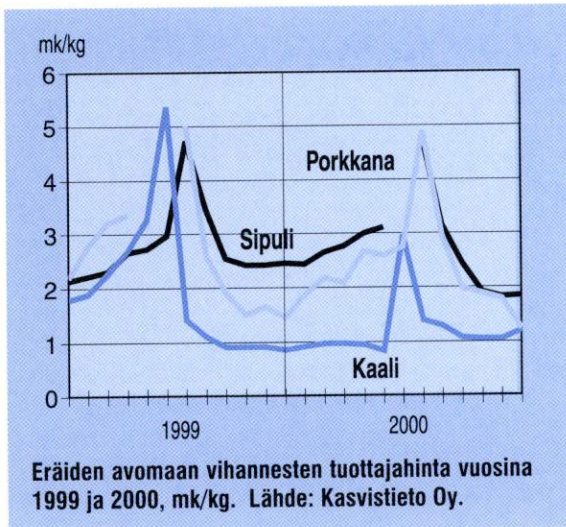
Sekä mansikasta että herukasta saatiin hyvä sato. Vaikka tuotannon

määrää kuvaavia tietoja ei vielä olekaan käytettävissä, on ilmeistä, että puutarhatuotannossa tuotantomäärät ovat olleet edellisvuotta suurempia.

Useimmille puutarhatuotteille on ominaista voimakas vuoden sisäinen tuottajahinnan vaihtelu. Tämä johtuu kotimaisen sadon valmistumisesta, kasvukauden olosuhteista ja näihin perustuen markkinoille tulevasta kotimaisesta tarjonnasta sekä tuonnin hintatasosta. Loppuvuoden 2000 hinnat olivat hieman alkuvuoden hintoja alhaisemmat, mikä viittaa edellisvuotta parempaan satotasoon.

Kasvihuonekurkun ja -tomaatin tuottajahinta vuosina 1999 ja 2000, mk/kg. Lähde: Kasvistieto Oy.

On huomattava, että avomaanvihannesten hintojen vuosikeskiarvot sisältävät kahden satokauden tuotantoa. Esimerkiksi sipulin tuottajahinta oli alkuvuodesta korkeampi kuin vuoden lopulla, jolloin suuri osa vuoden 2000 sadosta oli myyty. Kaalin tuottajahintakehitys oli päinvastainen; alkuvuoden hintataso oli hieman alhaisempi kuin vuoden lopulla vuoden 2000 satoa myydessä. Tosin kaalin hintataso oli alhainen läpi vuoden.

Vihannesten keskimääräiseen hintaan vaikuttaa kesän varhaistuotannon myyntisesonki. Kasvihuonekurkun ja -tomaatin tuottajahinnat ovat tyypillisesti korkeimmat talviaikaan, jolloin tuotantomäärät ovat alimmillaan ja -kustannukset korkeimmillaan.

2.5. Elintarvikemarkkinat

Elintarvikkeiden kotimainen kulutus energiana mitattuna ei ole juuri muuttunut kolmen viime vuosikymmenen aikana. Henkeä kohti kulutettiin vuonna 1999 noin 2 700 kilokaloria (11,4 MJ) päivässä, kun vastaava luku oli noin 3 000 kilokaloria vuonna 1970. Elintarvikkeiden kulutusrakenteessa on kuitenkin tapahtunut muutos kohti entistä pidemmälle jalostettuja

tuotteita. Lihan, monien meijerituotteiden sekä vihannesten ja hedelmien kulutus on kasvanut, kun taas maidon, viljan, perunoiden ja levitteiden kulutus on supistunut. Samoin kodin ulkopuolella tapahtuva ruokailu on lisääntynyt jatkuvasti.

Kulutusmuutokset ovat liittyneet niin taloudellisiin tekijöihin kuin elämäntapojen muutoksiin. Taloudelliselle ympäristölle on ollut leimallista tulotason lähes jatkuva kasvu sekä hintasuhteiden vähäinen muuttuminen. Elintason noustessa suhteellisesti kalliimpien tuotteiden kulutus on kasvanut.

Hinnat ja käytettävissä olevat tulot ovat tärkeitä elintarvikkeiden kysyntään vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi kulutus riippuu kuluttajaryhmien rakenteen ja arvoistusten kehityksestä. Ravitsemukseen liittyvän tiedon leviäminen, tuotekehitys ja mainonta vaikuttavat elämäntapoihin ja ruokaan liittyviin asenteisiin sekä sitä kautta ostopäätöksiin.

Elintarvikkeiden kilpailukyky perustuukin yhä enemmän muihin tekijöihin kuin hintoihin. Ruoan laatu, tuotantotapa ja turvallisuus painavat kuluttajan ratkaisuisissa entistä enemmän. Kuluttajien mielenkiinto elintarvikkeiden koostumukseen, ravintoarvoon ja terveellisyteen on kasvanut elintason ja tiedon tason nousun mukana. Myös kiinnostus elintarvikkeiden raaka-aineiden alkuperään kasvaa.

Vaikka elintarvikkeisiin käytetty rahamäärä on kasvanut reaalisesti vuosina 1970-1999, elintarvikkeiden osuus kaikista kulutusmenoista on nopeasti supistunut. 1970-luvun alussa kotitaloudet käyttivät elintarvikkeisiin ja juomiin runsaat 30 % kaikista menoistaan; vuonna 1999 osuus oli 23 %. Jos alkoholijuomat ja kodin ulkopuolella tapahtuva ruokailu jätetään ottamatta huomioon, kotiin hankittujen elintarvikkeiden osuus kokonaismenoista on laskenut 25 %:sta 13 %:iin.

Kuluttajahinnat ja kulutus

Vuonna 2000 elintarvikkeet kallistuivat Suomessa 2,7 %. Kuluttajahintaindeksin eli inflaation vuosimuutos oli 3,5 %, joten elintarvikkeiden hintakehitys oli viime vuosien tavoin keskimääräistä kehitystä hitaampaa. Elintarvikkeet on 15,8 prosentin painoarvolla kuluttajahintaindeksin toiseksi suurin hyödykeryhmä.

Tehdyt ruokakoritutkimukset osoittavat, että suomalaisen ruuan hinta on varsin alhainen muihin EU-maihin verrattuna. Meijerituotteista maito ja voi ovat Suomessa erityisen edullisia peruselintarvikkeita, vaikka hinnat kääntyivätkin vuonna 2000 selvään nousuun. Myös broilerin- ja naudanlihaa suomalainen kuluttaja saa suhteellisen edulliseen hintaan. Sianlihan hinta on kutakuinkin eurooppalaista keskitasoa, vaikka sekin kallistui selvästi vuoden 2000 aikana. Sokerin ja hedelmien kuluttajahinnat ovat Suomessa eurooppalaisittain edelleen varsin korkeita.

Elintarvikkeiden kuluttajahinnat riippuvat raaka-aineen hinnoista, jalostuksen ja kaupan marginaaleista sekä verotuksesta.

Peruselintarvikkeista on kannettu arvonlisäveroa 17 prosenttia verottomasta hinnasta laskettuna.

Meijerituotteiden kuluttajahinnat olivat vuoden 2000 joulukuussa 1,2 % korkeammat kuin vuotta aiemmin. Kuluttajahintojen nousulle loi edellytykset maitomarkkinoiden hintakilpailua kuumentaneen meijereiden markkinaosuustaistelun laimenneminen vuoden 2000 aikana.

Eniten hinnat nousivat vuoden aikana juustojen kohdalla. Emmentaljuuston keskimääräinen hinta oli 2,6 % korkeammalla kuin vuonna 1999. Voin hinta nousi vastaavasti vajaan prosentin ja voi-kasviöljyseosten hinta lähes 3 %. Muista meijerituotteista poiketen maidon hinnat alenivat hieman.

Meijerituotteista juuston kulutus lisääntyi prosentilla ja voin kulutus väheni 2,4 %, mutta rasvaseosten kulutus lisääntyi lähes 6 % edellisvuodesta.

Lihatuotteiden hinnat kallistuivat vuoden 2000 aikana keskimäärin 1,8 %. Lihan kokonaiskulutus pysyi kuitenkin lähes ennallaan. Suomalaiset kuluttivat lihaa lähes 340 milj. kiloa eli 66 kiloa per henkilö.

Maitotuotteiden, margariinin, lihan ja kananmunien kulutus henkilöä kohden vuosina 1990–2000, kg/l.

	Maito- nesteet ¹⁾	Voi	Voi- seokset	Marga- riini	Juusto	Naudan- liha ²⁾	Sian- liha ²⁾	Siipikar- janliha	Kanan- munat
2000 ^e	195,6	4,1	3,0	7,8	16,7	18,8	33,3	13,2	10,0
1999	195,8	4,2	2,8	8,1	16,6	18,8	34,3	12,6	10,0
1998	198,5	4,3	2,8	8,4	15,9	19,2	34,1	11,9	10,3
1997	199,4	4,5	2,6	8,5	14,8	19,3	32,2	10,7	10,4
1996	203,8	4,9	2,7	8,6	14,8	19,1	32,9	9,9	11,0
1995	203,2	5,3	2,6	8,3	14,8	19,4	33,3	8,7	11,8
1994	207,5	5,4	2,8	8,2	13,5	19,0	29,7	7,8	10,4
1993	211,9	5,6	2,9	8,7	13,5	18,9	30,8	7,3	10,7
1992	214,6	5,8	2,8	8,6	13,1	21,1	32,6	7,4	11,0
1991	215,7	6,1	2,6	7,9	12,8	21,3	32,9	7,2	10,7
1990	222,9	5,5	2,2	7,6	12,7	21,8	33,0	6,8	11,1

¹⁾Nestemäinen maito, hapanmaitotuotteet ja kerma

²⁾Heinäkuusta 1995 alkaen teuraspainosta on tehty 2 %:n kuumapainovähennys. Vuosina 1990–1995 kuumapainovähennystä ei tehty, mikä hieman kasvattaa kulutuslukuja.

Lähde: ETT ja TIKE.

Eräiden elintarvikkeiden keskimääräiset kuluttajahinnat vuosina 1997–2000, mk/kg.

	1997	1998	1999	2000	muutos % 1999–2000
Kevytmaito, mk/l	3,91	3,87	3,78	3,75	-0,8
Piimä, mk/l	4,27	4,37	4,37	4,39	0,5
Voi	26,77	27,48	27,56	27,86	0,9
Emmentaljuusto	48,77	50,69	51,84	53,34	2,9
Naudan ulkopaisti	49,49	49,25	49,72	50,17	0,9
Porsaankyljykset	34,99	34,62	33,20	37,02	11,5
Kananmunat	10,60	11,12	12,23	13,54	10,7
Vehnäjauhot	3,58	3,86	3,80	3,76	-1,1
Ranskanleipä	11,44	11,66	11,80	11,80	0,0
Reikäleipä	14,64	14,75	15,35	15,73	2,5

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintatilasto.

Naudanlihan kuluttajahinnat nousivat hieman edellisvuodesta. Toisin kuin muualla Euroopassa, naudanlihan kulutuksessa ei tapahtunut vuositasolla juurikaan muutoksia edellisvuoteen verrattuna.

Sianlihan kuluttajahintojen edellisvuoden hintojen lasku kääntyi puolestaan lähes 7 prosentin nousuksi vuonna 2000. Kuluttajahintojen nousu ja tarjonnan pieneminen painoivat kulutusta 3 % alaspäin. Henkeä kohti sianlihaa syötiin Suomessa vuonna 2000 noin 33 kiloa, kun muissa EU-maissa sitä syötiin keskimäärin yli 10 kiloa enemmän.

Siipikarjanlihan kuluttajahinnat pysyivät edellisvuoden lukemissa. Samalla siipikarjanlihan osuus lihan kokonaiskulutuksesta nousi jo noin 20 %:iin. Valtaosa siipikarjanlihan kulutuksen kasvusta on kalkkunan lihan suosion lisäästä, sillä sen kulutus kasvoi yli 40 % vuodesta 1999.

Valkoisen lihan suosion kasvu on yleismaailmallinen ilmiö, sillä teollisuus on kehittänyt terveystietoisien kuluttajien tarpeisiin lukuisia uusia vähärasvaisia ja helppokäyttöisiä siipikarjanlihantuotteita. Siipikarjanlihan tuotanto on sen sijaan ollut laskussa, joten tuonnin osuus siipikarjanlihan kulutuksesta on noussut 6 %:iin.

Kananmunien keskimääräinen kuluttajahinta nousi yli 10 % vuoden 1999 tasos-

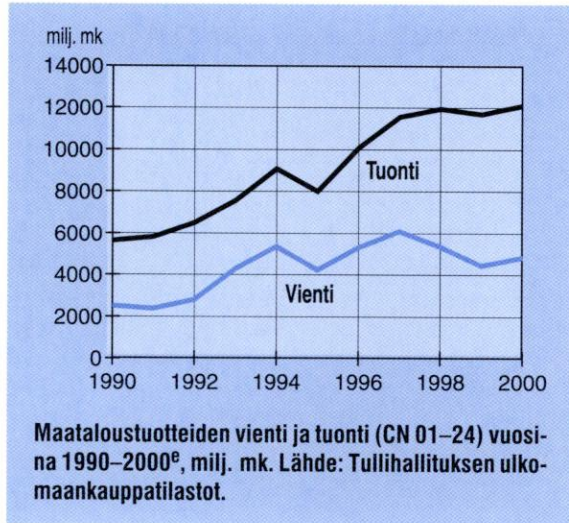
ta. Vehnäjauhojen kuluttajahinta oli puolestaan lähes samalla tasolla kuin edellisvuonna. Leipä- ja viljatuotteiden kohdalla kuluttaja maksoi keskimäärin 1,7 % korkeamman hinnan kuin vuonna 1999. Kasvisten ja juuresten kuluttajahinta puolestaan laski vajaan prosentin edellisvuodesta.

Ulkomaankauppa

Euron valuuttakurssin heikentyminen erityisesti suhteessa USA:n dollariin paransi EU:n ja siten myös Suomen elintarviketeollisuuden vientikilpailukykyä vuonna 2000. Heikko euro mahdollisti viennin eräiden tuotteiden osalla jopa ilman vientitukea. Euron kurssin ennustetaan kuitenkin vahvistuvan selvästi vuoden 2001 aikana. Näin ollen vientitukien käyttö tulee todennäköisesti lisääntymään.

Suomesta vietiin elintarvikkeita vuonna 2000 yhteensä noin 4,9 mrd. markalla, mikä oli lähes 9 % enemmän kuin edellisvuonna. Vuoden 2000 ensimmäisellä neljänneksellä viennin kasvu oli negatiivista, mutta jatko sujui kiihtyvän kasvun merkeissä. Elintarvikeviennin merkittävin tuoteryhmä oli edelleen juustot. Muita tärkeitä vientituotteita olivat voi, suklaa, sokerituotteet, maitojauhe, alkoholijuomat ja sianliha.

Elintarvikkeiden tuonti Suomeen kääntyi vuonna 2000 takaisin kasvu-uralle. Elintarviketuonnin arvo oli noin 12,1 mrd. markkaa eli lähes 4 % enemmän kuin vuonna 1999. Elintarvikekaupan alijäämä pysyi edellisvuoden tavoin 7 mrd. markassa. Alijäämäisyys on perinteisesti johtunut hedelmien, kahvin, juomien ja tupakan tuonnin laajuudesta. Sekä vuosina 1999 että 2000 niiden osuus elintarvikkeiden kokonaistuonnista oli noin kolmannes. Muita tärkeitä tuontituotteita olivat mm. vihannekset, juusto ja viljavalmistet.

Suomen elintarvikevienti Venäjälle kääntyi vuoden 2000 aikana selvään kasvuun Venäjän taloudellisen ja poliittisen tilanteen vakaannuttua. Viennin arvo kasvoi lähes miljardiin markkaan. Silti se jäi puoleen vuoden 1997 tasosta. Elintarvikevienti Venäjälle kasvoi noin 13 %, mutta juomien vienti väheni lähes viidenneksellä. Voimakkaimmin kasvoi meijeri- ja viljatuotteiden viennin arvo. Meijerituotteita vietiin Venäjälle yli 40 % edellisvuotta enemmän.

Edellisvuoden tavoin noin viidennes Suomen elintarvikeviennistä oli Venäjän vien-

tiä. Venäjän jälkeen viennin tärkeimpinä yksittäisinä viennin kohteina olivat Ruotsi ja Viro. EU-maiden merkitys vientikohteena on jonkin verran kasvanut, mutta viennin lisääminen unionin alueelle on ollut työläämpää kuin itäviennin lisääminen.

Maito- ja meijerituotteiden vientimäärät kasvoivat selvästi vuonna 2000. Juustoa vietiin peräti puolet enemmän kuin edellisvuonna. Tärkeimmät vientimaat suuruusjärjestyksessä olivat Venäjä, USA ja Belgia. Voita vietiin 17 % enemmän kuin edellis-

Eräiden maataloustuotteiden vienti vuosina 1990–2000, milj. kg.

	Voi	Juusto	Maitojauhe	Sianliha	Naudanliha	Kananmunat	Vilja
2000 ^e	35,5	34,5	20,3	18,2	5,8	6,4	170 ¹⁾
1999	30,2	23,0	19,0	21,9	4,7	7,0	337
1998	26,3	28,5	20,1	19,7	5,0	10,7	473
1997	26,8	31,6	19,8	22,8	9,0	12,9	621
1996	21,9	28,6	6,7	13,4	5,8	14,1	380
1995	18,3	29,5	5,7	7,3	4,1	13,8	385
1994	22,6	27,0	2,8	20,5	12,4	18,3	991
1993	16,6	24,9	3,3	15,0	14,5	15,1	762
1992	17,3	24,9	7,8	13,4	16,2	11,9	718
1991	22,7	27,8	16,5	14,5	18,5	12,9	1 114
1990	35,9	28,9	25,9	22,7	10,0	20,4	514

¹⁾Tammi-marraskuu

Lähde: ETT, TIKE, Tullihallitus.

Eräiden maataloustuotteiden tuonti vuosina 1998–2000, milj. kg.

	1998	1999	2000 ^e
Naudanliha	11,5	11,9	9,5
Sianliha	12,7	15,2	15,8
Siipikarja	2,5	3,2	4,0
Juusto	17,9	18,1	19,7
Vehnä	245,7	228,5	172,1 ¹⁾
Ruis	77,0	63,4	40,9 ¹⁾

¹⁾Tammi-marraskuu 2000.

Lähde: ETT, Tullihallitus.

vuonna. Eniten kasvua edistäneen Venäjän osuus voimien viennistä oli lähes puolet.

Tuoretuotteiden vienti kasvoi kokonaisuudessaan lähes 3 % ja niiden viennistä valtaosa oli jogurttien vientiä. Tuoretuotteista ainoastaan maidon vienti väheni edellisvuodesta. Maitojauheiden vientimäärä kasvoi lähes 7 %. Juuston tuonti kääntyi vuoden 1999 notkahduksesta takaisin kasvuun. Juuston tuontimäärä kasvoi 9 %, ja eniten tuotiin juustoja Tanskasta ja Ruotsista. Tuoretuotteiden tuonti supistui 6 prosentilla.

Suomi on edelleen lihan nettotuojaa. Vuonna 2000 vain sianlihassa oli nettovientiä. Sianlihan vuoden 1999 ylitarjontatilanne muuttui tuotannon vähenemisen myötä riittämättömäksi tarjonnaksi. Sianlihan tuottajahintatason nousua viidenneksellä vähenivät myös vientimäärät lähes saman verran. Viennin arvo kehittyi kuitenkin positiivisesti, sillä kasvua oli yli 40 %. Sianlihan tuonnin arvo puolestaan nousi 15 % ja tuonnin määrä 5 % vuodesta 1999.

Naudanlihan vientimäärä kasvoi lähes neljänneksellä, sillä Euroopan markkinoita koetteleva BSE-kriisi ja tarjonnan lisäys edistivät hyvämaineisen suomalaisen naudanlihan vientimarkkinoiden positiivista kehitystä. Viennin määrän osuus tuonnista nousi 60 %:iin, kun vuotta aiemmin vastaava osuus oli 42 %. Viennin arvo kasvoi 30 % vuoden 1999 tasosta. Pääosin ruhon arvokkaimmista osista koostuva naudanli-

han tuontimäärä laski vuonna 2000 noin viidenneksen ja tuonnin arvo lähes saman verran edellisvuodesta.

Siipikarjanliha jatkoi suosionsa kasvattamista kuluttajien ruokakorissa, mikä heijastui lähinnä tuonnin kasvuna. Tuonti kasvoi neljänneksellä vuoden 1999 määrästä, mutta silti 93 % siipikarjanlihan kulutuksesta oli kotimaista alkuperää. Siipikarjanlihan vientimäärä kaksinkertaistui edellisvuonna, mutta vuonna 2000 vienti hidastui noin 9 prosentilla, koska broilerin ja erityisesti kalkkunan lihan kotimainen kysyntä oli voimakasta. Valkoisen lihan kotimaisen kysynnän tyydyttäminen nosti tuontimääriä neljänneksellä.

Lampaanlihan vientiä ei varsinaisesti enää ollut. Lampaanlihaa puolestaan tuotiin lähes 30 % enemmän kuin vuonna 1999, ja tuonnin osuus lampaanlihan kulutuksesta nousi 70 prosenttiin.

Viljaa Suomi vei vuoden 2000 tammi-marraskuun aikana yli 40 % vähemmän kuin vuoden 1999 vastaavana ajankohtana. Tuonti puolestaan väheni noin 15 % edellisvuodesta. Suomen viljan vienti muodostui lähes kokonaan kauran viennistä, sillä muun viljan osuus oli alle 3 %.

EU:n ja Keski- ja Itä-Euroopan maiden väliset maataloustuotteiden kauppaa laajalti vapauttavat sopimukset tulivat voimaan vuoden 2000 heinäkuun alusta lähtien. Nämä niin sanotut nolla-nolla-sopimukset luovat edellytyksiä EU:n laajentumiselle KIE-maihin. Sopimukset ovat maakohdaisia, sillä edellytykset kaupan vapauttamiseen vaihtelevat eri hakijamaissa.

Maataloustuotteiden kauppa EU:n ja hakijamaiden välillä tulee kasvamaan merkittävästi, koska tullittomien tuotteiden osuus hakijamaiden maataloustuotteiden viennistä unionin alueelle odotetaan nousevan vuosien 1996–1998 kauppalukujen perusteella 37 prosentista 77 prosenttiin. EU:n hyöty sopimuksista on vähäisempää, sillä tullittomien maataloustuotteiden osuus EU:n viennistä hakijamaihin arvioidaan nousevan 20 prosentista 37 prosenttiin.

Geenitekniikka tulee – mikä muuttuu?

Meri Virolainen

Geenitekniikan ja muuntogeenisen ruuan esiinmarssi tapahtui 1990-luvulla. Geenitekniikan pioneeriomaassa Yhdysvalloissa muuntogeeniset maissi-, puuvilla- ja soijalajikkeet ovat ainakin hetkellisesti syrjäyttämässä perinteiset lajikkeet. Euroopassa kehitys on ollut varovaisempaa ja kuluttajien puolelta jopa torjuvaa. Geneettisesti muunneltujen kasvien viljely ja myynti on EU:ssa tarkasti säädeltyä ja käytännössä gm-tuotteita ei juuri löydy kaupan hyllyiltä. Pitkällä tähtäyksellä on kuitenkin epätodennäköistä, että Eurooppa voisi pysyvästi jäädä gm-vapaaksi linnakkeeksi.

Geenimuuntelu on kasvinjalostuksen uusi muoto. Geenimuuntelulla pyritään muuttamaan kasvin perimää viljelyn kannalta edullisemmaksi. Yleensä gm-lajikkeet on kehitetty kestävämmän kasvitauteja ja tuholaisia tavanomaisia kasveja paremmin tai ne ovat resistenttejä torjunta-aineille. Tulevaisuudessa geenimuuntelulla ei pyritä ensisijaisesti kasvin agronomisten ominaisuuksien parantamiseen, vaan laadullisten ominaisuuksien kohentamiseen. Laadulliset parannukset voivat merkitä esimerkiksi teknisesti helpompaa ja edullisempaa jalostusta, lopputuotteen parempaa makua tai entistä terveellisempää koostumusta.

Suomen maa- ja elintarvikeketjussa geenitekniikan ja muuntogeenisten elintarvikkeiden käyttö on vähäistä. Geenimuunneltuja lajikkeita viljellään vain testipelloilla. Tulevaisuudessa kansainvälisen kilpailukykyyn säilyttäminen aiheuttaa kuitenkin paineita geenitekniikan käyttöönottoon. Geenitekniikan puoltajat uskovat gm-lajikkeiden viljelyn laskevan kustannuksia ja antavan suuremman sadon. Geenimuuntelun avulla voidaan jopa kehittää Suomen ilmastollisiin olosuhteisiin sopivia pakkasenkkestäviä ja alhaisissa lämpötiloissa yhteyttäviä lajikkeita. Geenitekniikan vastustajat sen sijaan epäilevät tekniikasta koituvien hyötyjen kerääntyvän kasvinjalostajien kukkaroon ja jättävän viljelijät niiden ulkopuolelle. Vastustajat korostavat myös tekniikan arvaamattomuutta ja sen ympäristölle aiheuttamia riskejä.

Viljelijä – herra vai narri?

Geenimuuntelu on perinteistä kasvinjalostusta kalliimpaa ja tämä johtaa auttamatta siihen, että myös siemenet kallistuvat. Siemenien käyttöön liittyy myös tekijänoikeusmaksuja, joita elintarvikeketjun toimijat suorittavat kasvinjalostajalle. Jos kohta viljelijä hyötyy uuden gm-siemenen tuottamasta suuremmasta sadosta, niin myös siemenet kallistuvat.

Elintarvikejalostuksen kehittyminen geenitekniikan myötä aiheuttanee muutoksia myös elintarvikeketjuun. Koska geneettisesti muunnelluissa kasveissa on tiettyjä erityisominaisuuksia, ne halutaan pitää erossa muista tuotteista sekaantumisen estämiseksi. Tuotteen jäljitettävyyttä ja erillään pitämistä elintarvikeketjussa auttaa sopimusviljelyjärjestelmä, jossa tila viljelee vain tiettyjä gm-kasvia tietyin metodein. Näin voidaan olla varmoja, ettei sekaantumista tapahdu ainakaan tilatasolla ja tuote on laadullisilta ominaisuuksiltaan juuri halutunlainen. Erillään pitäminen tulee vaatimaan huolellisuutta, jotta tuotteet ovat myös kaupassa erillään.

Tulevaisuudessa sopimusviljelyjärjestelmän yleistyessä on mahdollista, että viljelijä muuttuu autonomisesta toimijasta yhä enemmän alihankkijaksi, jolloin viljelijä tulee yhä sidotummaksi elintarvikeketjuun. Ketjun alkupäässä siemeniä ja torjunta-aineita myyvät tahot voivat esimerkiksi vaatia, että satosiemen kerätään takaisin. Toisaalta on mahdollista että viljelijä sitoutuu myymään sadon tiettyyn hintaan tiettyä aikana tietylle yritykselle, joka kuuluu siemeniä ja torjunta-aineita myyvään yritykseen. Saataan lähestyä tilannetta, jossa viljelijä ei missään vaiheessa omista tuotetta, vaan tekee sopimuksessa vaaditut toimenpiteet. Julkisen sektorin valvonnan merkitys elintarvikeketjussa saattaa myös tuoda muutoksia viljelijään asemaan. Pakolliset testaukset tai raportointivaatimukset ovat mahdollisia.

Viljelijän autonomian katoaminen on kuitenkin ristiriitainen asia. Toisaalta voidaan ajatella, että uudet laadullisesti paremmat tuotteet erottavat ne bulkkituotannosta ja samalla niiden ongelmista. Tuotteet erilaistuisivat, lopputuotteen hinta nousisi ja samalla viljelijän hyvinvointi kasvaisi. Sopimusviljelyjärjestelmä takaa viljelijälle myös tasaisen tulon. Mikäli kasvinjalostajien tuotevalikoima on laaja, viljelijällä on runsaasti erilaisia vaihtoehtoja päälinjojen perinteisen viljelyn, luomuviljelyn ja gm-viljelyn sisällä.

Geenitekniikan haasteet Suomessa

Suomessa tilojen pieni koko ja hajanaisuus aiheuttavat lisähaasteita geneettisesti muunneltujen kasvien viljelyyn. Pienten tilojen kykyä omaksua uutta teknologiaa on perinteisesti pidetty heikompana kuin suurempien tilojen mm. alkuinvestointien, informaatioedun ja riittävien taitojen puutteen vuoksi. Suomessa nämä ongelmat eivät kuitenkaan vaikuta kovin todennäköisiltä. Esimerkiksi geneettisesti muunnellun perunan ja öljykasvin viljely ei vaadi erityistaitoja, vaan viljely on teknisesti helpompaa kuin tavanomaisten lajikkeiden. Lisäinvestointeja ei tarvita ja lisäkustannukset rajoittuvat kalliimpien siementen ostoon. Toisaalta jos samalla tilalla viljellään sekä geneettisesti muunneltuja että tavallisia kasveja, lisätyötä muodostuu erillään pitämisestä ja esimerkiksi työkoneiden huolellisesta puhdistamisesta. Suomessa viljelytekniinen informaatio on kaikkien viljelijöiden saatavilla. Lisäksi sopimusviljelyjärjestelmän piirissä olevat tilat saavat informaatiota sopimusviljelyttäjiltä, joilla on kannustin parantaa tuotteen laatua.

Investointeja ja informaation saatavuutta suuremmaksi ongelmaksi saattaa nousta kotimaisten gm-lajikkeiden puute, koska ulkomailla kehitettyjä gm-lajikkeita ei voida yleensä viljellä Suomessa ilmastollisten olosuhteiden vuoksi. Kotimaiset yritykset ovat olleet haluttomia kehittämään gm-lajikkeita suuren kuluttajavastustuksen vuoksi. Julkinen sektori ei myöskään ole merkittävästi panostanut tutkimukseen. Näin ollen on mahdollista, että Suomessa ei voida tulevaisuudessa juurikaan viljellä gm-lajikkeita, vaikka halua viljelyyn olisikin.

Geenitekniikan ja muuntogeenisen ruuan aiheuttamat haasteet ja esimerkiksi erillään pitäminen muista tuotteista ei kuitenkaan rajoitu suomalaisen elintarvikeketjun hallintaan. Elintarvikkeiden, siementen ja rehujen kauppa on laajamittaista, ja kaupan valvonta vaatii sekä tietoja ja taitoja että taloudellisia resursseja. Tällä haavaa tuonnin hallitseminen näyttääkin suuremmalta haasteelta kuin kotimaisen elintarvikeketjun hallinta.

3. MAATALOUDEN TUKIPOLITIikka

Suomen maatalouspolitiikan kansallisten tavoitteiden keskeinen lähtökohta on suomalaisen maatalouden pysyvän, olosuhteista aiheutuvan kilpailukykyhaitan kompensoiminen, jotta kotimainen tuotanto voi menestyä EU:n yhteismarkkinoilla. Tähän pyritään sekä EU:n yhteisen maatalouspolitiikan kehittämällä Suomen tarpeita vastaavaan suuntaan että liittymisehtojen mahdollistamalla kansallisilla toimenpiteillä.

Maatalouteen kohdistuvalla tuella, sen luonteella ja määrällä, on merkittävä rooli maatalouden kilpailuedellytysten turvaamisessa maan eri osissa ja tuotantosuunnissa. Suomelle olisi tärkeää, että EU:n maatalouspolitiikkaan saataisiin lisää elementtejä, joissa tuki tasoittaisi luonnonolosuhteista aiheutuvia kilpailukyyn eroja. Nyt pääosa EU-tuesta korvaa aikojen kuluessa tapahtunutta tulojen menetystä, joten Euroopan parhaiden maatalousalueiden viljelijät saavat eniten tukea.

Olosuhteiden ja kansalaisten tarpeiden erilaisuus EU:n sisällä kuitenkin kasvaa. Suomen tavoitteiden kannalta keskeistä tulee olemaan yhteisen maatalouspolitiikan asteittainen uudistaminen siirtymällä pois tuotantoedellytyksiltään parhaita alueita tukevasta politiikasta sekä tukijärjestelmien kohdentaminen koskemaan nykyistä paremmin pohjoisia alueita.

Tuen merkitys maatalouden tulonmuodostuksessa on Suomessa epäsuotuisista luonnonoloista johtuen selvästi suurempi kuin muissa EU-maissa. Tuki muodostuu kahdesta pääosasta: EU:n yhteisen maatalouspolitiikan säännösten perusteella maksettavasta tuesta sekä Suomen omista varoistaan maksamasta kansallisesta tuesta.

Yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukea Suomen maatalous saa vuonna 2001 yhteensä 6,6 mrd. markkaa. Se koostuu peltokasvien ja kotieläinten ns. CAP-tuesta (2,4 mrd. mk), epäsuotuisien maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (2,5

mrd. mk) ja ympäristötuesta (1,7 mrd. mk). Tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia tai EU:n ja Suomen yhteisesti rahoittamia. CAP-tuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Luonnonhaittakorvauksesta EU maksaa noin 30 % ja ympäristötuesta yli puolet. Loput maksetaan kansallisista varoista.

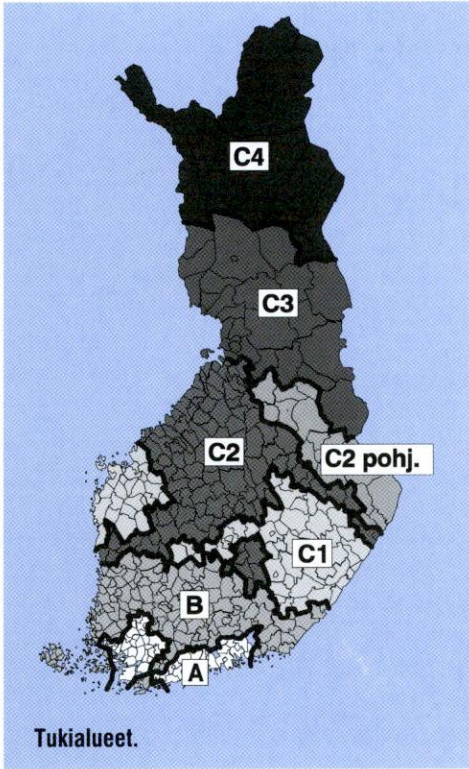
EU-tukien lisäksi maatiloille maksetaan vuonna 2001 kansallista tukea yhteensä noin 3,5 mrd. markkaa. Kansallinen tuki koostuu pohjoisesta tuesta (2,1 mrd. mk), Etelä-Suomen kansallisesta tuesta (0,8 mrd. mk), kasvinviljelyn kansallisesta tuesta (0,5 mrd. mk) ja eräistä muista tukimuodoista. Tukea maksetaan hehtaareiden ja eläinten lukumäärän perusteella sekä maidon lisähintana. Puutarhatuotannolle tukea maksetaan varastointitukina ja avomaapuutarhatuotannon pinta-alaperusteisena hehtaari-tukena sekä kasvihuonetukena.

Tuen rakenne

Tukien kohdentamiseksi Suomi on jaettu kolmeen pääalueeseen. Koko maassa maksettavia tukia ovat CAP-tuki, epäsuotuisien alueiden luonnonhaittakorvaus, ympäristötuki ja osa kasvinviljelyn kansallisesta tuesta.

Pohjoista tukea maksetaan alueella C. Runsas 1,4 milj. ha eli 55,5 prosenttia Suomen viljelykelpoisesta peltoalasta on määritely tukeen oikeutetuksi alueeksi. Tuen porrastusta varten pohjoisen tuen alue on jaettu viiteen osaan.

Koska Etelä-Suomi on rajattu pohjoisen tuen ulkopuolelle, tukialueilla A ja B on maksettu liittymissopimuksen artiklan 141 perusteella neuvoteltua ns. vakavien vaikeuksien tukea vuodesta 1997 alkaen. Vakavien vaikeuksien tuki on maksettu kotieläintuotteiden, kasvihuonetuotannon ja

Tukialueet.

puutarhantuotteiden varastointituen osalta siirtymäkauden tuen korotuksena vuosina 1997–1999. Vuodesta 2000 alkaen korotettu siirtymäkauden tuki korvattiin artiklan 141 perusteella maksettavalla Etelä-Suomen kansallisella tuella. Myös kasvinviljelyn kansallinen tuki kuuluu vakavien vaikeuksien tukipakettiin.

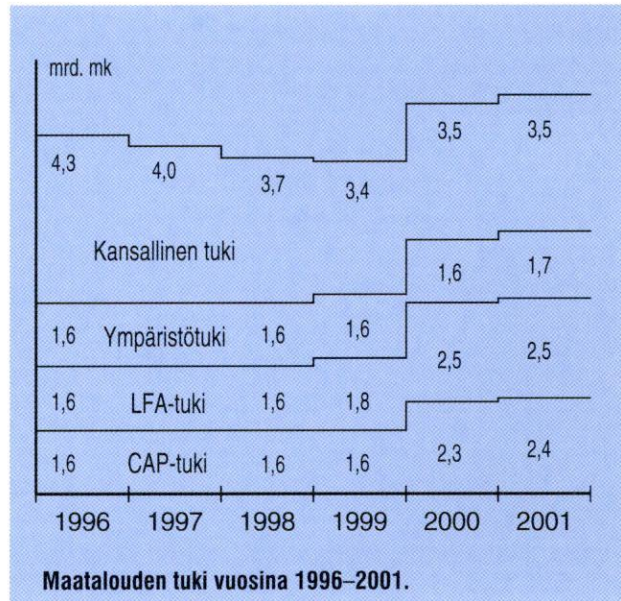
EU:n rahoittamien sekä osarahoitteisten tukien Suomessa maksettu kokonaismäärä pysyi likimain samalla tasolla aina vuodesta 1995 vuoteen 1999. Agenda 2000 -päätösten myötä EU-tukien arvo kasvaa vuodesta 2000 lähtien samalla kun tuottajahinnat alenevat. Vuotuinen kansallinen tuki on puolestaan asteittain vähentynyt siirtymäkauden kuluessa.

Seuraavassa esitetään pääpiirteittäin eri tukien yleiset perusteet. Tarkemmat tiedot tukien tasosta ja alueellisesta porrastuksesta esitetään liitteessä.

3.1. EU:n yhteiset tukimuodot

Peltoalan ja kotieläinten määrän perusteella maksettavilla tuilla on merkittävä asema yhteisessä maatalouspolitiikassa. Suurin osa pinta-alaperusteisesta peltokasvien tuesta maksetaan viljalle. Muihin yhteisiin peltoalatuikiin kuuluvat mm. tasausmaksu tarkkelyksen tuottajille ja nurmikasvien siementuotannon tuki. CAP-eläintuet koostuvat sonni-, emolehmä-, uuhi- ja teuraspalkkioista. Luonnonhaittakorvauksella pyritään edistämään heikottuottoisten alueiden maataloutta. Maatalouden ympäristötuen tavoitteena on maatalouden ympäristöystävällisyys.

Agenda 2000 -uudistuksen myötä maatalouden hintatuki vähenee. Tuottajahintojen alentumisesta aiheutuvat tulon menetykset korvataan viljelijöille suoran tulotuen korotuksina, mutta korvaukset

eivät ole EU:n tasolla täysimääräisiä, koska ne olisivat johtaneet arvioiden mukaan maatalouden menojen paisumiseen budjettipolitiikan kannalta liian suuriksi.

Suomalaisviljelijät kuitenkin saavat Agenda 2000:sta aiheutuville tulonmenetyksilleen lähes täyden korvauksen. Suomen maataloustuotannon erilaisuus ja vaikeat viljelyolosuhteet tunnustettiin neuvotteluissa myöntämällä Suomelle erityinen viljan ja öljykasvien lisäkorvaus, joka neuvotteluvaiheessa tunnettiin kuivatustuen nimellä. Kyseessä on poikkeus markkinajärjestelyiden säännöksiin. Tuki tuli käyttöön myös pohjoisimpaan Ruotsiin. Lisäksi Suomi ja Ruotsi saivat oikeuden maksaa peltokasvitukea säilörehunurmelle. Molemmat tukimuodot räätälöitiin Suomen aloitteesta. Vuonna 2000 Suomi sai läpi vaatimuksensa siitä, että peltokasvien lisäkorvaus ulotetaan koskemaan myös öljypellavaa, kuitupellavaa ja -hamppua.

Tukien painopisteen siirtyminen hintatuesta suoraan tukeen seuraa vuoden 1992 uudistuksen viitoittamaa tietä. Tavoitteena on ehkäistä kalliin ylituotannon syntymistä. Kun hintatukia vähennetään, saadaan EU:n hintataso lähemmäksi maailmanmarkkinahintoja. Näin vientituen ja tuontisuojan tarve pienenee.

Naudanlihasektorilla laajaperäisyyslisän kriteereitä muutettiin komission alkupe- räiseen esitykseen verrattuna Suomen toivomaan suuntaan, joka ottaa paremmin huomioon pohjoiset olosuhteet. Lisäksi laajaperäisyyslisää voidaan maksaa lypsy- lehmille maaseutuasetuksen mukaisella vuoristoalueella. Suomen emolehmä- ja sonnipalkkio-oikeudet palautettiin liitty- missopimuksessa sovittulle tasolle.

Peltokasvien tuki

Peltokasvien hehtaariperusteiseen tukeen eli ns. CAP-tukeen oikeuttavia kasveja ovat viljat, valkuaiskasvit, öljykasvit ja öljypellava. Vuodesta 2000 alkaen tukea on myönnetty myös säilörehunurmelle niissä jäsenvaltioissa, joissa ei perinteisesti viljellä maisia. Vuonna 2001 CAP-tuki laajennetaan koskemaan lisäksi kuitupellavaa ja -hamp- pua.

Peltokasvien tukea maksetaan korvauk- sena siitä, että hallinnollisia hintoja alen- nettiin 1990-luvulla. Agenda 2000 -uudis- tuksen myötä viljan interventiohintaa alen- netaan edelleen yhteensä 15 % kahdella tasasuuruusleikkauksella. Ensimmäinen 7,5 % leikkaus tehtiin heinäkuussa 2000 ja toinen tehdään heinäkuussa 2001. Viljan

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet, milj. mk.

	1998	1999	2000 ^a	2001 ^{arvio}
Yhteensä	4 907	5 005	6 381	6 555
Peltokasvien tuki	1 353	1 371	1 947	1 980
Muut peltoalatuot	43	49	55	55
CAP-eläintuki	230	220	273	328
Luonnonhaittakorvaus	1 643	1 760	2 464	2 513
EU:n osuus	446	603	772	765
Kansallinen osuus	1 197	1 157	1 692	1 748
Ympäristötuki	1 638	1 605	1 642	1 679
EU:n osuus	816	800	921	928
Kansallinen osuus	822	805	721	751
EU:n osuus yhteensä	2 888	3 043	3 968	4 056
Kansallinen osuus yhteensä	2 019	1 962	2 413	2 499

interventiohintaa alenee siten 101,31 euroon tonnilta (60 p/kg). Samalla hehtaarituki nousee 63 euroon tonnilta kerrottuna pinta-alatuen laskemiseen käytettävällä aluekohtaisella viitesadolla.

Koko Suomessa ja Ruotsissa 62. leveyspiirin pohjoispuolella viljalle ja öljykasveille maksetaan lisäksi ns. kuivaustukea vastaavien alueellisten viitesatojen perusteella. Näin ollen pinta-alatukeen lisätään Suomessa ja Pohjois-Ruotsissa 19 euroa tonnilta. Kun 19 euron suuruinen lisäkorvaus otetaan huomioon, viljan hehtaarituki vuonna 2001 on A-alueella 279 €/ha (1 658 mk/ha), B- ja C1-alueella 230 €/ha (1 365 mk/ha) ja C2-C4-alueella 188 €/ha (1 120 mk/ha). Koska peltokasvien tuki perustuu alueelliseen satotasoon, hehtaarituet jäävät Suomessa selvästi EU:n keskitason alapuolelle.

Pinta-alatuen saadakseen viljelijän on kesannoitava 10 % peltokasvialastaan. Kesannointivelvoitteen suuruutta voidaan muuttaa markkinatilanteen mukaan. Kesanto voidaan käyttää non-food -tuotantoon. Viljelijät ovat oikeutettuja kesantokorvaukseen myös velvoitteen ylittävältä kesantotalta. Enimmillään viljelijä voi kesannoida puolet peltokasvien tukeen oikeuttavasta alastaan.

Alle 92 tonnin laskennallisen sadon tuottavat tilat on vapautettu velvoitekesannoinnista. Kesannointivelvoitteen pinta-alaraja määräytyy tilan sijainnin ja viljeltävien kasvien perusteella. Aikaisemmin näillä tiloilla ei ole ollut mahdollisuutta vapaaehtoiseen kesannointiin, josta maksetaan palkkio. Tämä mahdollisuus kuitenkin tarjoutui Agenda 2000 -uudistuksen voimaantulon myötä.

Öljykasvien tuki oli aiemmin vajuusmaksutyypinen, sillä sitä voitiin muuttaa maailmanmarkkinahintojen muuttuessa. Öljykasvien viitehintajärjestelmästä kuitenkin luovuttiin markkinavuonna 2000/2001. Kahden vuoden siirtymävaiheen jälkeen markkinavuonna 2002/2003 hehtaarituen määrä on sama kuin viljalla. Siirtymävaiheessa markkinavuonna 2001/2002 öljy-

kasveille maksetaan tukea 91 euroa/t, ja viitesatona käytetään 3,1 tonnia hehtaaria kohti koko maassa.

Jokaiselle jäsenmaalle on asetettu peltokasvien tukeen oikeuttama enimmäisala. Suomen kohdalla tämä perusala on 1,59 milj. ha. Tukeen oikeuttavien peltokasvien viljelyala on jäänyt noin 1,5 % perusalaa pienemmäksi, joten tuet on voitu maksaa täysimääräisinä. Agenda 2000 -ratkaisun myötä säilörehunurmelle määriteltiin oma 200 000 hehtaarin perusala, ja muiden kasvien ala pieneni vastaavasti. Perusalojen ylitykset ja alitukset on mahdollisuus tasata. Yksikkötukia joudutaan leikkaamaan, jos ala ylittyy vielä tasauksen jälkeen.

Öljykasvien tuelle on myös määritetty pinta-alarajoite. Suomen viiteviljelyala on 70 000 ha, mistä vähennetään 10 prosentin kesanto-osuus. Jos Suomen ja koko EU:n vahvistetut öljykasvien enimmäisalajat ylittävät, komissio leikkaa pinta-alatuen määrää.

CAP-eläintuet

Vuoden 1992 CAP-reformin yhteydessä laskettiin naudanlihan hallinnollisia hintoja. Tulonmenetysten korvaamiseksi otettiin käyttöön eläinpalkkiot emolehmille ja sonneille. Myös uuhipalkkiojärjestelmää uudistettiin. Vuonna 1999 sovittuun Agenda-uudistukseen sisältyy joukko muutoksia, joilla palkkioiden määrää edelleen lisätään kolmen vuoden aikana. Lisäksi otetaan käyttöön suoraan viljelijälle maksettava teurastuspalkkio ja jäsenvaltiokohtaisista määrärahoista maksettava lisätuki.

Emolehmille maksettava emolehmäpalkkio oli 163 euroa (969 mk) vuonna 2000. Tulevina vuosina emolehmäpalkkion perusmäärää korotetaan siten, että vuonna 2001 se on 182 euroa eläintä kohden ja vuonna 2002 ja sen jälkeen 200 euroa eläintä kohden. Lisäksi maksetaan kansallisena lisätukena 50 euroa (297 mk) eläimeltä. Emolehmäpalkkioiden maksaminen perustuu tuottajakohtaisiin enimmäismääriin. Suo-

men osalta palkkioiden enimmäismäärä on vahvistettu liittymissopimuksessa määrättylle tasolle (55 000 eläintä). Määrä on tarpeeseen nähden riittävä, sillä viime vuosina on haettu alle 30 000 palkkiota.

Sonneille maksettava sonnipalkkio nousee 185 euroon (1 100 mk) vuonna 2001 ja siitä edelleen 210 euroon vuonna 2002. Suomen sonnikiintiö palautettiin jäsenyys-sopimuksessa sovittuun 250 000 palkkioon. Kiintiö on riittävä, sillä nykyisin on haettu noin 185 000 palkkiota.

Sekä sonnipalkkion että emoleh-mäpalkkion saamiseksi edellytetään rehualaa, jota on oltava vähintään hehtaari kahta eläinyksikköä (yli 2 v sonni = 1 ey, 6–24 kk sonni = 0,6 ey ja uuhi = 0,15 ey) koh-ti. Eläintihetyden lasketaan mukaan lypsy- ja emoleh-mät, sonnit ja uuhet. Lypsyleh-mien kohdalla eläintihetyden määrätetään tilan maitokiintiöstä.

Uuhipalkkio määrätetään vuosittain ja sen on tarkoitus korvata tuottajien tulon-menetykset, jos EU:n keskihinta laskee asetetun perushinnan alapuolelle. Tuki maksetaan ensin kahtena ennakkona, ja loppu-erä tilitetään vasta seuraavan vuoden syk-syllä. Vuoden 2000 uuhipalkkio oli noin 104 mk/eläin. LFA-alueilla maksettiin lisä-palkkiona vajaat 40 mk/eläin.

Laajaperäistämispalkkiota voidaan mak-saa emoleh-mille, sonneille ja vuoristo-alueiden lehmille maissa, joissa yli puolet maidosta tuotetaan vuoristoalueilla. Laaja-peräisyysrajat määrätetään eläinyksikköinä (ey) rehuhehtaaria kohti. Vuosina 2000 ja 2001 palkkio on 33 euroa eläintä kohti eläintihetyden ollessa 2,0–1,6 eläinyksikköä rehuhehtaaria kohti. Lisä on 66 euroa, jos eläintihetyden on alle 1,6 eläinyksikköä rehu-hehtaaria kohti. Vuodesta 2002 palkkio nousee ja eläintihetyksvaatimus kiristyy.

Agenda 2000:n myötä uutena tuki-muotona tuli teurastuspalkkio kaikille nautaeläimille. Vuonna 2000 palkkio oli 27 euroa teurastetusta sonnista, härästä, lypsylehmästä, emoleh-mästä ja hiehosta sekä 17 euroa vasikasta. Tuet nousevat 80 ja 50

euroon vuonna 2002. Teurastuspalkkioille vahvistetaan jäsenvaltiokohtaisesti kaksi enimmäismäärää, joista toinen täysikasvui-sille eläimille ja toinen vasikoille.

Lisäksi kullekin jäsenmaalle myönnetään jäsenvaltiokohtaisten määrärahojen muo-dossa lisätukia, joiden avulla voidaan ta-soittaa tuotantomenetelmien ja viljely-olosuhteiden alueellisia eroja. Suomessa tuki maksetaan korotettuna teurastuspalkkiona teurashiehoille ja teuraspainoltaan yli 270 kiloille sonneille. Tämä Suomen ns. nauta-kirjekuori oli 2,1 miljoonaa euroa vuonna 2000. Summa nousee 4,1 miljoonaan euroon vuonna 2001. Sitä seuraavina vuo-sina voidaan maksaa 6,2 miljoonaa euroa.

Maitosektorin uudistus toteutuu vasta markkinointivuodesta 2005/2006 alkaen. Viljelijöiden tulojen turvaamiseksi otetaan käyttöön tukijärjestelmä, jossa tuen määrä kasvaa toteutettavien hinnanalennusten myötä kolmen vuoden aikana. Tuottajat ovat oikeutettuja lypsylehmäpalkkioon, joka myönnetään tilalla käytettävissä olevan tuottajakohtaisen palkkiokelpoisen viite-määrän (maitokiintiö) perusteella. Tila-kohtaisen kiintiön kautta maksettava kor-vaus on 5,75 euroa/tn (3,4 p/kg) vuonna 2005 ja 11,49 euroa/tn (6,8 p/kg) vuonna 2006 sekä 17,24 euroa/tn (10,2 p/kg) vuonna 2007.

Jäsenmaat voivat maksaa alueellaan toi-miville maidontuottajille vuosittain myös lisätukia vuodesta 2005 alkaen. Suomen ns. maitokirjekuori kasvaa asteittain hin-nanalennuksen alettua 6,2 miljoonasta eurosta aina 18,6 miljoonaan euroon vuo-teen 2007 mennessä. Se on vajaa 5 penniä maitokiloa kohti.

Luonnonhaittakorvaus (LFA)

Tietyt maaseutualueet on luokiteltu EU:ssa epäsuotuisiksi alueiksi. Luonnonhaitta-korvaus eli LFA-tuki on tarkoitettu turvaa-maan maaseutuelinkeinojen jatkuvuus näillä alueilla ja säilyttämään samalla maaseutu asuttuna. Jäsenyysneuvotteluissa sovittiin,

että 85 % Suomen peltoalasta (B- ja C-tukialueet) kuuluu LFA-tuen piiriin. Toukokuussa 2000 komissio kuitenkin hyväksyi Suomen esityksen alueen laajentamisesta myös A-tukialueelle. Näin ollen Suomesta tuli ensimmäinen EU-maa, jossa LFA-tukea voidaan maksaa ehdot täyttävälle viljelijöille koko maassa. Tuki kattaa koko viljellyn peltoalan (2,17 miljoonaa hehtaaria).

LFA-tuki maksettiin vuonna 2000 uusiin järjestelmän mukaisesti pelkäästään peltoalaperusteisena. Aiemmin luonnonhaittakorvausta maksettiin joko eläinyksiköiden tai peltoalan mukaan. Koska eläinyksikköihin perustuvaa luonnonhaittakorvausta ei enää myönnetä, vaatimukset eläinluetteloista ja eläinten tilallapitoajoista poistuivat.

Vuonna 2000 tukea maksettiin A-alueella 890 mk/ha, B- ja C1-alueella 1 190 mk/ha ja C2-C4 -alueella 1 250 mk/ha. EU:n osarahoituksen osuus luonnonhaittakorvausten osalta on keskimäärin 54 % tavoite 1 -alueilla ja 26 % muualla Suomessa.

Luonnonhaittakorvauksen saamisen ehdot muuttuivat hieman vuonna 2000. Viljelijän ei ole enää pakko asua tilan välittömässä läheisyydessä tuen saadakseen. Ehtona on etäisyys, josta yritys tulee asianmukaisesti hoidetuksi. Lisäksi tuki voidaan nyt myöntää, vaikka pelto ei olisi ollut viljelyksessä edellisenä vuotena.

Ympäristötuki

EU:n osarahoittama ympäristötukijärjestelmä on osa vuoden 1992 CAP-reformin yhteydessä laadittua EU:n ympäristöohjelmaa. Uusien jäsenmaiden liittyessä unioniin vuonna 1995 ympäristötuki oli kaikkien kolmen uuden jäsenen liittymisneuvotteluissa tärkeä osa maatalousratkaisua.

Ympäristötuella halutaan korvata tuotannon vähenemisestä ja kustannusten lisääntymisestä aiheutuneet tulonmenetykset

maatiloille, jotka sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin. Tuki jakautuu perustoimenpiteisiin, lisätoimenpiteisiin ja erityistukisopimuksiin. Ympäristöllinen pääpaino on vesiensuojelussa. Lisäksi pyritään rajoittamaan päästöjä ilmaan, vähentämään torjunta-aineiden käytöstä aiheutuvia riskejä sekä huolehtimaan maaseutumaisemasta ja luonnon biologisesta monimuotoisuudesta. Tavoitteena on myös lisätä humuksen määrää maaperässä sekä säilyttää maan tuottokyky hyvänä tai parantaa sitä.

Vuonna 2000 ympäristötukea maksettiin 1 642 milj. markkaa. Vuodelle 2001 tukea on budjetoitu maksettavaksi 1 679 milj. markkaa. Maatalouden ympäristötukijärjestelmää tarkastellaan tarkemmin luvussa 4.

3.2. Kansallinen tuki

Kansallisista varoista maksettavat Pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki, kasvinviljelyn kansallinen tuki ja eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään varmistamaan suomalaisen maatalouden edellytykset maan eri osissa ja eri tuotantosuunnissa. Kansallisesta tuesta päätettiin EU-jäsenyysneuvottelujen yhteydessä. Samalla sovittiin niistä perusteista, joita sovelletaan tuen tasoa ja alueellista jakoa määritettäessä. Tuen avulla ei saa lisätä tuotantoa eikä tuen määrä saa ylittää liittymistä edeltänyttä kokonaistukitasoa. Lisäksi tuki asetettiin siirtymäkaudella vuosittain alenevaksi sillä perusteella, että suomalaistilojen kilpailukyky oletetaan paranevan tilakoon kasvun ja muun sopeutumisen myötä.

Vuoden 2000 tuotannolle maa- ja puutarhatalouden kansallista tukea maksettiin yhteensä 3 509 milj. mk. Vuoden 2001 varsinaisessa talousarviossa kansalliseen tukeen on varattu 3 399 milj. mk. Maatalouden kustannusnousun osittaiseksi kompensoimiseksi hallitus päätti lisäksi esittää

tuen määrärahan korottamista 100 milj. markalla vuoden 2001 ensimmäisen lisätalousarvioesityksen yhteydessä.

Kansallisen tuen jaossa vuonna 2001 tapahtuvat muutokset painottuvat maidon- ja naudanlihantuotantoon sekä suoraan että nurmituen kautta. Emolehmiin perustuvaa naudanlihantuotantoa kannustetaan korottamalla pohjoista tukea 600 markkaa eläinyksiköltä ja maksamalla rehunurmituki Etelä-Suomen emolehmätiloille EU:n sallimassa maksimissa 1 200 markkaa hehtaarilta. Lisäksi eläinten hankintaan aletaan myöntää investointitukea.

Sikatalouden tukea joudutaan laskemaan Etelä-Suomen kansallisen tuen maksuvaltuuden alenemisen seurauksena. Eläinyksikkökohtainen tukitaso laskee sata markkaa eli 1 830 markkaan, jolloin lihasiasta saa hieman alle kahdeksan markkaa ja emakosta 70 markkaa vähemmän kuin vuonna 2000. Etelä-Suomen ja pohjoisen välinen tukiero säilyy ennallaan.

Vuoden 2001 kansallisen tuen jakohedotusta valmisteltiin tiiviissä yhteistyössä valtion ja maa- ja metsätaloustuottajien keskusjärjestöjen kesken. Ratkaisusta saavutettiin yhteinen näkemys lukuun ottamatta sikatalouden tukiesitystä.

Pohjoinen tuki

Suomen liittymissopimus (artikla 142) sisältää oikeuden maksaa kansallista pohjoista tukea 62. leveyspiirin pohjoispuolisille ja siihen rajoitettuille alueille eli C-tuki-

alueille. Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavista tuista, teuras-tetuista naudoista maksettavasta tuesta ja viljelyalaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös kasvihuone-tuotannon tuen ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen.

Pohjoinen tuki kasvoi asteittain siirtymäkauden loppua kohti. Se on korvannut osittain siirtymäkauden tuen vähenemisen ja loppumisen. Vuoden 2000 tuotannolle maksettiin pohjoista tukea runsaat 2 mrd. mk. Merkittävimmät yksittäiset tukimuodot olivat maidon pohjoinen tuotantotuki (1 076 milj. mk) ja pohjoinen kotieläinyksikkötuki (575 milj. mk).

Vuonna 2001 maidon tuotantotuki on 0,51 mk/kg CI-tukialueella, ja korkeimmillaan sitä maksetaan pohjoisimmassa Suomessa 1,84 mk/kg. Eläinyksikkökohtaisista tuista esimerkiksi sonneista maksetaan pohjoista tukea 2 450–4 500 mk/ey. Sikataloudessa tuen alueellinen porrastus on huomattavasti pienempi: 1 900–2 380 mk/ey. Viljelyalan perusteella maksettavista tuista merkittävimpiä ovat rukiille, tarkkelysperunalle ja avomaanvihanneksille maksettavat hehtaarituet.

Puutarhatalouden osalta kasvihuone-tuotannon tuki maksetaan tuotannossa olevan pinta-alan perusteella. Lisäksi tuetaan avomaavihannesten varastointia. Varastointituki perustuu varastomäärään, ja tuoretuotannon yksikkötuki on huomattavasti suurempi kuin teollisuuden raaka-aineeksi menevän.

Maatalouden kansallinen tuki, milj. mk (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	1998	1999	2000 ^e	2001 ^{arvio}
Yhteensä	3 672	3 402	3 509	3 499
Siirtymäkauden tuki	1 844	1 268		
Etelä-Suomen kansallinen tuki			841	802
Pohjoinen tuki	1 326	1 665	2 103	2 117
Kasvinviljelyn kansallinen tuki	396	351	450	492
Muut kansalliset tuet	106	118	115	88

Etelä-Suomen kansallinen tuki

EU-jäsenyysneuvottelujen aikana kävi selväksi, ettei Suomi saa oikeutta pysyvään pohjoiseen tukeen koko maan osalta. Toisaalta liittymissopimukseen sisällytettiin artikla 141, joka mahdollistaa kansallisen tuen maksamisen siinä tapauksessa että pohjoisen tuen, siirtymäkauden tuen ja EU:n maatalouspolitiikan täysimittaisen soveltamisen jälkeenkin liittymisestä aiheutuu vakavia vaikeuksia. Artikla 141 ei kuitenkaan määrittele vakavia vaikeuksia eikä rajaa tuen kestoaikaa. Suomalaiset ovat tulkinneet artiklan tarkoittavan valtuutusta pysyvän tai ainakin pitkäaikaisen tuen maksumuutokseen. Komissio on puolestaan nähnyt sen lähinnä siirtymäkauden ratkaisuna.

Suomen on neuvoteltava artiklan 141 perusteella maksettavan tuen käyttämisestä EU:n komission kanssa. Koska komission valtuutus tuen maksumuutokseen loppui vuoteen 1999, tuen jatkosta oli löydettävä vuoden 1999 aikana neuvotteluratkaisu, jotta Etelä-Suomen tuki ei vähenisi merkittävästi vuodesta 2000 alkaen. Suomi ajoi Etelä-Suomelle pitkäaikaista, hitaasti vähenevää kansallista tukea. Komission mielestä Suomella ei ole kuitenkaan valtuuksia maksaa tukea kuin sen ajan, joka Suomen maataloudelta menee EU-jäsenyyteen sopeutumiseen. Se teki asiasta nelivuotisen päätöksen joulukuussa 1999. Sen perusteella Suomi voi myöntää liittymissopimuksen artiklan 141 perusteella sekä kansallisia suorita tukia että korotettua investointitukea Etelä-Suomen kotieläintaloudelle ja puutarhatuotannolle vuoden 2003 loppuun saakka.

Sovittujen uusien tukien laskennallinen lähtötaso on vuonna 1999 maksettavissa ollut maksimituki. Alennus, joka tehdään vuosille 2000–2003, on keskimäärin 3,5–4,5 % vuodessa. Maito- ja naudanlihasektoreilla sovelletaan 3,5 prosentin suuruisia tukien alentumista ja muilla sektoreilla 4,5 prosentin alenemaa. Suomi olisi halunnut alentaa tukia vain prosentin vuodessa.

Vuoden 2001 tukijärjestelmä Etelä-Suomen kotieläintuotannolle on hyvin samanlainen kuin pohjoinen tuki. Ulkosaaristoa ja Ahvenanmaata lukuun ottamatta Etelä-Suomen maidon tuotantotuki on 0,355 mk/kg. Muille kotieläimille tuki maksetaan eläinakohtaisesti. Tukea maksetaan myös teurastetuista hiehoista ja alkuvuodesta 2000 myös sonneista. Kasvihuonetuotannon tuki ja puutarhatuotteiden varastointituki maksetaan samoin perustein kuin Pohjois-Suomessa.

Joulukuun 1999 ratkaisu tarkoittaa sitä, ettei kiista 141-artiklan tulkinnasta ratkennut lopullisesti. Tukijärjestelmää tarkastellaan uudelleen Suomen Euroopan komissiolle vuonna 2003 toimittamien tietojen perusteella. Tuolloin selvitetään, miltä osin liittymisestä aiheutuvat vakavat vaikeudet ovat sen luonteisia, että niihin on löydyttävä pysyvä ratkaisu yhteisen maatalouspolitiikan tukijärjestelyjen piiristä.

Kasvinviljelyn kansallinen tuki

Osana vakavien vaikeuksien tukiratkaisua otettiin käyttöön kasvinviljelyn kansallinen tuki vuodesta 1997 alkaen. Tuen saadaksesen viljelijän on täytettävä asetetut ympäristönsuojelun kriteerit.

Vuonna 2001 hehtaaritukea maksetaan lähinnä tärkeimmille peltokasveille ja avomaavihanneksille. Lisäksi koko maassa maksetaan tukea rehunurmelle. Uutena tukimuotona otetaan käyttöön rehualan merkityn rehuviljan tuki. Vehnän, rukiin, mallasohran, rehunurmen sekä eräiden CAP-kasvien (mm. öljy- ja valkuaiskasvit) tukea korotetaan.

Kasvinviljelyn kansallisen tuen merkitys maatalouden kokonaistuotossa on kasvanut vuosi vuodelta. Tuen määrä kasvoi vuoden 1997 runsaasta 120 milj. markasta 450 milj. markkaan vuonna 2000. Vuoden 2001 tuotannolle tukea arvioidaan maksettavan 492 milj. mk.

Kansallistuvaa yhteistä maatalouspolitiikkaa

Jari Penttinen

Kansainvälisten kaupan vapauttamiseen tähtävien WTO-neuvottelujen ongelmista huolimatta maailmankaupan vapauttaminen etenee, ja EU:n paineet hankkiutua eroon vientituesta sekä tuotantomääriin sidotuista tuista kasvavat. Kauppaneuvotteluissa vaaravyöhykkeellä ovat myös hehtaari- ja eläinyksikköperusteiset CAP- ja LFA-tuet, jotka voidaan tiukasti tulkittuna lukea tuotantoon sidottujen tukien ryhmään.

Maatalous on lähes koko EU:n alueella riippuvainen sille maksetusta tuesta, mutta erityisen tärkeä maataloustuki on alueilla, joissa maatalous kärsii pysyvästä luonnonolosuhteiden aiheuttamasta kilpailuhaitasta, kuten Suomessa. Maatalouden tukijärjestelmä EU:ssa kaipaa näin ollen uudistusta, jossa maataloustuelle löydettäisiin kansainvälisiä kauppaneuvotteluja, kuluttajia ja veronmaksajia sekä tuottajia tyydyttävät perustelut.

Keskeisenä vaihtoehtona on esitetty tukijärjestelmää, jossa tuen maksaminen perustuu ympäristöön ja maaseudun hyvinvointiin liittyvien *julkishyödykkeiden* tuottamiselle. Maatalouden tuottamat julkishyödykkeet on perinteisesti saatu epäsuorasti yhteistuotantoprosessin kautta; viljan tuotannon ohessa on tuotettu avointa maaseutumaisemaa ilman, että sen tuottamisesta on erikseen saatu korvausta. Tuotanto on samalla sitonut työvoimaa, pitänyt yllä luonnon monimuotoisuutta, varmistanut elintarvikkeiden riittävyttä ja edesauttanut maanviljelystaidon siirtymistä sukupolvelta toiselle.

Maatalouden tuottamat julkishyödykepalvelukset ovat voimakkaasti sidoksissa paikallisiin olosuhteisiin, eikä niitä elintarvikkeiden tavoin voida tuoda maahan. Tuote- ja hintalähtöisessä maatalouspolitiikassa tuotanto-, tulo- ja ympäristötavoitteita on voitu toteuttaa verrattain helposti esimerkiksi pinta-alaan perustuvan tuen kautta. Maataloustuen muutos julkishyödykepalveluksista maksettavaksi palkkioksi tekisi nykyisenkaltaisen yksityiskohtiin, valvontajärjestelmään ja määräyksiin perustuvan järjestelmän mahdolliseksi. Yhteisen maatalouspolitiikan kansallistamisen ja alueellisen päätäntävällän lisäykselle olisi näin ollen tarvetta.

Sisäänajovaihe meneillään

EU:n johtavassa maatalousmaassa Ranskassa ajettiin vuoden 2000 aikana sisään maatilain seutusopimusta (Contract territorial d'Exploitation, CTE). Se on ensimmäinen eurooppalaisen maatalouden malliin sidottu kansallisiin lähtökohtiin perustuva ohjelma, jonka avulla pyritään ohjaamaan maatalouden taloudellisia, ympäristöllisiä ja sosiaalisia vaikutuksia siten, että niiden myötävaikutuksella syntyvä julkishyödykepalvelusten lajitelma olisi yhteiskunnan kannalta mahdollisimman tarkoituksenmukainen.

Valtion ja viljelijän välillä solmittava vapaachtoinen sopimus perustuu maaseutuasetuksen mukaisiin toimenpiteisiin ja siihen on sisällytettävä sosio-ekonominen ja ympäristöllinen toimenpidekokonaisuus. Sopimusjärjestelmän 2000–2006 rahoitustarpeesta (3,5 mrd. €) puolet saadaan ohjaus- ja takuurahastoin varoista; osa leikkaamalla tukea suurilta tiloilta (modulaation) ja osa maaseudun kehittämisestä annetun asetuksen 1257/1999 varoista. Toinen puoli katetaan kansallisista varoista.

Uutta sopimusjärjestelmässä on yhteiskunnallisuutta painottava lähestymistapa. Käytännössä tämä näkyy siinä, että alueittaisia sopimussisältöjä ovat laatimassa niin kuluttaja-, tuottaja-, ympäristö-, metsästyks- ja kalastus- kuin viranomaisorganisaatiot. Tämän uskotaan parantavan maatalousväestön ja muun yhteiskunnan välistä suhdetta ja osoittavan veronmaksajille aiempaa selvemmin sen, että maatalous tuottaa veronmarkkojen vastikkeeksi paitsi ruokaa myös ympäristö-, työllisyys- ja maaseutuhyödykkeitä sekä palveluksia. Kollektiivisesti toteutettuina tilakohtaiset sopimukset edesauttavat yhteiskunnan haluamien markkinattomien julkishyödykkeiden tuotantoa.

Käytännön esimerkkinä CTE-sopimuksesta käy Koillis-Ranskassa sijaitseva 50 lypsylehmän ja 90 teurassonnin tila. Tila on aiemmin tehostanut tuotantoaan lihakarjan määrää kasvattamalla, minkä seurauksena nurmiala on pienentynyt ja maissin viljelyala lisääntynyt. Tämä on yksipuolistanut peltokasvintuotantoa ja kasvattanut työvoiman tarvetta. CTE-sopimuksen avulla tila vähentää lihakarjan määrää ja paikkaa tulonmenetystä kasvattamalla nurmialaa saaden näin korvauksen sopimuksen ympäristötoimenpiteistä. Eläinmäärää vähentämällä voidaan kiinnittää lisähuomiota eläinhygieniaan ja investoida maidon laadun parantamiseen, mistä muodostuu sopimuksen taloudellinen osio.

CTE-sopimus ei ole saavuttanut viljelijöiden varauksetonta suosiota. Viljelijöiden osallistumishalukkuutta ovat vähentäneet sopimuskäytäntöön liittyvät viranomais-tarkastukset ja neuvontapalvelujen laajamittainen tarve. Lisäksi haittana on epäselvyys CTE:n suhteesta muihin tukijärjestelmiin sekä tukijärjestelmien tietynasteinen päällekkäisyys. Vuoden 2001 vaihteessa sopimuksia oli tehty noin 4 000, mikä on alle kolmannes viranomaisten tavoitteesta.

Soveltuuko Suomeen?

Maatilan seutusopimus on varteenotettava esimerkki mietittäessä EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistamisvaihtoehtoja. Kansallisen päätösvallan lisääntyminen yhteisön direktiivien luomissa puitteissa palvelisi oikein hoidettuna myös Suomen etua. Johtotähtenä ei saisi alkuinnostuksesta huolimatta olla CTE-sopimusjärjestelmä sinällään, vaan tarvittaisiin paremmin meikäläisiin tarpeisiin sopiva ratkaisu. On muistettava, että Ranskassa esimerkiksi maaseutuympäristöön liittyviin julkishyödykkeisiin on kiinnitetty paljon Suomea vähemmän huomiota.

Lähtökohtaisesti lienee paikallaan, että suomalaisessa yhteiskunnassa jouduttaisiin miettimään maatalouden asemaa ja merkitystä uudelleen. Yhteiskunnan tarpeet muuttuvat, eikä nykyisenkaltainen maatalouspolitiikka selvästikään kykene tyydyttämään ainakaan maatalouden julkishyödykepalveluksia kuluttavien ihmisten tarpeita. Ajankohtainen esimerkki tästä on Euroopan ruokaturvallisuustilanne. Ruokaturvallisuus on eräs julkishyödykeluonteinen maatalouden tuotos, joka on tähän saakka syntynyt ruoan tuotannon oheistuotteena ilman, että siitä on erikseen markkinamekanismin tai minkään muunkaan mekanismin kautta maksettu.

Kansallistuva maatalouspolitiikka tarkoittaakin tässä yhteydessä käsiteltynä sitä, että jäsenmaille annettaisiin lisää päätäntävaltaa asioissa, joilla on suuri yhteiskunnallinen merkitys, mutta vähän vaikutusta kansainvälisen kaupan vääristymiin tai yhteisen maatalousbudjetin varoihin. Maataloustuotannon kautta syntyvät ympäristö-, työllisyys-, ja maaseutuhyödykepalvelukset ovat juuri tällaisia.

4. MAATALOUS, ELINTARVIKETURVALLISUUS JA YMPÄRISTÖ

Maatalouden keskeisimpiä myönteisiä ympäristövaikutuksia on peltojen luoma maiseman avoimuus, mikä suomalaisessa metsävaltaisessa luonnossa on arvo sinänsä. Maatalous on vuosisatojen kuluessa synnyttänyt myös perinnebiotooppien kaltaisia viljelyekosysteemejä, jotka eliöstöltään poikkeavat suurestikin luonnonekosysteemeistä. Tällä on ollut biodiversiteettiä eli luonnon biologista monimuotoisuutta edistävä vaikutus.

Maataloudella on valitettavasti myös kielteisiä ympäristövaikutuksia, sillä eräät maataloudessa käytetyt tuotantopanokset muuttuvat viljelysysteemin ulkopuolelle jouduttuaan ympäristölle haitallisiksi. Pelloilta huuhtoutuneet ravinteet, kuten typpi ja fosfori, aiheuttavat vesistöjen rehevöitymistä. Torjunta-aineet hävittävät puolestaan muitakin kuin maataloustuotannon kannalta vahingollisia eliölajeja.

Keskeisin maatalouden ympäristöohjaustoimenpide on vuodesta 1995 lähtien ollut maatalouden ympäristötuki. Vuosi 2000 oli järjestyksessä toisen ympäristötukijärjestelmän ensimmäinen voimassaolovuosi. Sekä vanha että nykyinen ympäristötuki ovat kannustaneet maataloutta siirtymään entistä ympäristöystävällisempiin tuotantotekniikoihin. Näkyvien tulosten saanti kestää kuitenkin aikansa: maataloutta pidetäänkin edelleen mm. suurimpana vesistöjen rehevöittäjänä maassamme.

Ympäristön laadulla on kiinteä yhteys myös elintarvikkeiden laatuun ja sitä kautta elintarviketurvallisuuteen. Tosin elintarviketurvallisuus koostuu monista sellaisistakin osatekijöistä, jotka eivät sinänsä liity maataloustuotteiden tuotantoympäristöön. Elintarviketurvallisuuteen vaikuttaa ruokaketjun kaikissa vaiheissa aina pelloilta pöytään saakka.

4.1. Elintarviketurvallisuustilanne Suomessa

Elintarvikeviraston mukaan Suomen EU-jäsenyys on lisännyt ruoan turvallisuusriskejä ja vaikeuttanut elintarvikevalvontaa. Suomen elintarviketurvallisuus ei kuitenkaan ole merkittävästi heikentynyt. Ruokamyrkytysten määrät ovat säilyneet kutakuinkin ennallaan, mutta epidemiat ovat aikaisempaa vakavampia.

Vuonna 2000 salmonella- ja listeria-sairastumiset eivät olleet suurestikaan esillä suomalaisessa mediassa. Kotimaiset salmonellaesiintymät ovat pysyneet vähäisinä viime vuosina, ja salmonellakantojen lääkeaineherkkyys on säilynyt hyvällä tasolla. Sen sijaan esimerkiksi Tanskasta raportoitiin viime vuoden alussa jopa kahden ihmisen hengen vaatinut salmonella-tartunta. Keski-Euroopassa salmonellaan onkin alettu suhtautua entistä vakavammin mm. Tanskassa pyritään vähentämään salmonellaa tuotantoketjussa ja Brittein saarilla on kehitetty kananmunien pastörintimennettä.

Myös listerian suhteen Suomessa on hyvä tilanne: keväällä 2000 tehdyssä tutkimuksessa Eläinlääkintä- ja elintarvikelaitos löysi tyhjiöpakatuista kalatuotteista aikaisempia vuosia vähemmän *Listeria monocytogenes* -bakteereja. Joitakin listeriatartuntoja kuitenkin todettiin, suurin osa syys-marraskuussa. Listeriaa esiintyy yleensä kalatuotteissa ja viime vuosina sitä on löydetty melko usein myös Suomeen tuotavista pakastevihanneksista. Euroopan komissiossa on kaavailtu valmisruoille asetettavaa *Listeria monocytogenes* -bakteerin ylärajaa. Salmonella- ja listeriatartuntojen ohella kampakylobakteeri on yleistynyt viime vuosina niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa.

Perinteisten elintarviketurvallisuusongelmien sijasta BSE-tauti puhutti niin kuluttajia kuin päättäjiäkin vuonna 2000. BSE-tautia todettiin nautakarjoissa useissa Keski-Euroopan maissa. Kohun seurauksena nautanlihan kysyntä useissa Keski-Euroopan maissa on merkittävästi laskenut. Kysynnän laskun ohella kustannuksia aiheuttuu eläinten testauksesta ja taudin torjuntatoimenpiteistä. Suomessa kysyntä ei ole laskenut, mutta se on suuntautunut yhä enemmän kotimaiseen nautanlihaan.

EU:ssa on otettu käyttöön useita toimenpiteitä, jotta kuluttajien luottamus nautanlihaan palautuisi. EU on mm. päättänyt BSE-testauksesta ja kieltänyt lihaluujauhon käytön rehuna. Yksittäiset maat ovat ottaneet käyttöön myös nautanlihan tuontikieltoja ja tapauksittain kieltäneet riskiryhmien verenluovutuksen. BSE-taudin sukuista CWD-tautia (chronic wasting disease) on tavattu Kanadassa myös tarhauilta hirviltä. Hyvän BSE-tautitilanteen vuoksi Suomessa saatiin lupa muuta Eurooppaa rajoitetumpaan BSE-testaukseen, mutta meilläkin liha- ja luujauhorehut on kerätty pois maataloilta ja kaupasta.

Euroopan komissio esitteli tammikuussa 2000 elintarviketurvallisuutta koskevan suunnitelmansa ns. Valkoisen kirjan, jossa vahvistetaan EU:n pyrkimys kattavaan politiikkaan elintarviketurvallisuuskysymyksissä. Lisäksi asiakirjassa vahvistetaan kolme periaatetta lainsäädännön kehittämiseksi: 1) kaikkien vaikuttavien tahojen (esim. maataloustuottajat, rehu- ja elintarviketeollisuus, kauppa) vastuu 2) aukoton valvonta eli pelloilta pöytään -periaate ja 3) jäljitettävyyden.

Valkoisessa kirjassa korostetaan tavoitetta taata eurooppalaisen ruoan kuluttajille terveyden suojelun mahdollisimman korkea taso. Kirja sisältää 80 erillistä toimenpidettä yhteisön elintarvikelainsäädännön kehittämiseksi ja johdonmukaistamiseksi. Lisäksi Valkoisessa kirjassa ehdotettiin vi-

rallisesti Euroopan elintarviketurvallisuusviraston (European Food Authority) perustamista. Päätös viraston sijainnista lykättiin Ruotsin puheenjohtajakaudelle. Viraston sijaintipaikasta kisaavat Helsinki, Barcelona, Lille ja Parma sekä mahdollisesti myös Luxemburg. EU:n ohella Maailman terveysjärjestö WHO on puuhannut elintarvikkeiden turvallisuutta arvioivan yksikön perustamista.

Geenitekniiikan ja yleisemminkin biotekniikan asema elintarviketuotannossa säilyi eräänä keskeisenä teemana vuonna 2000. Tuotantolähtöinen biotekniikkateollisuus, niin Suomessa kuin maailmallakin, on liuttanut voimakkaasti biotekniikan käyttöönoton puolesta, kun taas kuluttajat ovat olleet varovaisemmalla kannalla. USA:ssa gm-maissin viljelyala supistui, koska viljelijät ennustivat menekkivaikeuksia.

Suomalaista keskustelua kohahdutti toukokuussa julkitullut tieto, että myös Suomessa on viljelty gm-rapsia, ilmeisesti vahingossa. Toinen käytännön esimerkki kotimaisessa keskustelussa on ollut siirto-geenisten lehmien ja lehmänmaidon tuotanto Pohjois-Savossa. Viranomaistahot ovat omaksuneet neutraalin kannan ottaen huomioon tekniikoihin mahdollisesti liittyvät arvaamattomat yhteiskunnalliset aspektit ja luonnontieteellisten riskien mahdollinen peruuttamattomuus. Yhteiskunnallista keskustelua vaikeuttaa tiedon puute.

Kaiken kaikkiaan vuoden 2000 aikana elintarviketurvallisuuden tärkeys tunnustettiin entistä paremmin EU:ssa. Yhteiskunnallisten päätösten ohella myös suomalaiset kuluttajat ovat omaksuneet elintarviketurvallisuusnäkökohdat osaksi ostopäätösprosessiaan. Mikäli tällainen kehitys jatkuu ja kuluttajien mielipiteet realisoituvat myös valinnoiksi kaupan tiskillä, elintarviketuotantoketju saa entistä paremmat luonnolliset kannustimet hyvän elintarviketurvallisuuden ylläpitoon.

4.2. Maatalouden ympäristötuki

Maatalouden ympäristötuki 1995–1999:n korvannut nykyinen maatalouden ympäristötuki ohjelmakaudelle 2000–2006 sai lopullisen muotonsa kesäkuun 2000 lopussa, kun Euroopan komissio hyväksyi ympäristötukijärjestelmän sisältäneen Suomen ehdotuksen horisontaaliseksi maaseudun kehittämisohjelmaksi.

Suomen ympäristötukiehdotus hyväksyttiin lähes sellaisenaan. Ainoastaan tuotannon monipuolistamista koskeva lisätoimenpide poistettiin ja erityistukisopimus alkuperäisrotujen kasvattamisesta rajattiin koskemaan ainoastaan FAO:n uhanalaisiksi hyväksymiä rotuja.

Samoin kuin vuonna 1995 ympäristötuen käsittelyn viivästyminen aiheutti sen, että viljelijät joutuivat tekemään ympäristötukisopimuksen ennen kuin sopimusehdoista oli täyttä varmuutta. Tällä ei kuitenkaan ollut vaikutusta osallistumisinnokkuuteen, sillä ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteiden piirissä oli vuoden 2000 lopussa yli 90 % viljelijöistä ja yli 95 % peltoalasta. Ympäristötuen kattavuus säilyi siis vähintäänkin ennallaan ehtojen ja tukitasojen muutoksista huolimatta. Viljelijöiden kiinnostus ympäristötukeen ylittikin huomattavasti virallisen tavoitteen, joka oli 75 % peltoalasta.

Mikäli viljelijällä oli voimassa vanhan ympäristötuen mukainen ympäristötukisopimus, joka päättyi vuoden 2000 lopussa tai myöhemmin, viljelijä saattoi niin halutessaan kevään 2000 tukien haun yhteydessä ilmoittaa siirtyvänsä uuteen ympäristötukeen ja antaa samassa yhteydessä uuden sitoumuksen. Tällöin vanha ympäristötukisitoumus raukesi ja uuden ympäristötuen ehdot ja tukitasot astuivat voimaan. Valtaosa viljelijöistä menettelikin näin.

Euroopan komission hyväksymän horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman mukaan ympäristötuki on EU-osarahoit-

teinen siten, että EU:n rahoitusosuus on tavoite 1 -alueella 75 % ja muualla maassa 50 %. Hyväksytyin rahoituskehyksen mukaan ympäristötuen rahoitus on kokonaisuudessaan ohjelmakaudelle 2000–2006 9,9 miljardia markkaa, josta EU-rahoituksen osuus on 5,5 miljardia markkaa eli 56 %. On kuitenkin epäselvää, missä määrin Euroopan komission hyväksymässä rahoituskehyksessä tullaan pysymään. Koska 75 % pinta-alatavoite ylittyi huomattavasti, rahoituskehys vuoden 2000 osalta ylitettiin yli 280 milj. markalla eli ympäristötukea maksettiin 1 642 milj. markkaa. Vuodelle 2001 ympäristötukea on budjetoitu maksettavaksi 1 679 milj. markkaa, mikä on lähes 300 milj. mk enemmän kuin alkuperäisen rahoituskehyksen sisältämä summa. Alkuperäisen rahoituskehyksen ylitystarve säilyy vähintäänkin samansuuruisena myös vuosina 2002–2004.

Nykyisen ympäristötuen ympäristöllinen pääpaino on entiseen tapaan vesiensuojelu. Lisäksi pyritään rajoittamaan päästöjä ilmaan, vähentämään torjunta-aineiden käytöstä aiheutuvia riskejä sekä huolehtimaan maaseutumaisemasta ja luonnon biologisesta monimuotoisuudesta. Tavoitteena on myös lisätä humuksen määrää maaperässä sekä säilyttää maan tuottokyky hyvänä tai parantaa sitä. Ympäristötukeen sisältyvä ikärajoitus on sama kuin aikaisemminkin: pääsääntöisesti vain alle 65-vuotiaat viljelijät ovat perus- ja lisätoimenpiteistä maksettavaan tukeen oikeutettuja.

Nykyinen ympäristötuki ei toimenpiteiltään eroa merkittävästi vanhasta. Rakenteellisesti olennaisin muutos oli ympäristötuen perustuen korvaaminen perus- ja lisätoimenpiteistä maksettavalla tuella. Ympäristötuen erityistuki sen sijaan säilyi rakenteellisestikin suunnilleen ennallaan. Lisätoimenpiteiden käyttöönotto merkitsi valinnaisuuden lisääntymistä. Toinen olennainen muutos oli tuen maksuperusteiden muuttuminen. Tuki on edelleen hehtaari-kohtaista, mutta tuen määrään eivät enää vaikuta tukialue tai viljelykasvi sillä poik-

keuksella, että kesannolle ympäristötukea ei makseta. Tuki vaihtelee kuitenkin tuotantosuunnan mukaan, tosin tuotantosuuntia on ainoastaan kaksi. Tila voi olla joko kasvinviljely- tai kotieläintila, joskin tämän lisäksi puutarhakasvialalle maksetaan erikseen määriteltyä ympäristötukea. Kotieläintilana voidaan pitää tilaa, jossa tuotantoeläimiä on vähintään 0,4 eläinyksikköä tukikelpoista peltohehtaaria kohden tai vähintään kymmenen eläinyksikköä koko sopimuskauden ajan. Muut tilat katsotaan kasvinviljelytiloiksi. Viljelijän tulee ympäristötukisitoumuksen ensimmäistä kertaa tehdessään valita joko kasvinviljelytilan tai kotieläintilan toimenpiteet.

Kaikille tiloille yhteisiä pakollisia perustoimenpiteitä on viisi. Ne koskevat 1) viljelyn ympäristösuunnittelua ja -seurantaa, 2) peltokasvien perustalteenhoitoa, 3) kasvin suojeleminen, 4) pientareita ja suoja-aitoja ja 5) luonnon monimuotoisuuden ja maiseman ylläpitoa. Tämän lisäksi kotieläintiloja koskee lannasta huolehtimiseen liittyvä pakollinen kotieläintilan perustoimenpide, joka määrittelee mm. lannan varastoinnin ehdot, lannan ravinteiden huomioon ottamisen lannoituksessa sekä lannan levityksen yksityiskohtaisemmat ohjeet.

Tuki pakollisista perustoimenpiteistä on kasvinviljelytilalla 555 mk/ha ja kotieläintilalla 695 mk/ha. Kotieläintilojen korkeamman hehtaarituen perusteena on kotieläintilan perustoimenpiteestä aiheutuva kustannus. Puutarhakasvialalle (oltava yli 0,5 ha) maksettava tuki perustoimenpiteistä on puutarhakasvista riippuen joko 1 980 mk/ha (avomaan vihannekset, koriste-, mauste- ja lääkekasvit) tai 2 880 mk/ha (marja- ja hedelmäkasvit, taimitarhakasvit). Viljelijän tulee toteuttaa kaikki perustoimenpiteet viiden vuoden ajan sitoutumisestaan lähtien.

Pakollisten perustoimenpiteiden lisäksi jokaisen maatalouden harjoittajan pitää valita yksi lisätoimenpide. Kasvinviljelytiloilla kyseeseen tulevat tarkennettu lannoitus, peltojen talviaikainen kasvipeit-

teisyys ja kevennetty muokkaus sekä maatalon monimuotoisuuskohteet. Kotieläintilan pitää valita joku edellä mainituista tai joku seuraavista neljästä kotieläintilan lisätoimenpiteestä: lantalan ammoniakkipäästöjen vähentäminen, lannan kaasujen talteenotto, tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen tai maitohuoneen pesuvesien käsitteleminen. Kotieläintilat, joilla kasvatetaan nautoja, hevosia tai lampaista, eivät voi valita lisätoimenpiteeksi peltojen talviaikaista kasvipeitteisyyttä ja kevennettyä muokkausta.

Puutarhakasvialalle mahdollisia lisätoimenpiteitä ovat tarkennettu ravinteiden seuranta, typpilannoituksen tarkentaminen liukoisien typen mittauksen avulla ja katteen käyttö monivuotisten puutarhakasvien rikkakasvitorjunnassa. Puutarhakasvien lisätoimenpide on vapaaehtoinen ja tilalle voidaan valita vain yksi puutarhakasvien lisätoimenpide.

Kotieläin- ja kasvinviljelytiloilla lisätoimenpiteistä maksettava tuki vaihtelee välillä 80–140 mk/ha. Puutarhakasvialalle lisätoimenpiteistä maksettava tuki vaihtelee välillä 80–1 450 mk/ha. Viljelijän tulee toteuttaa ensimmäisenä ympäristötukisitoumusvuonna valitsemaansa lisätoimenpidettä viiden vuoden ajan. Ainoastaan siinä tapauksessa, että tila aloittaa tai lopettaa kotieläinten pidon tai puutarhakasvien viljelyn, lisätoimenpiteen voi muuttaa.

Erityistukisopimuksia voidaan tehdä seuraavista toimenpiteistä: suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito, kosteikon ja laskeutusaltaan perustaminen ja hoito, muut valumavesien käsittelymenetelmät (säätösalaajitus, säätökastelu ja kasteluvesien kierätykset), luonnonmukainen tuotanto, pohjavesialueiden peltoviljely, lannan käytön tehostaminen, perinnebiotoopit, muu luonnon monimuotoisuuden edistäminen, maiseman kehittäminen ja hoito, alkuperäisrotujen kasvattaminen, alkuperäiskasvien viljely ja happamuuden alueellinen vähentäminen. Erityistukimäärät vaihtelevat sopimuksesta riippuen välillä 390–2 675 mk/

ha. Alkuperäisrotuja kasvatettaessa tuki on 1 000 mk/eläinyksikkö. Erityistukisopimukset tehdään viideksi tai kymmeneksi vuodeksi.

Erityistukisopimuksen saamisen edellytyksenä on, että viljelijä toteuttaa myös perustoimenpiteitä. Näin ollen myös erityistukisopimuksia koskee 65-vuoden ikäraja. Poikkeuksena ovat kuitenkin maiseman kehittämistä ja hoitoa, luonnon monimuotoisuuden edistämistä ja perinnebiotooppeja koskevat erityistukisopimukset, joita voidaan tehdä myös yli 65-vuotiaiden viljelijöiden kanssa sillä edellytyksellä, että viljelijä sitoutuu korvauksetta noudattamaan perustoimenpiteitä.

Sekä perus- ja lisätoimenpiteistä maksettava tuki että erityistoimenpiteistä maksettava tuki on vanhan ympäristötuen tapaan korvausta vaadittavien toimenpiteiden aiheuttamista kustannuksista ja tulonmenetyksistä. Lisäksi tukitoimenpiteisiin sisältyy perus- ja lisätoimenpiteiden ja pääsääntöisesti myös erityistukien osalta 20 % kannustin. Poikkeuksena tästä on suojavyöhykkeiden perustamis- ja hoitosopimus, jossa sopimustyyppin vesiensuojelullisen tärkeyden takia on käytetty 30 %:n kannustinta.

Perus- ja lisätoimenpiteistä sekä erityistukisopimuksista maksettava yhteenlaskettu hehtaarikohtainen tuki ei saa ylittää enimmäistasoa, joka on yksivuotisilla kasveilla 600 euroa/ha (3 567 mk/ha), tietyillä monivuotisilla puutarhakasveilla 900 euroa/ha (5 351 mk/ha) ja muilla kasveilla 450 euroa/ha (2 675 mk/ha).

Ympäristötuen vaikutusten arviointia

Nykyisen ympäristötukijärjestelmän on arvioitu alentavan eroosiota ja maatalouden aiheuttamaa vesien fosfori- ja typpi-kuormitusta 5–10 vuoden aikana 30–40 %. Lisäksi orgaanisen aineen kuormitus sekä ulosteperäisten bakteerien joutuminen vesiin vähenisi merkittävästi ja torjunta-aineiden huuhtoumariski vähenisi arviolta noin 20 %. Ammoniakkipäästöt ilmaan vähentyisivät noin 15–20 % ja metaanipäästöt jonkin verran. Molempien ympäristötukien yhdessä arvioidaan pitkällä aikavälillä alentavan vesien fosfori- ja typpi-kuormitusta n. 50 % 1990-luvun alun tilanteeseen verrattuna. Seurantatiedon puuttuessa on vaikea arvioida, toteutuvatko

Vanhan (1999) ja uuden (2001) ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen (LFA) kokonaismäärät erityyppisille maatiloille laskettuna.

	Ympäristö- tuki, mk	1999		2001		
		LFA, mk	Yhteensä, mk	Ympäristö- tuki, mk ¹⁾	LFA, mk	Yhteensä, mk
Viljatilalla A-alueella 50 hehtaaria	51 505	0	51 505	27 616	44 475	72 091
Sianlihantuotantotila B-alueella 46 sikapaikkaa, 42 hehtaaria	24 244	39 139	63 383	29 148	49 415	78 563
Naudanlihantuotantotila C1-alueella 55 eläinpaikkaa, 33 hehtaaria	18 220	32 741	50 961	25 126	39 546	64 672
Maidontuotantotila C2-alueella 14 lehmää, 27 hehtaaria	17 507	27 400	44 907	19 925	33 323	53 248

¹⁾Oletuksena on, että jokainen tila on valinnut sellaisen lisätoimenpiteen, josta korvaus on 80 mk/ha.

ennustetut ympäristövaikutukset. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että esimerkiksi maatalouden ravinnekuormituksen vähentämiselle asetetut tavoitteet eivät ole toteutuneet odotetussa määrin.

Vertailtaessa vanhaa ja nykyistä ympäristötukea käy ilmeiseksi, että myönteinen ympäristövaikutuskehitys tuskin voimistuu nykyisen ympäristötuen myötä. Tilanne on huolestuttavin luonnon biologisen monimuotoisuuden osalta. Nykyinen ympäristötuki mitä todennäköisimmin kykenee ainoastaan pitämään yllä vanhan ympäristötuen aikana saavutetun ympäristöhoidon tason. Nykyisen ympäristötuen perustoimenpiteet ovat nimittäin pitkälti samat kuin vanhan ympäristötuen perustuen ehdot. Ainoa varsinainen ero kasvinviljelytilojen osalta on siinä, että talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus on siirretty lisätoimenpiteeksi.

Kotieläintilojen perustoimenpide ei sekään poikkeaa sanottavasti vanhan ympäristötuen ja nykyisen ympäristölainsäädännön kuten ”nitraattidirektiivin” sisältämistä määräyksistä. Kotieläintilan lisätoimenpiteen ottivat lähinnä sellaiset kotieläintilat, joilla lantavarastot ja maitohuoneen pesuvesien käsitteleminen olivat jo valmiiksi kunnossa.

Myös erityistukien osalta muutokset ovat vähäisiä. Verrattuna vanhaan ympäristötuen erityistukeen ainoa varsinainen uusi sopimuskohte on alkuperäiskasvien viljely. Pohjavesialueiden peltoviljely on toinen uusi erityistukisopimustyyppi, mutta käytännössä se vain korvaa vanhan ympäristötuen erityistuen mukaisen maataloustuotannon laajaperäistämissopimuksen. Lisäksi valumavesien käsittelymenetelmien yhteydessä tuettavia menetelmiä lisättiin siten, että säätösaloituksen lisäksi tuki-kelepoisiksi tulivat säätökastelu ja kuivatusvesien kierrätys.

Erityistuista vanhaan verrattuna suurin menestyjä on ollut sopimus lannankäytön tehostamisesta. Tämän erityistukityypin kattama pinta-ala on lisääntynyt huomatta-

vasti. Myös suojaväyhykeala on ollut lievässä kasvussa. Kiinnostus kosteikkojen ja laskeutusaltaiden perustamista ja hoitoa kohtaan on sen sijaan ollut varsin vähäistä. Luonnonmukaisen tuotannon lisääntyminen on puolestaan jatkunut, luomuhyväksyttyä tai siirtymävaiheessa olevaa luomupeltoalaa oli lokakuussa 2000 noin 146 000 ha, mikä on 10 000 ha enemmän kuin vuoden 1999 lopussa.

Nykyisen ympäristötuen myönteiset ympäristövaikutukset olisivat olennaisesti suuremmat, mikäli järjestelmän suunnitteluvaiheessa esillä pidetty useampien lisätoimenpiteiden samanaikainen valinnanmahdollisuus olisi toteutunut. Rahoituksen niukkuus kuitenkin esti tämän vaihtoehdon realisoitumisen.

Rahoituksen niukkuus näkyy myös vuonna 2001. Uusia ympäristötukisopimuksia tehdään vain rajoitetusti, eikä voimassa oleviin sopimuksiin hyväksyttyä liitettäväksi uusia alueita. Erityistukisopimuksia tehdään ainoastaan luonnonmukaisesta tuotannosta, suojaväyhykkeiden perustamisesta ja hoidosta, lannan käytön tehostamisesta, perinnebiotooppien hoidosta, alkuperäiskasvien viljelystä ja luonnon monimuotoisuuden edistämisestä.

Ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteiden rahoitus mitoitettiin sen oletuksen mukaan, että ympäristötuen piiriin tulisi vain 75 % peltoalasta. Tällainen oletus tehtiin, vaikka nykyisen ympäristötukijärjestelmän saatettiin arvella kiinnostavan viljelijöitä vähintään samassa määrin kuin vanhankin. Kyseessä on maatalouspoliittinen riskinotto, jonka lopputulosta ei vielä tiedetä. Viljelijöiden kannalta riskinotto parhaimmalla tapauksella tuottaisi vuosina 2000–2006 yhteensä lähes 2 miljardia markkaa enemmän maataloustukea ympäristötuen muodossa kuin mitä Agenda 2000 -ratkaisu antaisi olettaa. Pahimmalla tapauksella riskinotto johtaisi siihen, että nykyisen ympäristötukisopimuskauden jälkeisinä, Agenda 2000 -ratkaisun viimeisinä voimassaolovuosina 2005–2006 ympä-

ristötukea maksettaisiin vain 40 % nykyisestä.

Nykyisen ympäristötuen määrärahojen tietoisien alimitoittamisen ensisijaisena syynä oli se, että maatalouspoliittiset päättäjät katsoivat luonnonhaittakorvauksen eli LFA-tuen korottamisen ja koko maan kattavaksi ulottamisen nk. horisontaalisen maaseudun kehittämissuunnitelman keskeisimmäksi tavoitteeksi. Katsottiin, että ympäristötukeen käytettävää kokonaistukimäärää oli oikeutettua leikata sillä perusteella, että A-tukialueelle vanhassa ympäristötuesta annettu ”tulotukilisä” kompensoitiin laajenevalla luonnonhaittakorvauksella.

Koska ehdotus nykyisestä ympäristötuesta hehtaaritukitasoinen oli jo julkinen ennen kuin horisontaalinen maaseudun kehittämissuunnitelma rahoituskehysineen saatiin valmisteltua, olisi hehtaaritukitasojen jälkikäteen alentaminen ehdotuksessa mainituista ollut hankalaa sekä ympäristötukijärjestelmän markkinoinnin kannalta että yleisemminkin maatalouspoliittisesti. Niinpä päädyttiinkin ottamaan riski siitä, että ympäristötuen rahoitustarve muodostuisi Euroopan komission hyväksymää rahoituskehystä selvästi suuremmaksi.

Tällä hetkellä tilanne on se, että ohjelmakaudelle 2000–2006 varattua ympäristötukimäärärahaa tullaan kuluttamaan arvioiden mukaan vuosina 2000–2004 noin 8 500 milj. mk. Tällöin vuosille 2005 ja 2006 jäisi yhteensä käytettäväksi noin 1 400 milj. mk. Toisin sanoen kahdelle vuodelle jäisi yhteensä käytettäväksi vähemmän kuin mitä tällä hetkellä käytetään yhden vuoden aikana. Seurauksena olisi ympäristötuen putoaminen vuosina 2005 ja 2006 40 %:in nykyisestä.

Kuinka sitten ratkaista ympäristötuen uhkaava rahoitusvaje? Mahdollisia vaihtoehtoja on kolme. Suomen kannalta kaikkein mieluisin vaihtoehto olisi se, että Euroopan komissio hyväksyisi Suomen rahoituskehysten ylittämisen ja suostuisi jopa maksamaan ylityksestä osansa samassa

suhteessa kuin ympäristötuesta on tälläkin hetkellä EU-rahoitusosuutta (56 %). Toinen vaihtoehto olisi, että Euroopan komissio hyväksyisi rahoituskehysten ylityksen siinä tapauksessa, että ylitys maksettaisiin kokonaan kansallisista varoista. Kolmas vaihtoehto olisi, että Suomi säästäisi joissain muissa tuissa ja käyttäisi syntyneet säästöt ympäristötuen kustantamiseen. Käytännössä tämä olisi todennäköisesti helpointa toteuttaa Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) tukiosaston rahoituskehysten sisältämien, EU:n hyväksymien maaseudun kehittämissuunnitelmien välisillä määrärahasiirroilla. Menetelyä tosin vaikeuttaisi se tosiasia, että ympäristötuki ja luonnonhaittakorvaus muodostavat leijonanosan ao. tuista.

On todennäköistä, että viimeistään Agenda 2000:n tarkistusneuvotteluissa vuonna 2003 ympäristötukiasia joudutaan ottamaan tosimitoissa esille. Suomella on silloin syytä olla hyvä neuvottelustrategia valmisteltuna etenkin, kun samanaikaisesti joudutaan vääntämään kättä vakavien vaikeuksien tuen eli 141-tuen jatkosta.

4.3. Maatalouden ympäristöpolitiikan tulevaisuuden näkymät

Agenda 2000 -ohjelma pitää sisällään monia ympäristön merkitystä korostavia toimia. Tarkoituksena on kehittää nk. maatalouden eurooppalainen malli, jonka keskeisiä tavoitteita on luoda ”sellaisiin terveisiin ja ympäristöystävällisiin tuotantomenetelmiin perustuva maatalous, joka pystyy tuottamaan yhteiskunnan vaatimukset täyttäviä laatutuotteita”. Maataloutta harjoitettaessa on toisin sanoen otettava huomioon maisemanhoito ja luonnonympäristön säilyttäminen, eli maatalouden on oltava ympäristöystävällistä ja ympäristönsuojelunäkökohtia kunnioittavaa.

Yksi keskeisimmistä maatalouden ympäristöpolitiikan välineistä ohjelmakaudella

2000–2006 on maaseudun kehittämisasetus (EY n:o 1257/1999), jonka piiriin maatalouden ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen lisäksi kuuluvat mm. kestävä metsänhoidon edistämistoimet sekä maaseutualueiden sopeuttamisen ja kehittämisen edistäminen.

Kehityssuunta maatalouden ympäristöpolitiikassa on se, että tietyt ympäristövaatimukset liitetään myös muihin tukiin kuten luonnonhaittakorvaukseen ja pelto-kasvien tukeen. Ehtojen tarkoituksena on lähinnä varmistaa, että kullakin alueella harjoitetaan sille sopivia, hyväksi havaittuja viljelykäytäntöjä, jotka eivät ole ympäristön kannalta haitallisia. Lisäksi yleisenä periaatteena säilyy edelleen se, että mikäli jossakin EU-säädöksessä (vrt. nitraattiasetus ja typen enimmäiskäyttömäärät) edellytetään maataloudelta tiettyjä ympäristön huomioon ottamiseen liittyviä toimenpiteitä, niiden toteuttamisesta ei voi saada korvausta ympäristö- tai muun tuen kautta.

Yleisemmällä tasolla kysymys on siitä, että yhteisessä maatalouspolitiikassa tavoitellaan ”kestävää maataloutta”. Se perustuisi luonnonvarojen yleisen tasapainon ja arvon säilyttämiseen sekä kulutuksen ja suojelun todellisten sosio-ekonomisten kustannusten ja hyötyjen pitkän aikavälin huomioon ottamiseen. ”Kestävässä maataloudessa” pyrittäisiin hoitamaan ympäristöä ja luonnonvaroja siten, että ne olisivat taloudellisesti hyödynnettävissä myös tulevaisuudessa. Tähän liittyisi myös maataloudellisen kulttuuriperinnön suojelu. Lisäksi ”kestävän maatalouden” olisi

heijastettava myös niitä yhteiskunnallisia arvoja, jotka liittyvät maatalouden sosiaali- seen asemaan, maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseen ja maaseutuyhteisöjen tasapainoiseen kehittämiseen.

Käytännön tasolla maatalouden kestävyyttä mitataan ympäristö- ja muiden indikaattoreiden avulla. Niiden kehittämisen on ollut käynnissä jo jonkin aikaa, mutta vaaditaan vielä runsaasti työtä sekä jäsenmaissa että EU-tasolla ennen kuin indikaattorit ovat todella toiminnallistettavissa integroidun maatalous-, ympäristö- ja maaseutupolitiikan työvälineiksi.

Indikaattorien olisi annettava politiikan laatimisesta ja täytäntöönpanosta vastaaville sekä suurelle yleisölle mahdollisuus: 1) määritellä Euroopan maatalouden tärkeimmät ympäristökysymykset, 2) ymmärtää maatalouskäytäntöjen ja ympäristövaikutusten suhde, 3) arvioida, missä määrin maatalouspolitiikka vastaa ympäristöystävällisen maatalouden edistämistarpeita, 4) seurata yhteisön ohjelmien aluekohtaisia ympäristövaikutuksia ja 5) kartoittaa maatalouden ekosysteemien monimuotoisuutta.

Ympäristöasioiden painottaminen ja indikaattorien hyödyntäminen ei toki koske pelkästään maataloutta. Kaikki elinkeinot ja yhteiskunnan osa-alueet joutuvat omalta osaltaan ottamaan huomioon ympäristönäkökohdat, mutta maatalouden ja ympäristön läheinen toiminnallinen yhteys korostaa maatalouden merkitystä ympäristön ja uusiutuvien luonnonvarojen käyttäjänä, kehittäjänä ja säilyttäjänä.

EU:n luomukotieläinsäännöstö tuli voimaan

Kauko Koikkalainen

Luonnonmukaista kotieläintuotantoa koskeva asetus tuli voimaan elokuussa 2000 useiden vuosien valmistelun jälkeen. Asetus on minimistandardi, jonka mukaan luomukotieläintuotteita voidaan tuottaa ja markkinoida EU:n alueella. Jäsenmaat voivat antaa maakohtaisia ohjeita asetuksen soveltamisesta. Yhtenäisen luomukotieläinsäännöksen saaminen koko EU:n alueelle vakiinnuttaa luonnonmukaisen kotieläintuotannon säännöt ja antaa hyvän pohjan tuotannon kehittämiselle ja laajentamiselle kysyntää vastaavaksi.

EU:n asetus poikkeaa joiltakin osin aikaisemmin Suomessa käytössä olleista Luomuliiton tuotantoehdoista. Merkittävimpiä tiukennuksia Luomuliiton tuotanto-ehdoin verrattuna ovat lisäysaineiston (vasikat, porsaat, kananpojat ym.) luomualkuperävaatimus, kaikkien rehujen osalta täydellinen luomuvaatimus ja eläinten kytkemiskiello. Joiltakin osin EU:n säännöt ovat vastaavasti Luomuliiton sääntöjä höllemmät, esimerkiksi rehuomavaraisuudesta ei ole minkäänlaista mainintaa. Ehtojen soveltamiselle annetaan melko pitkiä siirtymäaikoja aina vuoteen 2010 saakka. Uusittu luomuasetus sisältää varsinaisten kotieläintuotantoa koskevien ohjeiden lisäksi myös geneettisesti muunneltujen organismien (GMO) ja niistä saatavien tuotteiden käyttökiellon luomutuotannossa.

Asetuksen mukaan luomueläinten täytyy pääsääntöisesti olla peräisin luonnonmukaisesta tuotannosta. Uusimista ja karjakoon kasvattamista varten tila saa hankkia aikuisia eläimiä, jos luomueläimiä ei ole saatavilla. Vuoden 2003 loppuun saakka sallitaan tietyin ehdoin porsaiden ja kananpoikien hankkiminen tavanomaisesta tuotannosta. Välitysvasikoiden täytyi olla alkuperältään luomua jo heti säädöksen voimaantullessa. Luomualkuperävaatimus aiheuttaa luomutuotantoon lisäkustannuksia, joiden on laskettu olevan maidontuotannossa noin 2 p/maitolitra ja naudanlihantuotannossa noin 50 p/lihakilo.

Luomurehu

Asetuksen mukaan luomukotieläintuotanto on mahdollista vain tiloilla, joilla on myös peltoa viljelyssä (ns. landless production on kielletty). Säädöksissä ei ole vaatimuksia rehuomavaraisuudesta eikä kotieläinten määristä viljelyssä olevaa pinta-alaa kohti. Lannan kokonaismäärä on säädöksissä määritelty 170 tyypikiloksi hehtaaria kohti. Asetuksen tavoitteena on, että eläimet ruokitaan vain luonnonmukaisesti tuotetuilla rehuilla. Niiden rajallisen saatavuuden takia viiden vuoden siirtymäaikana voidaan käyttää asetuksessa mainittuja (ns. positiivilista) tavanomaisia rehuja märehitijöille enintään 10 % ja muille eläimille 20 % vuosittaisista rehuista. Karkearehua märehitijöiden tulee saada 60 % ja herutusruokinnassa vähintään 50 % rehuannoksesta. Kaikkien nisäkkäiden poikasten on saatava juotavakseen luonnollista maitoa. Ruokinnassa ei saa käyttää synteettisiä aminohappoja eikä lihajauhoa. Kemiallisesti uutettujen rouheiden käyttö on myös kielletty. Sen sijaan esimerkiksi Luomuliiton ohjeissa kielletyn soijan käyttö on sallittu samoin kuin kalajauhon käyttö.

Uusien kotieläinten ruokintaa koskevien luomusäädösten aiheuttamat kustannukset ovat suurimmat sikatiloilla, joilla varsinkin synteettisten aminohappojen käyttökielto

pienentää päiväkasvua merkittävästi ja lisää sitä kautta rehun kulutusta. Laskelmien mukaan tästä aiheutuu lihakiloa kohti kustannuksia 1,5 markkaa.

Eläimet saavat liikkua vapaasti

Uusi luomukotieläinasetus lähtee siitä, että pääsääntöisesti kotieläimiä ei saa pitää kytkettyinä ja että kasvissyöjät pääsevät laitumelle tai jaloittelutarhaan. Tähän perussääntöön liittyvät poikkeukset koskevat jo olemassa olevia rakennuksia. Uusissa rakennuksissa märehittijöiden edellytetään pääsevän kesällä laitumelle ja talvella säännöllisesti ulos. Sioille ja siipikarjalle tulee olla vähintään ulkotarha. Lihasonnit ja -siat saavat olla sisällä viimeisen viidenneksen elinajastaan. Asetuksen sisätilavaatimukset ovat aikaisempiin Luomuliiton tuotantoehtoihin verrattuna keskimäärin vähän tiukemmat. Ulkotilaa pitää olla yleensä 75 % sisätilan määrästä. Ennen asetuksen voimaantuloa olemassa oleville luomuhyväksytyille rakennuksille oli mahdollisuus hakea EU:n asetuksen mukainen luomuhyväksyntä vuoteen 2010 ulottuvalle siirtymäkaudelle.

Kotieläinten ulkoiluttamisesta ja ulkoiluun liittyvistä jaloittelutarhoista aiheutuu lisäkustannuksia. Ulkotarhojen pohjaratkaisuilta edellytetään sellaista alustaa, että lanta, virtsa ja valumavedet voidaan kerätä vesitiiviiseen varastoon. Jos ulkotarhan eläintiheys ylittää tietyt arvot, tulee pohjan olla teräsbetonia, asfalttia tai maabetonia. Sikojen ja kanojen ulkotarhoissa kovan alustan lisäksi edellytetään pehmeitä tonkimis- ja puuhastelupaikkoja. Näiden alueiden jätevesien keräily voidaan hoitaa esimerkiksi salaojien kautta. Kanojen ulkotarhasta osa joudutaan kattamaan ja aita kaivamaan maan sisään petojen takia, mistä aiheutuu myös lisäkustannuksia. Suomessa luomukotieläinten vapaata ulkoiluttamisvaatimusta on tulkittu siten, että eläimet tulee laskea ulos vain sään salliessa.

Uusista rakennuksista koskevista vaatimuksista aiheutuu tapauskohtaisesti melko suuriakin kustannuksia. Jos tilan karjarakennus on pihatto, varsinaisia rakennusmuutoksia ja lisäkustannuksia aikaisempaan tuotantoon verrattuna ei aiheudu vaan ainoastaan säännöllisen ulkoiluttamisen aiheuttamat kustannukset. Vastaavasti sellaisissa tapauksissa, joissa joudutaan rakentamaan paljon uutta luomukotieläintuotantoon siirtymisen takia, kustannukset saattavat olla niin suuria, että ilman tuotannon samanaikaista huomattavaa laajentamista investoinnit eivät ole kannattavia.

Suomessa ympäristötuen ehdot ja nitraattidirektiivi edellyttävät, että karjanlannan varastoinnin on oltava kunnossa ja, että hehtaarikohtaiset levitysmäärät ovat suositusten mukaisia. EU:n säädösten mukaan luomutilan käyttämää lantaa ei ole pakko enää kompostoida, joten tältä osin kustannukset pienenevät Suomessa aikaisemmin käytössä olleisiin sääntöihin verrattuna.

Suomessa on tällä hetkellä noin 5 200 luomutilaa, ja näistä puolella on kotieläimiä. Kotieläinten osalta luomuvalvonnassa mukana olevia tiloja on kuitenkin vain noin 400 kappaletta. Tilanne johtuu siitä, että luomutuen saannin ehtona on vain kasvituotannon siirtäminen luomuun ja siitä, että markkinoilta ei ole tullut riittäviä kannusteita (riittävä tuottajahinta). Viimeaikaiset BSE-kriisiin liittyvät uutiset kertovat kuitenkin kuluttajien kasvavasta vaatimuksesta luomulihantuotantoa kohtaan, mm. Saksassa on vaadittu siirtämään neljäsosa maataloudesta luomuun. Luomukotieläintuotantoon siirtyminen on kuitenkin melko hidas prosessi, koska pellot täytyy siirtää ensin luomutuotantoon ja kotieläinpuoli vaatii pitkäjänteistä toimintojen sopeuttamista.

5. MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TILA

5.1. Maataloustulo

MTTL seuraa maa- ja puutarhatalousyrittäjien tulokehitystä maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelman avulla. Laskelma perustuu koko maa- ja puutarhataloussektorin kalenterivuosiin rahavirtoihin. Maksuperusteisen laskentamenetelmän takia esimerkiksi satovahinkokorvaukset lasketaan satovahinkoa seuraavan vuoden tuotoksi, jos niiden maksu ajoittuu seuraavalle kalenterivuodelle. Lopputuotteiden tai tuotantopanosten varastojen muutoksia laskelmassa ei huomioida.

Laskelman tuottoja ja kustannuksia koskevat määrä- ja hintatiedot perustuvat pääosin julkisiin tilastoihin, joiden tuottajia ovat esimerkiksi Tilastokeskus sekä maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus TIKE. Tilastoituja tietoja täydennetään lisäksi maa- ja puutarhataloustuotteita ostavilta ja tuotantopanoksia myyville yrityksiltä kysyttävillä tiedoilla. Edellisten lisäksi tietoja ja niiden oikeellisuutta tarkastellaan tarvittaessa eri alojen asiantuntijoiden antamien arvioiden mukaisesti. Maa- ja puutarhatalouden nopeasti muuttuva toimintaympäristö luo vaatimuksia tarkistaa ja uudistaa jatkuvasti laskelman kehystä ja tietolähteitä. Haasteita laskelman laatimiselle

luovat esimerkiksi yhä laajemmassa määrin maatilojen yhteyteen syntyvät rinnakkaiset yritystoiminnot, kuten maatilamatkailu ja erilaisia elämyspalveluja tarjoavat toiminnot.

Vuotta 2000 koskevan laskelman mukaan viljelijöiden omalle työlle ja pääomalle saatavaa korvausta osoittava maataloustulo oli 6,1 mrd. mk. Lisäystä edelliseen vuoteen oli 0,5 mrd. mk eli 10 %. Maatalouden kokonaistuotto oli 22,3 mrd. mk, joka oli 7 % suurempi kuin vuonna 1999. Markkinoilta saatu tuotto kasvoi kuitenkin 3 % ollen 12,0 mrd. mk. Tukien osuus kokonaistuotosta oli 9,7 mrd. mk eli 44 %.

Kasvinviljelytuotto väheni 100 milj. mk eli 5 %. Eniten tuoton alenemiseen vaikutti perunatuoton aleneminen, jonka aiheutti pääasiassa ruokaperunan tuottajahinnan lasku. Viljatuotto kasvoi suotuisten kasvinviljelyn olosuhteiden ansiosta 140 milj. mk, vaikka runsaasta sadosta suuri osa jäikin varastoihin. Kotieläintuotto kasvoi 240 milj. mk eli 3 % vuodesta 1999 vuoteen 2000. Naudanlihatuotto oli 50 milj. mk edellistä vuotta alhaisempi tuottajahintojen alentumisen seurauksena. Sianlihatuotto sen sijaan kasvoi 100 milj. mk keskimääräisten tuottajahintojen noustua noin markalla kilo kohti. Maitotuotto kasvoi lähes

Maataloustulo käyvin hinnoin vuosina 1993–2000, milj. mk ja indeksinä.

	Kokonais- tuotto	Kokonais- kustannus	Maatalous- tulo	Indeksi
2000 ^e	22 314	16 185	6 129	94
1999	20 930	15 335	5 595	86
1998	20 716	15 421	5 294	81
1997	21 458	15 117	6 342	97
1996	21 699	15 198	6 501	99
1995	22 351	14 951	7 400	113
1994	25 391	17 026	8 365	128
1993	24 497	17 953	6 544	100

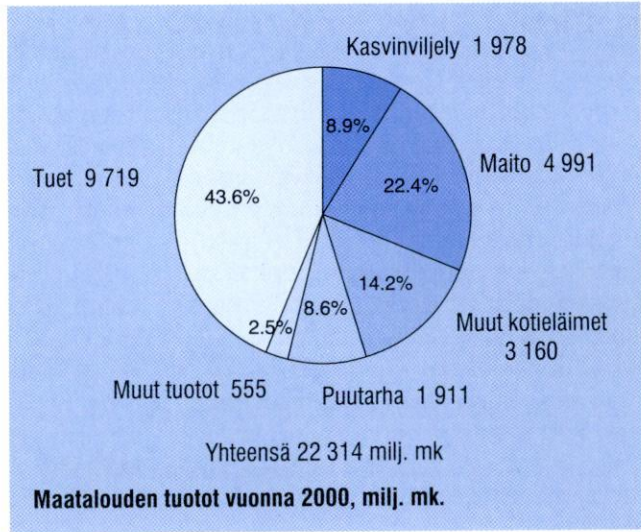

200 milj. mk tuotannon kasvun ja hintojen nousun ansiosta. Hintojen nousu johtui osittain maidon valkuais- ja rasvapitoisuuksien myönteisestä kehitymisestä. Siipikarjanlihan tuotannossa kalkkuna jatkoi voimakasta kasvuun, mutta broilerin tuotanto taantui hieman. Kokonaisuudessaan siipikarjatuotto aleni 20 milj. mk. Kanamunien tuotanto säilyi ennallaan, mutta hinnan nousun myötä tuotto kasvoi 8 % eli 20 milj. mk.

Puutarhatalouden markkinahintainen tuotto kasvoi 180 milj. mk eli 10 %. Tuottoa kasvattivat hyvä sato, ja joidenkin tuotteiden hintojen nousu. Erityisesti kasvihuonekurkun tuottajahinta kehittyi tuottajien kannalta positiivisesti, mutta vastaavasti kasvihuone-tomaatin hinta oli alhainen.

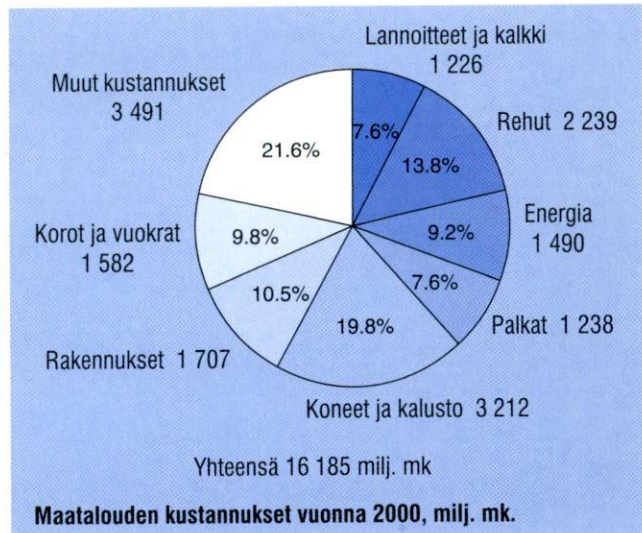
Maatalouden tulonmuodostukseen vaikuttavat voimakkaasti tukien määrät. EU:n ja kansallisten tukijärjestelmien mukaisia tukia maksettiin 9,7 mrd. mk vuonna 2000, kun vuonna 1999 maksettujen tukien määrä oli 8,5 mrd. mk. Kansallisen tukijärjestelmän mukaisten tukien yhteismäärä aleni hieman, mutta EU:n yhteisten tukijärjestelmien mukaiset tuet kasvoivat lähinnä luonnonhaittakorvauksen kasvun myötä. Vuonna 2000 tukien merkitys viljelijöiden tulonmuodostuksessa korostui entisestään, kun Agenda 2000 -uudistus tuli voimaan. Uudistuksen myötä viljojen, öljykasvien ja naudanlihan tuottajahinnat laskivat, ja hintojen laskua korvattiin suorilla tuilla.

Maa- ja puutarhatalouden kustannukset olivat yhteensä 16,2 mrd. mk vuonna 2000,

joten nousua edellisestä vuodesta oli lähes 6 %. Väki rehujen käyttö pysyi edellisen vuoden tasolla, mutta nousseiden hintojen takia rehukustannus kasvoi 120 milj. mk. Lannoitekustannus nousi 75 milj. mk lannoitteiden lisääntyneen myynnin ja kohonneiden hintojen takia. Korkokustannus nousi lähinnä lainojen korkotason kasvun takia noin 145 milj. mk, kun taas polttoainekustannus kasvoi lähes 290 milj. mk polttoaineiden hintojen nousun myötä.

Kiinteän pääoman arvon alenemista mitaava poistokustannus nousi 80 milj. mk.

Koneinvestoinnit lisääntyivät vuonna 2000 noin 10 %. Rakennusinvestoinnit sen sijaan säilyivät edellisen vuoden tasolla, kun taas maanparannusinvestoinnit (lähinnä salaojitusinvestoinnit) vähenivät. Investointien määrään on EU-jäsenyyden aikana vaikuttanut entistä voimakkaammin niille myönnettyt tuet.

Edeltäviin vuosiin verrattuna maataloustulo säilyi alhaisella tasolla myös vuonna 2000. Kahteen edeltävään vuoteen, joista kumpikin katovuosi, verrattuna maataloustulo nousi, mutta niitä edeltävien vuosien tasoon verrattuna se on vielä alhaisella tasolla. Viljelijöiden saama korvaus yritysisiin sijoittamalleen omalle pääomalle ja tehdylle työlle ei vastaa siten aiempina vuosina saatua korvausta.

5.2. Maatalouden tuottavuuskehitys

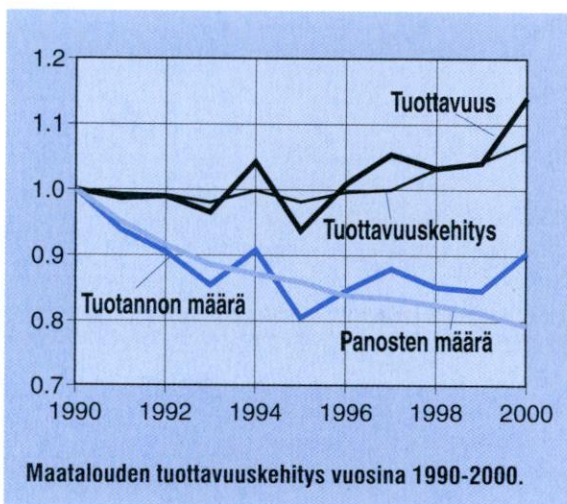
Vuonna 2000 maataloudessa saatiin samalla panosmäärällä aikaan 1,14 kertaa enemmän tuotantoa kuin vuonna 1990. Toisaalta voidaan sanoa, että sama tuotantomäärä on tuotettu 0,88 -kertaisella panosmäärällä vuonna 2000 vuoteen 1990 verrattuna, sillä tuotannon määrä on laskenut noin 10 % panosten käytön laskiessa 20 %. Panosten käytön laskusta merkittävä osa muodostui työpanoksen pienenemisestä. Työmäärä laski vuosina 1990–2000 156 800 henkilötyövuodesta 106 000 henkilötyövuoteen.

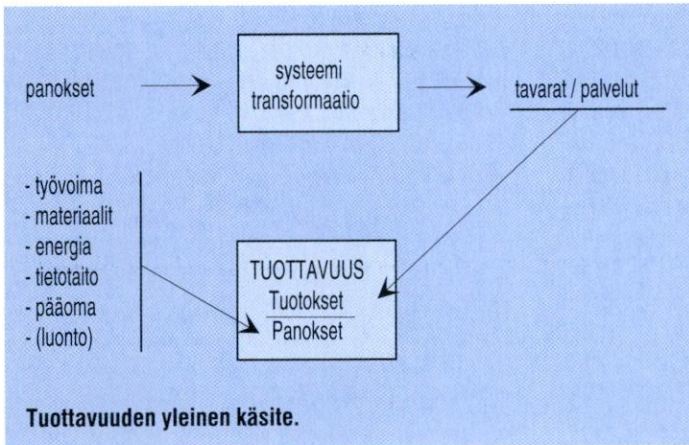
1980-luvun viimeisinä vuosina tuottavuus parani nopeasti. Tämä johtuu suurelta osin katovuoden 1987 alhaisesta tuottavuuden tasosta. 1990-luvun alkupuolella tuottavuuskehitys oli vaatimatonta, jopa hieman negatiivista. Kyseisenä ajanjaksona tuottavuusero Suomen ja Euroopan johtavien maatalousmaiden maataloudessa kasvoi erittäin voimakkaasti. Eräänä syynä Suo-

men heikkoon tuottavuuskehitykseen olivat tuotannonrajoitustoimet, jotka rajoittivat kotieläinyksiköiden kasvua ja tuottavuutta parantavia teknologiavalintoja. Myös epävarmuus tulevasta maatalouspolitiikasta ja tuottajahinnoista siirsi tuolloin investointipäätöksiä, ja tuottavuuskehitys hidastui.

Kun tarkastellaan tuottavuuskehitystä kolmen vuoden liukuvana keskiarvona, joka tasaa vuotuisia vaihteluita, voidaan havaita tuottavuuskehityksen olleen 1990-luvun alussa pysähdyksissä. Toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset näyttävät hieman kiihdyttäneen tuottavuuskehitystä 90-luvun viimeisinä vuosina. Tuottavuuden kasvua on ensimmäisten EU-vuosien aikana todennäköisesti alentanut uusien investointien aiheuttamat kasvu- eli sopeutumiskustannukset. Tästä huolimatta voidaan sanoa, ettei Suomen maatalous ole vielääkään kuromassa kiinni sitä luonnonhaitan lisäksi syntynyttä tuottavuuseroa, joka Suomen maatalouden ja Pohjois-Euroopan johtavien maatalousmaiden välille on syntynyt.

EU-jäsenyys näyttää kiihdyttäneen tuottavuuskehityksen pitemmän aikavälin keskimääräiselle tasolle. Rakennekehityksen ja tuotannonrajoitustoimenpiteiden purkautumisen seurauksena tuotannon määrä lasku on taittunut, vaikka tilojen määrä on pienentynyt jyrkästi. Aktiivitulojen luku-

Yrityksen ja toimialan tuottavuuskehityksen estimointiin on olemassa lukuisia erilaisia menetelmiä. Tässä katsauksessa esiteltävät luvut on estimoitu käyttämällä Divisia-tekniikkaa ja sen Tönqvist-Theil-approksimaatiota. Nämä indekset eivät aseta voimakkaita rajoitteita tuotantoteknologiaan, jonka tuottavuuskehitystä estimoidaan.

määrän pienenemisen seurauksena maatalouden työpanos on vähentynyt ja työtä on korvattu muilla tuotantopanoksilla.

Tuottavuus on fyysinen käsite, jolla tarkoitetaan taloudellisen toimeliaisuuden kykyä muuttaa tuotantopanoksia tuotteiksi, kuten elintarvikkeiksi. Tuottavuus on tuotannon ja siihen käytettyjen panosten suhde (ks. kuvio). Tuotannossa käytettäviä panoksia ovat esimerkiksi työ, pääoma, energia, materiaalit ja tietotaito. Kun tuottavuutta tarkasteltaessa otetaan huomioon tuotannon kokonaismäärä ja kaikki sen aikaansaamiseksi käytetyt panokset, saadaan kokonaistuottavuus.

Tuottavuus ei sellaisenaan mittaa yrityksen tai toimialan taloudellista tulosta, vaikka se vaikuttaakin hintamuutosten rinnalla oleellisesti yrityksen ja toimialan taloudelliseen tulokseen. Toisin sanoen, yrityksen tuottavuus voi olla hyvä, vaikka sen taloudellinen tulos jäisi epäedullisten hintasuhteiden vuoksi heikoksi. Toisaalta hyvään kannattavuuteen voidaan päästä huonollakin tuottavuudella, jos panosten ja tuotteiden hintasuhteet ovat edulliset.

Suomen maatalouden keskimääräinen tuottavuuskehitys, % vuodessa.

1990–1994	1994–2000	1990–2000
-0,03	1,18	0,69

Suomen maatalouden tuottavuuskehitys on ollut selvästi hitaampaa kuin Pohjois-Euroopan johtavissa maatalousmaissa. Kuuden ensimmäisen EU-vuoden aikana indeksi osoitti vain 1,18 prosentin vuosittaista tuottavuuskasvua. Tosin aivan viimeisimmät vuodet antavat jo varovaisia viitteitä siitä, että tuottavuuskehitys olisi hieman kiihtymässä pitkän aikavälin kehitykseen verrattuna.

5.3. Maataloustulo kirjanpitoiloilla

EU:n maatalouden kirjanpidon tietoverkostojärjestelmässä (FADN) on mukana noin 1 000 suomalaista maatilaa. Viimeisimmät tulokset ovat vuodelta 1998. Vuonna 1998 toteutettiin kirjanpitoiloilla poistonalaisen käyttömaisuuden uudelleen arviointi. Käyttömaisuus arvioitiin jälleenhankinta-arvojen perusteella. Aikaisemmin käyttömaisuuden arvot perustuivat verotusarvoihin. Myös verotuskäytännön mukaisista poistoista luovuttiin ja siirryttiin suunnitelmapoistoihin. Tämä vaikeuttaa vuoden 1998 tietojen vertailua edellisten vuosien vastaaviin tietoihin.

Maatilojen keskimääräinen maataloustulo oli vuonna 1998 uuden poistojärjestelmän mukaisesti laskettuna 121 800 mk tilaa kohti. Vanhan poistojärjestelmän

mukainen vuoden 1997 keskimääräinen maataloustulo oli puolestaan 130 400 mk/tila. Kirjanpitolitojen vuoden 1998 keskimääräinen maataloustulo oli hieman vuotta 1997 parempi, jos tuloksissa huomioidaan käyttöomaisuuden arvostuksessa ja poistoissa tehdyt muutokset. Peltoa kirjanpitolitoilla oli vuonna 1998 keskimäärin 43 ha.

Viljantuotanto

Etelä-Suomen A- ja B-tukialueiden viljailoilla maataloustulo oli 73 000 mk tilaa kohti vuonna 1998. Vuosi 1998 oli kato vuosi ja satotason lasku näkyy voimakkaasti juuri viljailojen tuloksissa. Kirjanpito toiminnassa mukana olevien viljailojen keskipeltoala oli A- ja B-tukialueilla 63 ha. Keskipeltoala on kasvanut vuosien 1992–94 keskiarvosta 10 hehtaaria.

Keski- ja Pohjois-Suomen C-tukialueen viljailoilla maataloustulo on alentunut joka vuosi EU-jäsenyyden aikana. Vuonna 1998 maataloustulo oli keskimäärin 36 000 mk tilaa kohti. C-tukialueen viljailojen keskipeltoala oli 48 hehtaaria. Keskipeltoala on kasvanut C-tukialueella selvästi vähemmän kuin Etelä-Suomessa, vain 4 hehtaaria vuosien 1992–94 keskiarvosta.

Sikatalous

Sikatalouteen erikoistuneiden tilojen vuoden 1998 maataloustulo oli 143 000 mk tilaa kohti. Myyntituottojen laskuun vaikutti sianlihan hinnan aleneminen vuoden jälkipuoliskolla ja heikko viljasato. Sikatilojen tulokset kuvaavat lihasika-, emakko- ja yhdistelmäsikalojen tuloksia keskimäärin. A- ja B-tukialueiden tilat olivat keskimääräisesti samantyyppisiä, kun taas C-alueen tiloilla lihasikojen määrä oli huomattavasti pienempi, emakkoja oli keskimäärin saman verran kuin A- ja B-alueiden

tiloilla. Peltoaltaan Keski- ja Pohjois-Suomen sikatilat olivat keskimäärin lähes 17 ha pienempiä kuin Etelä-Suomen sikatilat.

Sikatilat ovat investoineet voimakkaasti vuodesta 1996 lähtien. Etelä-Suomen A- ja B-tukialueilla kone- ja kalustoinvestoinnit kasvoivat vuonna 1998 edellisvuodesta lähes 40 % ja rakennusinvestoinnit olivat yli kaksinkertaiset. C-tukialueella tilakohtaiset koneinvestoinnit laskivat kolmanneksen vuodesta 1997, kun taas rakennusinvestoinnit olivat sielläkin kaksinkertaiset edellisvuoteen nähden. Investointien voimakas kasvu on nostanut sikatilojen poistokustannuksia, mikä osaltaan on vaikuttanut taloudellisen tuloksen pienemiseen.

Maidontuotanto

Vuonna 1998 maitotilojen keskimääräinen maataloustulo oli 151 000 mk tilaa kohti. Maitotiloilla vuotuiset tulonvaihtelut ovat selvästi pienempiä kuin vilja- ja sikatiloilla. Vuoden 1998 normaalia heikompi satotaso nosti maitotiloilla ostorehukustannusta noin 9 %.

Maitotilojen keskikoko vuonna 1998 oli 34 ha peltoa ja 19 lehmää. Lehmiä oli 3 kpl enemmän kuin vuosien 1992–94 keskiarvo. Etelä-Suomessa maitotilojen tilakoko oli keskimäärin pari lehmää suurempi kuin Keski- ja Pohjois-Suomessa.

EU-jäsenyyden alussa maitotilat lyhensivät velkojaan voimakkaasti, ja investoinnit olivat vähäisiä. Vuosina 1996 ja 1997 investoinnit kuitenkin lisääntyivät investointituen myötä. Vuonna 1998 maitotiloilla koneinvestoinnit ovat hieman alentuneet, kun taas rakennusinvestoinnit ovat kasvaneet kolmanneksen vuodesta 1997. Tilojen velkaisuus on alentunut, ja investointien rahoitukseen on käytetty yrityksen tulorahoituksen ylijäämää, mitä on kasvatettu metsätuloilla.

Maa- ja puutarhatalouden kustannukset nousivat nopeasti vuonna 2000

Abti Hirvonen

Inflaatio oli ennätysellisen nopeaa vuonna 2000. Kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli lokakuussa 4,1 prosenttia, joka oli nopeampaa kuin kertaakaan aiemmin Suomen EU-jäsenyyden aikana. Hinta- ja kustannustason nousun taustalla olivat erityisesti raakaöljyn maailmanmarkkinahinnan kohoaminen ja euron heikko arvo.

Maa- ja puutarhatalouden tuotantopanosten hintojen nousu oli kuitenkin kuluttajahintojen nousuakin nopeampaa. Tilastokeskuksen laatiman tuotantopanosten hintaindeksin mukaan hintojen vuosimuutos oli 8,3 prosenttia lokakuussa. Tuotantopanoksista kallistuivat eniten polttoöljy, kasvinsuojeluaineet, rehuseokset ja rakentaminen. Myös lainojen korkotasoa kohosi.

Hintojen nousun kustannusvaikutukset satoja miljoonia markkoja

Maa- ja puutarhatalouden yrityksissä yleisimmin käytetyn polttoaineen eli kevyen polttoöljyn arvonlisäveroton kuluttajahinta nousi noin 50 prosenttia vuonna 2000. Vähemmän käytetyn dieselöljyn hinta nousi vastaavasti noin 25 prosenttia, ja lähinnä kasvihuoneyrityksissä käytetyn raskaan polttoöljyn hinta 45 prosenttia. Kevyen ja raskaan polttoöljyn dieselöljyä suurempi hinnannousu johtuu erilaisesta hinnanmuodotuksesta; niiden hinnasta on suurempi osuus raakaöljy- ja jalostuskustannusta, joka raakaöljyn hinnan nousun myötä kasvoi suhteellisesti enemmän. Hintojen noususta aiheutuvaksi kustannusten kasvuksi arvioitiin 305 milj. markkaa, josta kevyen polttoöljyn hinnan nousun aiheuttama kustannusten lisäys oli lähes 280 milj. markkaa. Maatilayritystä kohti laskettuna kustannus kasvoi arvion mukaan keskimäärin 3 200 markkaa, mutta energiaa paljon kuluttavissa yrityksissä kustannuksen kasvu oli luonnollisesti suurempaa. Esimerkiksi keskikokoisella tomaatin kasvihuoneviljelyyn erikoistuneella tilalla polttonestekustannuksen arvioitiin kasvaneen yli 60 000 markkaa.

Rehuseosten keskimääräinen hinta nousi lähinnä valkuaisraaka-aineiden ja raakaöljyn hintojen nousun takia 5 prosenttia. Kulutukseen arvioidun lievän kasvun myötä rehukustannuksen laskettiin kohoavan 8 prosenttia eli noin 160 milj. markkaa. Myös velkojen korkotasoa oli kasvusuunnassa. Keskimääräisten korkojen arvioitiin kohoavan lähes yhden prosenttiyksikön, mikä aiheutti 140 milj. markan kustannusten kasvun maa- ja puutarhataloudelle. Muita kohoavia kustannuksia olivat mm. palkka-, kunnosapito- ja yleiskustannukset.

Kokonaisuudessaan kustannusten arvioitiin kohoavan yli 5 prosenttia eli noin 800 milj. markkaa edellisestä vuodesta. Maatalouden osuus siitä oli lähes 750 milj. markkaa, ja maatilaa kohti laskettuna kustannukset kasvoivat siten yli 9 000 markkaa. Puutarhatalouden osuus kustannusten lisääntymisestä oli yli 50 milj. markkaa.

Huoli kustannusten kasvusta

Kustannusten kasvu aiheutti huolta maa- ja puutarhatalousyrittäjien keskuudessa. Tilanteen kehittyminen kiinnitti myös yhteiskunnallisten päätöksentekijöiden huomion, ja asiaa käsiteltiin eduskunnassa Suomen Keskustan polttonesteiden hintojen alentamista koskevan välikysymyksen yhteydessä. Myös maatalousyrittäjien etujärjestöt reagoivat tilanteeseen vaatimalla hallitusta selvittämään miten kohonneiden kustannusten vaikutukset korvataan yrittäjille. Välikysymystä koskevan eduskunnan keskustelun aikana pääministeri totesi, että hallituksella on valmius puuttua asiaan hillitäkseen yrittäjien kohtuuttomia kustannuspaineita.

Syksyllä maataloushallinnon ja tuottajajärjestöjen edustajat alkoivat maatalouden kansallisen tuen neuvottelujen yhteydessä selvittää kustannusten nousua, kun maa- ja metsätalousministeri ja MTK olivat sopineet kustannusten nousun kompensoinnin tarpeesta. Keskeisten kustannusten rakennetta ja tuotantopanosten hintojen kehittymistä tarkasteleva selvitys tilattiin Maatalouden taloudellisesta tutkimuslaitoksesta. Selvityksen valmistuttua kustannusten nousun kompensoinnista neuvoteltiin maatalouden tuporatkaisun yhteydessä.

Kustannusnousun kompensointi

Maatalouden tuporatkaisu ja päätös vuoden 2001 kansallisista tuista tehtiin vuoden 2000 lopussa. Tuporatkaisu koostui kansallisen tuen määrärahan korotuksesta 100 milj. markalla sekä maatalousyrittäjien sosiaaliturvaan ja verojärjestelmään tehtävistä parannuksista. Kustannusten noususta jäi siten yrittäjien vastuulle suurin osa. Niin hallinnon kuin etujärjestöjen tahoilta kaivattiin nykyistä toimivampaa elintarvikeketjua, koska maatalous ei nykyisellä toimintamallilla voi siirtää kohonneita tuotantokustannuksia elintarvikeketjun loppupäähän niiden todellisten kuluttajien maksettaviksi.

Uusia kustannuksia vuoden lopussa

Hullun lehmän -tauti aiheutti ongelmia myös Suomessa vuoden lopussa, vaikka tautitapauksia ei ole tavattu. Suomi luokitellaan EU:ssa alhaisen tautiriskin maaksi, ja siten Suomi vältti laajamittaiset, kaikkia yli 30 vanhoja nautoja koskevat testaukset. Liha-luujauhon täydellinen käyttökielto puolen vuoden ajan ja muut nautatuotteita koskevat rajoitukset aiheuttavat kuitenkin kustannuksia teurastamoille, rehutehtaille ja maataloil- le. Kustannuksia maataloilille aiheuttaa erityisesti liha-luujauhon käyttökiellosta johtuva rehujen kallistuminen, minkä lisäksi teurastamojen kohoavat kustannukset luovat paineita alentaa naudanlihan tuottajille maksettavaa tilityshintaa. Suomen hallitus päätti osallistua kustannusten jakamiseen ostamalla valmiit liha-luujauhoa sisältävät rehut pois maataloilta.

6. MAASEUTU- JA ALUEPOLITIikka

Suomea asutaan kansainvälisesti ottaen hyvin maaseutumaisesti, jos kriteerinä pidetään asukastiheyttä ja taajamien kookoa. OECD:n mittareilla Norja, Suomi ja Turkki ovat Euroopan maaseutumaisimmat maat. Suomen maaseutualueita kehitetään ja ohjataan maaseutu- ja aluepoliittisin keinoin. Molempia toimeenpannaan sekä kansallisesti että EU-toimin. Ohjelmaerusteisuus on kehittämisen keskeisin toimintatapa. Sillä tavoitellaan pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta, sekä kehittämistoimien parempaa kohdentumista.

Sekä maaseutu- että aluepolitiikassa on vuoden 2000 kuluessa tehty kansallisia linjauksia, joilla pyritään saamaan uutta otetta alueiden kehitykseen. Seuraavassa tarkastellaan uutta maaseutupoliittista ohjelmapaperia ja alueellisen kehittämisen kansallisia painotuksia. Maaseudun lähitulevaisuuden kehityksen kannalta oleellisia ovat kolmas maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma, aluekeskusohjelma ja seutukuntien tukihanke. Näiden lisäksi tarkastellaan myös osaamiskeskusohjelmaa, sillä se on keskeinen osa kansallista aluepoliittista ajattelua, ja läheisesti yhteydessä aluekeskusohjelmaan.

6.1. Maaseutupoliittian kansallinen ohjelma

Maaseudun autioituminen on Suomessa laajamittaista muihin EU:n jäsenmaihin verrattuna. Harva asutus ja pitkät etäisyydet asettavat erityisiä vaatimuksia peruspalvelujen järjestämiselle, joista vastuu kuuluu käytännössä kunnille. Kansallisessa maaseutupoliitikassa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten sekä yksityisellä että julkisella sektorilla usein tehostamisen nimessä tehdyt muutokset vaikuttavat erityyppisten alueiden kykyyn suo-

riutua tehtävistään ja pysyä elinvoimaisina.

Erityinen maaseutupoliittikka alkoi Suomessa jo ennen liittymistä EU:hun, joka on Agenda 2000 -ohjelmasta lähtien virallisesti kehittänyt maaseutua yhteisen maatalouspolitiikan toisena pilarina. Suomessa ensimmäinen maaseutupoliittinen ohjelma annettiin vuonna 1991 ja toinen vuonna 1996. Maaseutupoliittian yhteistyöryhmä jätti kolmannen maaseutupoliittian ohjelman (kokonaisuohjelma vuosille 2001–2004) ministerille marraskuussa 2000.

Siinä missä EU:n maaseutupoliittikka on syntynyt maatalouspolitiikan sisältä ja on edelleen ajatuksellisesti voimakkaasti kiinni käsityksessä maatalousvaltaisesta maaseudusta, suomalainen maaseutupoliittikka on laaja-alaisempaa ja itsenäisempää. Suomessa maaseudun suurin 'ammattiryhmä' ovat nykyään keskuksissa työssä käyvät. Samaan aikaan yli puolella suomalaisista maataloista saadaan olennainen osa toimeentulosta muualta kuin maataloudesta. Modernissa maailmassa on yhä vähemmän ammatteja, joita voisi harjoittaa joko vain kaupungissa tai vain maaseudulla.

Maaseutupoliittian kokonaisuohjelma

Maaseutupoliittian kokonaisuohjelman keskeisin vaatimus koskee maaseutunäkökulman ja alueellisten vaikutusten arvioimisen ottamista käytännöksi kaikilla politiikan- ja hallinnonaloilla. Tätä pidetään edellytyksenä sille, että erityisillä maaseutupoliittisilla toimillakaan voisi olla vaikuttavuutta.

Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa lähdetään siitä, että maaseudulla toimeentulon lähteet ovat moninaiset ja niistä on olemassa monenlaisia yhdistelmiä, jotka vaihtelevat myös alueittain maaseudun sisällä. Monet ohjelman yksityis-

kohtaisista ehdotuksista liittyvät maaseudun arjen kannalta epätarkoituksenmukaisen säädösten tai käytäntöjen muuttamiseen tai uusien asumisen, työnteon, opiskelun tai yrittämisen käytäntöjen mahdollistamiseen.

Maaseutupolitiikan näkökulmasta yksi ratkaisumalli ei kykene ratkaisemaan erilaistuvia ongelmia. On etsittävä mahdollisuuksia monimuotoisuudesta, vaihtelevista järjestelyistä ja yhteistyöstä niin yrittämisessä, hyvinvointipalvelujen järjestämisessä kuin maaseudun ihmisten arkipäivän käytännöissäänkin. Ohjelma kiinnittää vakavaa huomiota myös siihen, ettei maaseudulle hanketoimin syntynyt monimuotoinen, omatoimisuudelle perustuva uusi toimeliaisuus kanna ilman pysyviä rakenteita ja räätälöityä kehittämistä.

Ohjelmassa on 108 yksityiskohtaisuudeltaan vaihtelevaa ehdotusta, marjamehujen kansallisen virvoitusjuomaveron poistamisesta toimintaryhmyön vakiinnuttamiseen koko maahan. Useilla ehdotuksilla ei ole valtiontaloudellisia vaikutuksia, osassa valtiontaloudelliset vaikutukset ovat vähäiset, mutta yksittäisille maaseudun asukkaille tai yrittäjille ratkaisevat. Markkamääräisesti suurin ehdotus (vuotuinen kustannus suurimmillaan 1,7 mrd. mk) koskee valtionverotuksesta annettavaa syrjäseutuvähennystä pahimmilla muuttotappioalueilla. Muiden ehdotettujen toimenpiteiden kustannukset jäävät vuositasolla alle 500 milj. mk.

ratkaisuja, joiden ensisijaisena tarkoituksena ei ole maaseudun kehittäminen sinänsä, mutta joilla on suuri vaikutus maaseutuun.

Ohjelmassa korostuu myös huoli siitä, miten muutokset julkisen politiikan tavoitteissa ja toimintatavoissa eriarvoistavat osin tarkoittamattomastikin kansalaisten asemaa. Yhtäällä alueellinen tasa-arvo ja kansalaisten oikeudenmukaisuus eivät enää määritä ensisijaisina tavoitteina alueiden kehittämistä. Alueiden taloudellisen kilpailukyvyyn parantaminen keskuksiin panostamalla ja 'vahvuuksia vahvistamalla' ohjaavat aluekehittämistä ja EU:n maaseutupoliittisia toimia. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma sen sijaan pitää ensimmäisenä tehtävänä heikompien alueiden auttamista samalle viivalle muiden kanssa. Tällä hetkellä heikoimmilla alueilla ei ole resursseja ottaa käyttöönsä tarjottuja kehittämisvälineitä, koska ne eivät selviä edes lakisäateisistä tehtävistään.

Toisaalta maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma viittaa niihin maaseudun kannalta hankaliin seurauksiin, joita on keskeisten instituutioiden (julkisen sektorin, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan) roolien ja työjaon muutoksella. Mikä on se kansalaisyhteiskunta, joka ottaa hoidettavakseen harvaanasuttujen alueiden palvelut, jos myös julkisen sektorin toimintaa ohjaa kannattavuusajattelu, ja millä ehdoilla tämä muutos tapahtuu?

Ihmisen mittainen kehittäminen

Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman käsitys tulevaisuuden alueista perustuu erilaistumiselle ja ratkaisujen moninaisuudelle yksilötasolta lähtien. Kehittämistoimet eivät lähde ensi sijassa taloudesta ja elinkeinoista, vaikka useimmat ehdotukset niitä koskevatkin. Maaseudun asukas on erityyppinen toimija elämänsä eri vaiheissa, mutta toimija myös työmarkkinoiden ulkopuolella ollessaan. Mikrotason ja erilaistumisen valitseminen lähtökohdiksi

Laaja maaseutupolitiikka ratkaisee

Maaseutua asumisen ja työnteon paikkana muovaavat harjoitettava aluepolitiikka, julkisten hyvinvointipalvelujen järjestäminen, kuntien talous, maatalouden ja maaseudun tukijärjestelyt sekä EU:n rakennepolitiikka. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma painottaa ns. laajan maaseutupolitiikan ratkaisevaa merkitystä. Laajalla maaseutupolitiikalla tarkoitetaan sellaisia eri hallinnonalojen ja politiikkalohkojen

erottaa maaseutupoliittisen kokonaisohjelman kansallisen aluepolitiikan painotuksista. Selvimmin tämä näkemusero ilmenee suhtautumisessa siihen, johtaako panostus kasvukeskuspolitiikkaan myös ympäröivän alueen hyvinvoinnin lisääntymiseen, ja ulottuuko tämä hyvinvoinnin oletettu kasvu maan kaikkiin osiin.

6.2. Alueellisen kehittämisen kansalliset painopisteet

Aluepolitiikalla tavoitellaan koko maan tasapainoista alueellista kehittämistä. Kehityksen tilan mittareina käytetään esimerkiksi alueen ikä- ja sukupuolirakennetta, työllisyyttä, muuttoliikettä ja bruttokansantuotetta asukasta kohden. Suurimmat ongelmat ovat perinteisesti liittyneet Pohjois- ja Itä-Suomeen sekä erityisesti alkutuotantovaltaisiin kuntiin. Viime vuosina maaseudun lisäksi pienet ja keskisuuret kaupungit ovat menettäneet väestöään, ja erityisesti työikäinen väestö keskittyy yhä selvemmin muutamalle harvalle keskuseudulle. Ongelmia on entisten alueiden lisäksi nyt myös vanhoilla teollisuusalueilla, pienissä ja keskisuurissa kaupungeissa ja suurimpien kaupunkien sisällä.

Alueiden taloudellinen toimivuus

Talouden alueellinen keskittyminen on kiihtynyt entisestään viime vuosina. Seutukunnista nopeimmin kasvavat Helsingin, Porvoon, Lohjan, Oulun, Tampereen, Kaakkois-Pirkanmaan, Turun ja Jyväskylän seutukunnat. Aluepolitiikan näkökulmasta Itä- ja Pohjois-Suomen seutukuntien aluekehityksen ongelmat eivät selvästikään ole seurausta vain talouden kausivaihteluista, vaan ne ovat luonteeltaan rakenteellisia. Heikon talouskehityksen alueilla asuu myös suhteellisesti enemmän ikään tynnyttä väestöä, mikä tarkoittaa kunnille

pienempiä verotuloja ja suurempaa hyvinvointipalvelujen kysyntää.

Aluepolitiikalla pyritään vaikuttamaan alueiden taloudelliseen toimivuuteen. Suomessa toimeenpantavan alueellisen kehittämisen toinen peruslähtökohta on elinkeinoissa. Nähdään, että alueen asukkaat tarvitsevat ensisijassa työtä ja toimeentuloa. Elinkeinojen varaan rakentuu muu hyvinvointi, kuten palvelut ja ihmisten keskinäiset yhteisöt. Toinen kehittämisen linjavalinta liittyy aluekeskuspolitiikkaan. Nämä painotuserot maaseutupoliitiikkaan nähden konkretisoituvat toteutettavissa politiikkatoimissa, joista seuraavassa esitellään keskeisimmät ja tulevaisuuden kannalta merkittävimmät.

Tällä hetkellä oletetaan, että julkisen sektorin työpaikat eivät tulevaisuudessa lisäänty, ja työpaikat vähenevät maataloudessa. Uusia työpaikkoja odotetaan syntyvän pääasiassa yksityisellä sektorilla. Perinteisesti tällaisessa tilanteessa on pyritty tukemaan yksityistä sektoria alueellisilla yritystuilla. EU:n komissio seuraa erityisesti suurten yritysten valtiontukia. Tähän vedoten niiden käyttöä on vähennetty, ja aluepolitiikan painopistettä on siirretty yritystuista itse alueiden ja seutujen kehittämiseen yritysten toimintaympäristönä. Perinteisiä yritystukia katsotaan aluepolitiikassa tarvittavan edelleen erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen yrityskannan vahvistamiseen.

Alueiden vahvistaminen

Suomen aluepolitiikkaa on muutettu alueiden ja yritysten kilpailukykyä vahvistavaksi. Resursseja suunnataan enemmän niihin tekijöihin, joilla voidaan vahvistaa alueiden pitkän aikavälin kilpailukykyä. Aluepolitiittisen ajattelutavan mukaan alueiden kannalta on ratkaisevaa viime kädessä se, minne yritykset sijoittuvat, ja missä ne lisäävät työpaikkojaan. Yksityinen sektori on keskeinen tekijä alueiden ja seutujen verotulopohjan kehityksessä ja

sitä kautta myös hyvinvointipalvelujen rahoittajana.

Laki alueiden kehittämisestä (1135/1993) määrää, että aluekehitysvastuu Suomessa on valtiolla ja maakuntien liitoilla. Käytännössä alueiden itsenäinen vastuu kehityksestään on korostunut EU-jäsenyydessä, kun jäsenvaltioiden kansallisessa päätäntävällässä olevat politiikkatoimet ovat vähentyneet ja kansallisten markkinoiden rajasuoja on alentunut. EU:n alue- ja rakennepolitiikka perustuu nimenomaan alueiden aktiiviselle roolille kehittämisessä. Osin EU-politiikasta, osin aluekehittämisessä itsessään tapahtuneista lähestymistapamuutoksista johtuen myös yritysten, järjestöjen ja muiden sidosryhmien merkitys aluekehittämisessä on kasvanut.

Aluepolitiikan painotusten muutokset saivat käytännöllistä sisältöä valtioneuvoston syksyllä 2000 antamassa tavoiteohjelmassa. Tavoiteohjelma suuntaa ja sovittaa yhteen alueellista kehittämistyötä vuosina 2000–2003. Tavoiteohjelman kantavana ajatuksena on, että nykyistä tasapainoisempi aluekehitys voidaan saavuttaa vain vahvistamalla koko maan kattavaa aluekeskusten verkostoa muutaman suuren, omavoimaisesti kehittyvän kasvukeskuksen lisäksi. Tarkoitusta varten käynnistettiin vuoden 2000 lopulla aluekeskusohjelmatyö, jolla pyritään saamaan aikaan kaikki maakunnat kattava kehittyvä aluekeskusten verkko. Maaseutualueilla tämä merkitsee kyläkeskusten voimistamista. Myös aiemmin perustettujen osaamiskeskusten vahvistaminen palvelee samaa ajatusta.

Aluekeskukset

Aluepolitiikan tulevaisuuden malli kiteytyy aluekeskusten kehittämisessä. Valtion aluepoliittisia toimenpiteitä suunnataan jatkossa tämän aluekeskusverkoston vahvistamiseen. Aluekeskuksen tulee toimia alueensa veturina palvelten koko seu-

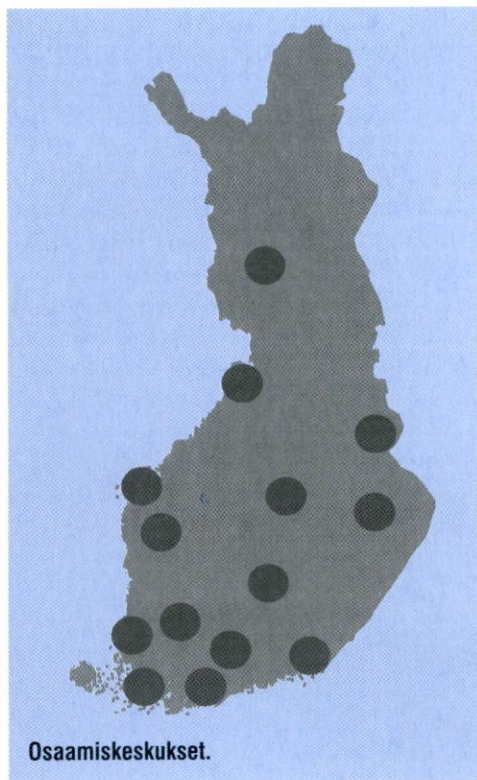
tukunnan elinvoimaisuuden vahvistamista ja seudullisen eheyden lisäämistä. Erityisesti Suomen monilukuisten kuntien (vuoden 2001 alussa 448 kpl) välistä yhteistyötä pyritään syventämään. Aluekeskusohjelmaan otetaan mukaan 30–40 talousaluetta tai muuta luonnollista yhteistyötä tekevää kuntien ryhmittymää. Aluekeskustyöhön on varattu valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2001 10 miljoonaa markkaa. Varsinaiset kehittämishankkeet on tarkoitettu rahoittamaan pääosin eri hallinnonalojen normaalien rahoitusmuotojen kautta sekä hyödyntäen EU:n rakennerahasto-ohjelmia.

Seutukuntien tukihanke

Toinen nimenomaan kuntien väliseen yhteistyöhön perustuva uusi aluekehittämisen politiikkatoimi on pienimuotoisempi seutukuntien tukihanke (SEUTU). Valtio ja Kuntaliitto toteuttavat kokeilua ajalla 1.11.2000–30.6.2006. Hankkeella valmistellaan valtion toimenpiteitä kuntien vapaaehtoisen yhteistyön edistämiseksi ja seutukuntien vahvistamiseksi. Tukitoimet toteutetaan seutukuntien omien aloitteiden ja ehdotusten pohjalta. Seutu-hankeeseen otetaan 4–6 erilaisen väestökehityksen kuntaa: yhteistyötä pitkälle kokeilut, alkuvaiheissa oleva, maaseudun ja teollisuusalueen kokoonpanot. Keskeisimmät yhteistyöalueet ovat julkiset palvelut, elinkeinopolitiikka sekä maankäytön suunnittelu ja ympäristöhuolto. Kokeiluseutukunnille annetaan lisää valtaa päättää yhteisistä asioista, jotka ovat aikaisemmin kuuluneet yksittäisen kunnan tai valtion toimivaltaan.

Osaamiskeskusohjelma

Osaamiskeskusohjelma on käynnistetty jo vuonna 1994, ja sen ensimmäinen kausi kesti vuoteen 1998. Uusi ohjelma kattaa vuodet 1999–2006. Ohjelman taustalla on ajatus siitä, että hyvinvointia tuottava lii-

Osaamiskeskukset.

ketoiminta perustuu tulevaisuudessa yhä enemmän tiedolle, osaamiselle ja innovaatioiden hyödyntämiselle. Kun tästä syystä resursseja kohdennetaan suoranaisesta avustamisesta osaamisen edistämiseen, osaamiskeskuksilla pyritään hyödyntämään näitä resursseja paremmin. Osaamiskeskus aluekehittämisenä perustuu siemenrahaan (maakunnan kehittämisraha perusrahoituksena), ohjelmien ja perusrahoituksen kilpailuttamiseen, alueellisen ja kansallisen innovaatiopolitiikan yhteensovittamiseen sekä yhteistyöhön alueellisessa strategia- ja hanketyössä.

Keskeisenä lähtökohtana osaamiskeskusten työssä on elinkeinoelämän ja tutkimuksen yhteistyön vahvistaminen. Ohjelmassa painotetaan yritysten osallistumista, ihmisten voimavarojen kehittämistä sekä kansainvälistä ja kansallista yhteistyötä. Osaamiskeskusohjelman uudella kaudella osaamisalan käsitettä on laajennettu koskemaan myös muuta kuin teknologista osaamista. Korkeakouluilla on keskeinen rooli osaamiskeskusvetoisessa aluekehittämisessä.

Käynnistyneellä ohjelmakaudella (1999-2006) osaamiskeskusohjelman kansallinen perusrahoitus on ollut vuosittain noin 30 milj. mk, ja ohjelman piirissä on nyt 14 alueellista osaamiskeskusta (esim. Jyväskylän seudun osaamiskeskus) ja kaksi valtakunnallista verkosto-osaamiskeskusta (puutuote- ja elintarvikealoilla). Kuten aluekeskusten, myös osaamiskeskusten varsinaiset hankkeet rahoitetaan alueiden, valtion eri hallinnonalojen ja EU:n rahoituskanavien kautta.

Muu kansallinen aluekehittäminen

Muu kansallinen aluekehityspolitiikka edistää mm. kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutusta ja saariston kehittämistä. Euroopan unionin alue- ja rakennepoliittiset toimet liittyvät taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämiseen. Heikommin kehittyneitä ja taantuvia alueita tuetaan alue- ja rakennepoliittisin toimenpitein, joita rahoitetaan rakennerahastoista. EU:n aluepolitiikka on niinikään ohjelmaperusteista, ja kuluvalle ohjelmakaudella sitä sovelletaan kolmen tavoiteohjelman ja ns. yhteisöaloitteiden kautta.

Hallinnan muutos aluepolitiikassa

Hilkka Vihinen

Viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana julkisen sektorin, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan roolit ovat muuttuneet tavalla, joka on antanut aihetta puhua uudesta hallinnan tavasta. Muutokset ovat koskeneet erityisesti julkista taloutta sekä julkisen sektorin rakenteita ja toimintatapoja. Aluekehittämisestä on tullut ohjelma-perusteista, korostetaan julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuutta ja erilaisten verkostojen merkitystä. Aluepolitiikkaa on muovannut myös valtion ja kuntien välisen työnjaon muuttuminen. Aina kun päätöksentekoa siirretään instituutiolta toiselle, pelisäännöt muuttuvat.

Tämän poliittisen uudenaikaistumisen tai hallinnan muutoksen takana voidaan nähdä yhtäällä sopeutumista kansainvälisen talouden muutoksiin, avautuviin markkinoihin – ns. 'toimintaympäristön vaatimuksiin' –, toisaalla taas ihmisten elämän yksityistymisen piirteitä. Yhteiskunnalliset ja taloudelliset kysymykset eivät enää itsestäänselvästi rajoitu kansallisvaltioon, vaan niitä käsitellään maailmanlaajuisesti tai alueellisten talouksien mitassa. Myös raja julkisen ja yksityisen sektorin välillä on monin kohdin liudennut: julkista valtaa on tietoisesti hajautettu ja valtiokeskeisestä normisääntelystä on siirrytty enenevässä määrin ohjailuun ja yhteistoimintaan.

Suurin osa julkisen sektorin uudistuksista on pantu toimeen julkisen hallinnon ja toiminnan tehostamisen nimessä. Julkinen sektori nähdään yhtenä kilpailutekijänä taloudellisessa kilpailussa. Kuten edellä (luku 6.2) kävi ilmi, aluepolitiikassa julkinen sektori on ottanut tehtäväkseen taloudellisten toimintaedellytysten, erityisesti osamisen kehittämisen yhteistyössä markkinavoimien kanssa.

Julkisella sektorilla hallintoa on tehostettu lähinnä hajauttamalla ja lisäämällä markkinavetoisuutta. Nämä ovat merkittäviä toimintalinjan muutoksia, jotka on myös tarkoitettu pysyviksi. Hajauttamisen tunnusmerkkinä on ollut tulohajauksen käyttöönotto, valtionhallinnon hajauttaminen kunnille ja maakunnille sekä valtion toimintojen hajauttaminen liikelaitoksille ja yhtiöille. Kuntien ja valtion välisessä työnjaossa on syytä muistaa, että pohjoismaisen, paikallista itsehallintoa korostavan hallintoajattelun mukaisesti kunnat eivät ole valtion viranomaisten alaisia hierarkkisessa mielessä, vaan valtion viranomaisten oikeus ohjata ja valvoa perustuu aina yksittäisiin lakeihin.

Tulosohjaus vakiintui kuntien talouden ja toiminnan ohjauksen malliksi 1990-luvulla. Kuntien valtionosuusperusteita muutettiin 1993 ja tarkistettiin 1997. Olen-naista uudistuksessa oli luopuminen valtionosuuksien kustannusperusteisuudesta ja siirtyminen laskennallisesti määräytyviin valtionosuuksiin. Samalla valtionosuuksia myös leikattiin, mikä on vaikeuttanut köyhimpien kuntien selviytymistä lakisääteisistä tehtävistään. Leikkaukset johtuivat valtion säästötarpeista, eivät uudistuksesta sinänsä. Valtionosuusperusteiden muuttaminen ja uusi kuntalaki vuodelta 1995 lisäsivät kunnan mahdollisuuksia suunnata voimavaroja ja toimintaa ja vähensivät keskushallinnon yksityiskohtaista valvontaa. Kääntöpuolena on relevantin arviointitiedon tarpeen lisääntyminen. Keskustelua on myös herättänyt tulohajauksen toimitus eri toimialoilla.

Vuoden 1994 alusta tuli voimaan uusi aluekehityslaki, joka muutti aluehallinnon organisaatiota. Se hajautti alueellisen kehittämistehtävän keskushallinnolta maakun-

tien liitoille, jotka ovat rakenteeltaan kuntayhtymiä. Maakuntien liitot ovat entisten seutukaavaliittojen ja maakuntaliittojen yhdistelmiä. Vuoden 1997 lääninhallintouudistuksessa läänien lukumäärä väheni kuuteen ja niiden toimiala supistui. Valtion piirihallinto koottiin vuonna 1997 viideksitoista alueelliseksi työvoima- ja elinkeinokeskukseksi. Syntyneet TE-keskukset koostuvat aiemmista valtion maaseutuelinkeinopiireistä, kauppa- ja teollisuusministeriön yrityspalvelun piiritoimistoista, teknologian kehittämiskeskuksen kotimaan yksiköistä, valtionakuukeskuksen aluetoimistoista sekä työvoimapiireistä.

1990-luvulla valtion toimintoja hajautettiin liikelaitoksille ja yhtiöille. Aluepolitiikan kannalta merkittävä uudistus oli postilaitoksen yhtiöittäminen. Kun julkinen toiminta siirtyy markkinoille, toimintojen rahoitus pohja muuttuu verorahoituksesta liikeluontoiseksi tulo-rahoitukseksi. Tällöin taloudellinen kannattavuus näyttäytyi vahvempana tavoitteena kuin esimerkiksi palvelujen saatavuuden alueellinen turvaaminen.

Nämä julkisen sektorin tehostamistoimet ovat vieneet samaan suuntaan kuin EU-jäsenyys: kansallisvaltion toimipiiri kapenee sekä sisäisesti että ulkoisesti. Sen tehtäviä on siirtynyt joko kokonaan tai osittain muille instituutioille. Toiminnallisen tehostumisen kääntöpuolena on tietty arvaamattomuuden ja epävakauden lisääntyminen sekä alueellisten erojen kasvu. Valtion ohjauksessa erilaiset järjestelmät toteutettiin samankaltaisina eri osissa maata, eikä niiden määrässä tai tasossa tapahtunut äkillisiä muutoksia. Kunnat sen sijaan ovat erilaisia, vauraita ja velkaantuneita, niiden valtarakenteet ja arvosuuntaukset painottavat eri asioita. Markkinoiden toimintaan taas liittyy ennustamattomuutta.

Aluekehityksen kannalta paikallisen toimintavapauden ja -vastuun lisääntyminen on merkittävää. Alueilla, joilla on resursseja käytettävissään ja joilla eri toimijatahojen (sektorihallinnon, kuntien, yksityisen sektorin ja muiden paikallisten toimijoiden) yhteistyö sujuu, edellytykset alueen omista lähtökohdista nousevaan kehittämiseen ovat paremmat kuin koskaan aiemmin. Erityisesti väestökatoalueilla taas sekä rahallisten että henkisten resurssien puute vaikuttaa olennaisesti kehittämistyöhön. Ratkaisevaa on, miten nopeasti aluekehittämisen 'uudet toimijat', jotka itse asiassa ovat usein samoja, normiohjauksen aikoinaan oppineita kuntien ja piirihallinnon virkamiehiä, sisäistävät hallinnonala- ja (maa)kuntarajat ylittävän yhteistyön ja uuden kätilönroolinsa aluekehittämisessä.

Kaikkein suurin kysymysmerkki koskee kansalaisyhteiskunnan tai ns. kolmannen sektorin roolia uudessa yhteiskunnallisessa hallinnassa ja omaehtoisessa aluekehittämisessä. Kumppanuusperiaate nostaa kansalaisyhteiskunnan tuottamaan yhteiskunnallisia palveluja julkisen sektorin turvaverkon harventuessa. Osallistuminen edellyttää kuitenkin toimivaa organisaatiota sekä omia resursseja ja taitoja esimerkiksi hanketyön läpiviemiseen. Näiden edellytysten takaaminen vaatii paljon enemmän julkista panostusta, etukäteistyötä ja aikaa kuin on osattu olettaa. Vaikka nämä edellytykset ajan oloon täytyisivätkin, on todennäköisempää, että kolmannelta sektorista muotoutuu uudessa yhteiskunnallisessa hallinnassa ja työnjaossa pikemminkin julkista sektoria täydentävä kuin sitä korvaava taho.

Hallinnan muutos ja uusien institutionaalisten rakenteiden vakiintuminen tapahtuvat käytännössä epätasaisesti ja viiveellä eri alueilla ja elämänoilla. Olennaista tässä muutoksessa on olla selvillä siitä, miten se vaikuttaa eri alueisiin ja kansalaisryhmiin ja siitä, johtaako muutos haluttuihin tavoitteisiin.

Lähteet

- Agenda 2000. The legislative proposals 1998. European Commission.
- C.A.P. Monitor 1996. A continuously up-dated information service on the CAP of the EU. Agra Europe.
- Elintarviketeollisuusliitto. Toimintakertomus vuosilta 1997 ja 1998.
- ETT. Elintarviketieto oy – Food Facts LTD:n tilastot.
- Eurostatin tilastot.
- Ilmatieteenlaitos. Ilmatieteenlaitoksen tilastot.
- Kasvistieto oy:n tilastot.
- Kauppapuutarhaliitto ry:n tilastot.
- Kemira Agron tilastot.
- Ketelaar-de Lauwere, C.C., Luttik, J., de Greef, K.H., Groot Koerkamp, P.W.G., Langeveld, J.W.A. & Backus, G.B.C. 2000. Kentering en toekomst in de veehouderij. Nieuwe veehouderijsystemen Wageningen UR. Lelystad. 25 s.
- KTM 2000. Elintarviketeollisuus 2000 –työryhmän mietintö. Työryhmä- ja toimikuntaraportteja 2/2000. Kauppa- ja teollisuusministeriö. 61 s.
- KTTK. Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen tilastot.
- Maanmittauslaitos. Kiinteistöjen kauppahintatilasto.
- Maaseutumatkailun teemaryhmän tilastot.
- Metla. Metsäntutkimuslaitos. Metsätilastollinen vuosikirja.
- MMM. Maa- ja metsätalousministeriö. Rakenne- ja luonnonvarayksikön tilastot, Tukirekisteri.
- MMM 1999a. Ehdotus maatalouden ympäristöohjelmaksi 2000-2006. Työryhmämuistio MMM 1999:13. Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki. 65 s. + liitteet
- MMM 1999b. Horisontaalinen maaseudun kehittämissuunnitelma. Maa- ja metsätalousministeriö 15.09.1999. Helsinki. 161 s. + liitteet.
- MTTL. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tietokannat.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tilastot.
- Suomen säädöskokoelma.
- Suomen turkiseläinten kasvattajain liiton tilastot.
- TIKE. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maatilarekisteri, Maatila-tilastollinen vuosikirja, Tietokappa, Viljavaaka.
- Tilastokeskus. Kansantalouden tilinpito, Kuluttajahintatilasto, Maatilatalouden tulo- ja verotilasto, Suomen tilastollinen vuosikirja, Yritys- ja toimipaikkarekisteri.
- Tullihallitus. Ulkomaankauppatilasto.
- Valtion talousarvioesitys 2000. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2000.
- Valtiovarainministeriö. Taloudellinen katsaus, helmikuu 2000.

Maataloustuotteiden tuottajahintaindeksi ja maatalouden tuotantovälineiden ostohintaindeksi alaindeksiin (1995=100).¹⁾

	Tuottaja-hinta-indeksi	Tuotantovälineiden Yhteensä	ostohintaindeksi Tarvikkeet ja palvelut	Investoinnit	Rakennukset
2000	98,7	107,4	107,3	107,9	110,6
1999	97,7	101,5	100,2	105,3	106,5
1998	99,4	101,8	101,4	103,1	105,1
1997	99,5	103,2	103,6	101,8	103,6
1996	99,9	101,4	101,8	100,3	99,2
1995	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Indeksit perustuvat EU:n indeksiluokituksiin.

Lähde: Tilastokeskus.

Eräitä lukuja maatalouden rakenteesta.

	Tilojen ¹⁾ määrä 1 000 kpl	Tilojen ¹⁾ keskikoko, ha	Maidon- lähettäjien lkm 1 000 kpl	Maatalouden työlliset ²⁾ 1 000 henkeä	% työllisistä
2000	..	..	22	118	5,1
1999	149 ^e	16,8 ^e	24	121	5,3
1998	153	16,3	26	120	5,4
1997	160	15,8	28	130	6,0
1996	155	15,8	30	133	6,3
1995	170	14,9	32	141	6,7
1994	190	13,7	34	153	7,4
1993	192	13,5	35	154	7,4
1992	198	13,1	36	166	7,5
1991	200	12,9	40	177	7,5
1990	199	12,8	45	183	7,3
1989	..	..	48	192	7,7
1988	189	12,8	53	197	8,1
1987	192	12,6	58	206	8,5
1986	195	12,4	63	218	9,0
1985	201	12,1	66	228	9,4

¹⁾ yli 1 ha peltoa.

²⁾ vuosien 1997–1998 aikana tehdyn muutosten mukaiset korjatut luvut.

Lähteet: TIKE, Työministeriö.

Eläinten lukumäärä kesäkuun laskennan mukaan sekä lehmien keskituotos.

	Lehmiä 1 000 kpl	Keskituotos l/lehmä	Sikoja 1 000 kpl	Kanoja 1 000 kpl
2000 ¹⁾	364	6 700	1 298	3 109
1999 ¹⁾	372	6 443	1 351	3 361
1998 ¹⁾	383	6 225	1 401	3 802
1997 ¹⁾	391	6 183	1 467	4 152
1996 ¹⁾	392	5 993	1 395	4 184
1995 ¹⁾	399	5 982	1 400	4 179
1994	417	5 869	1 298	4 090
1993	426	5 648	1 273	4 025
1992	428	5 613	1 298	3 969
1991	446	5 619	1 344	4 138
1990	490	5 547	1 394	4 845
1989	507	5 246	1 291	4 923
1988	551	4 990	1 305	5 238
1987	589	4 905	1 342	5 342
1986	607	4 935	1 323	5 532
1985	628	4 812	1 295	5 922

¹⁾ 1.5.

Pääravinteiden myynti peltolannoitteissa lannoitusvuosittain, kg/ha ja hehtaarisato, ry/ha.

	Typpi kg/ha	Fosfori kg/ha	Kalium kg/ha	Ry-sato (ml. oljet) ry/ha
1999-00	84,2	10,4	30,5	3 893 ¹⁾
1998-99	81,0	11,0	31,1	3 146 ¹⁾
1997-98	85,0	11,4	32,6	2 980 ¹⁾
1996-97	86,0	11,8	32,5	3 816 ¹⁾
1995-96	92,3	16,1	34,3	3 736 ¹⁾
1994-95	101,6	20,0	38,5	3 655 ¹⁾
1993-94	94,1	19,0	40,0	3 810 ¹⁾
1992-93	94,3	19,4	39,8	3 316 ¹⁾
1991-92	92,8	19,9	39,7	3 269 ¹⁾
1990-91	109,4	26,3	53,4	3 771 ¹⁾
1989-90	111,5	30,7	57,6	3 936
1988-89	100,3	29,7	56,1	3 554
1987-88	98,2	32,0	59,3	2 821
1986-87	94,4	31,0	56,5	2 100
1985-86	90,0	30,2	55,5	3 230

¹⁾ Uusi ry-laskentatapa, keskimäärin 2 % edellistä korkeampi.
Lähde: Kemira, TIKE.

Maatalouden (pl. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. mk.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000e
KASVINVIJELYTUOTTO							
- Ruis	98,1	10,7	51,5	39,1	26,8	20,9	41,4
- Vehnä	820,6	148,0	373,2	324,6	308,2	236,3	262,5
- Ohra	1779,9	457,2	610,5	710,1	549,6	457,0	512,8
- Kaura	935,8	169,4	276,8	327,2	229,4	249,6	287,3
- Ruokaperuna	496,0	392,7	260,0	294,6	363,9	560,4	318,9
- Teollisuusperuna	170,4	113,1	123,4	108,4	109,0	124,9	125,6
- Siemenperuna	5,7	5,8	6,7	6,1	6,2	7,4	7,4
- Sokerijuurikas	509,5	423,1	371,1	390,6	358,3	315,2	313,4
- Öljykasvit	336,7	71,0	126,3	122,6	85,1	88,8	80,6
- Herne	17,0	9,8	15,1	17,3	10,9	6,6	11,6
- Nurmikasvien siemenet	22,3	11,5	13,1	13,1	9,9	15,2	17,1
Yhteensä	5192,1	1812,2	2227,7	2353,7	2057,4	2082,4	1978,4
KOTIELÄINTUOTTO							
- Maito	6947,3	4674,1	4656,9	4834,3	4764,2	4803,9	4991,0
- Naudanliha	2635,6	1394,6	1288,2	1247,2	1254,5	1168,1	1118,5
- Pikkuvasikanliha	0,3	0,2	0,4	0,7	0,3	0,0	0,1
- Sianliha	2747,0	1330,7	1373,4	1502,2	1390,2	1228,3	1330,7
- Lampaanliha	31,9	16,0	12,1	11,2	11,6	9,1	7,2
- Hevosenliha	13,9	3,3	3,6	3,0	3,4	2,4	1,9
- Siipikarjanliha	476,1	259,1	316,0	343,8	409,6	450,2	432,5
- Kananmunat	622,4	211,4	295,9	241,5	245,4	246,0	265,5
- Villa	0,2	0,5	0,6	0,4	0,4	0,5	0,6
- Eläinten vienti	3,0	3,4	2,9	3,5	3,0	3,0	3,0
Yhteensä	13477,8	7893,2	7950,1	8187,8	8082,7	7911,5	8151,1
Markkinahintainen tuotto yhteensä	18669,8	9705,4	10177,8	10541,5	10140,0	9993,9	10129,5
VARASTOKORVAUKSET	0,0	2281,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
SATOVAHINKOKORVAUKSET	7,9	11,9	34,0	7,0	20,0	301,4	167,0
VUOKRATULOT							
- Tuotantovälineistä	255,2	204,5	210,3	202,2	199,2	198,6	213,7
- Rakennuksista ja maasta	163,9	160,8	161,8	164,3	161,8	161,3	173,6
Yhteensä	419,1	365,4	372,1	366,5	361,0	359,9	387,3
TUET							
- CAP-peltokasvituki	0,0	1153,7	1361,9	1364,7	1347,0	1369,0	2040,4
- CAP-kotieläintuki	0,0	98,3	280,3	235,6	234,7	226,7	238,0
- Luonnonhaittakorvaus	0,0	1614,8	1604,0	1604,6	1640,6	1759,8	2464,3
- Ympäristötuki	0,0	1365,3	1526,3	1580,0	1583,3	1546,8	1586,7
- Pohjoinen eläinyksikkötuki	0,0	80,1	87,6	193,7	313,0	398,1	578,3
- Siirtymäkauden eläintuki	0,0	282,5	256,8	227,6	177,1	130,3	0,8
- Siirtymäkauden teuraseläintuki	0,0	0,0	936,5	772,2	585,4	493,4	0,7
- Muut kansalliset eläintuet	0,0	259,9	219,5	183,9	168,6	149,0	493,8
- Siirtymäkauden hehtaarituki	0,0	0,0	299,6	213,2	145,7	96,6	0,5
- Muut kansalliset hehtaarituet	0,0	0,9	473,6	408,4	559,9	748,6	675,6
- Tuotantotuet							
- maito	758,3	1825,6	1579,1	1501,1	1321,9	1288,7	1302,9
- naudanliha	640,7	616,1	4,6	0,0	0,0	0,0	0,0
- sianliha	6,1	410,4	3,1	0,0	0,0	0,0	0,0
- lampaanliha	17,0	20,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
- siipikarjanliha	0,0	88,4	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0
- kananmunat	177,1	162,1	7,5	0,0	0,0	0,0	0,0
- villa	4,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- ruis	0,0	0,0	9,4	17,2	8,6	1,7	0,0
- vehnä	0,0	0,0	77,7	106,2	50,8	2,0	0,0

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000e
- mallasohra	0,0	0,0	43,8	38,7	20,8	11,8	0,0
- sokerijuurikas	5,1	7,1	52,3	40,8	35,4	24,6	12,5
- tärkkelyperuna	8,1	0,0	7,5	7,7	4,7	2,8	1,1
- herne	0,0	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0
- Ennen vuotta 1995 myönnettyt tuet	2479,2	18,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
EU-järjestelmän mukaiset tuet yhteensä	0,0	4232,1	4772,6	4784,8	4805,6	4902,3	6329,4
Kansalliset tuet yhteensä	4095,9	3771,2	4060,6	3710,6	3391,9	3347,6	3066,3
Tuet yhteensä	4095,9	8003,4	8833,2	8495,4	8197,5	8250,0	9395,7

KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	23192,7	20367,9	19417,1	19410,5	18718,5	18905,1	20079,5
--------------------------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------

KUSTANNUKSET

- Väkilannoitteet	1483,0	1108,1	1115,9	993,6	1020,0	923,6	998,7
- Maatalouskalkki	275,7	215,4	251,6	260,0	233,6	244,8	180,3
- Väkirehut							
- seokset	2722,3	1927,7	1988,8	2092,0	2142,5	2089,2	2208,8
- muut	52,5	55,4	55,4	57,1	76,7	42,2	30,5
- Rehunsäilöntäaineet	161,9	117,3	119,8	121,2	140,3	125,4	122,2
- Kasvinsuojeluaineet	264,2	225,7	212,3	240,4	291,3	296,3	298,1
- Ostosiemenet	336,7	258,7	172,7	225,3	210,3	240,6	232,3
- Poltto- ja voiteluaineet	560,8	500,4	551,0	548,0	526,0	583,9	846,7
- Sähkö	454,0	377,0	418,0	408,0	408,0	386,7	377,3
- Maatalouden poltto- ja tarvepuu	61,1	60,3	58,8	59,5	60,0	59,7	65,0
- Eläinten välityskustannus	53,4	46,6	51,5	53,4	52,1	51,3	51,8
- Yleismenot	1673,9	1491,3	1459,2	1419,4	1401,9	1396,3	1508,6
- Palkkakustannus							
- palkat	352,0	347,8	434,4	432,6	459,0	482,0	493,1
- sosiaalikulut	239,2	228,7	276,5	279,4	324,8	333,0	341,5
- Koneet ja kalustokustannus							
- poistot	2345,5	2176,8	2068,5	2020,4	2021,8	2010,8	2025,2
- kunnossapito	703,9	714,4	749,5	762,0	785,0	794,6	812,7
- Työvälineet ja laitteet	167,7	137,8	201,0	221,0	243,0	243,7	252,7
- Rakennuskustannus							
- poistot	1231,7	1216,5	1208,8	1267,3	1293,9	1301,5	1352,3
- kunnossapito	201,4	197,0	207,0	214,0	225,0	229,0	237,6
- Salaojat, sillat, yms.							
- poistot	368,3	403,1	388,3	385,0	380,1	373,5	386,2
- kunnossapito	108,2	97,0	100,0	99,0	112,0	113,2	120,9
- Velkojen korot	1103,4	930,5	862,0	726,0	694,0	646,0	777,1
- Eläinten tuonti	4,2	2,0	2,3	2,4	4,4	3,0	3,0
- Vuokramenot							
- tuotantovälineistä	179,1	168,0	207,0	195,3	223,0	222,3	239,2
- rakennuksista ja maasta	340,3	399,2	413,1	388,7	439,0	439,7	474,1
- Maatalousyrittäjiltä peritty kustannus							
- tapaturmavakuutusmaksusta	61,3	55,7	63,0	63,0	57,6	57,6	54,5
- sijaisavusta	46,2	40,0	56,2	58,4	60,8	63,9	65,0
- viikkovapaasta	11,2	14,8	14,0	14,4	16,1	16,5	17,0

KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	15563,2	13513,1	13706,6	13606,8	13902,3	13770,4	14572,3
------------------------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------

MAATALOUSTULO	7629,5	6854,8	5710,5	5803,7	4816,2	5134,7	5507,2
----------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Puutarhatalouden kokonaislaskelmat käyvin hinnoin, milj. mk.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000e
AVOMAATUOTANTO							
- Vihannekset	455,0	320,0	350,0	363,0	379,0	385,9	444,6
- Marjat ja hedelmät	238,0	217,0	246,0	178,0	157,0	169,3	227,2
- Muut	112,0	116,0	111,0	107,0	107,0	108,1	99,2
Yhteensä	805,0	653,0	707,0	648,0	643,0	663,3	771,0
KASVIHUONETUOTANTO							
- Koristekasvit	743,0	570,0	550,0	538,0	541,0	546,1	559,6
- Vihannekset	650,0	470,0	546,0	511,0	511,0	524,8	580,8
Yhteensä	1393,0	1040,0	1096,0	1049,0	1052,0	1070,9	1140,4
Markkinahintainen tuotto yhteensä	2198,0	1693,0	1803,0	1697,0	1695,0	1734,2	1911,4
TUET							
- Kasvihuonetuki	0,0	244,2	358,6	238,4	202,9	206,0	241,9
- Avomaan puutarhatuotteiden tuki	0,0	0,0	55,5	47,8	34,6	22,3	14,6
- Muut tuet	0,0	45,9	64,8	64,7	64,6	61,9	66,4
Yhteensä	0,0	290,1	478,9	350,9	302,1	290,2	322,9
KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	2198,0	1983,1	2281,9	2047,9	1997,1	2024,4	2234,3
KUSTANNUKSET							
- Lannoitteet ja kalkki	44,0	40,0	40,0	39,3	37,0	46,5	46,5
- Kasvinsuojelu	37,0	28,0	27,0	25,2	25,0	27,8	30,3
- Siemenet, sipulit, taimet	80,2	80,2	80,2	80,2	80,0	83,4	85,9
- Muut aineet ja tarvikkeet	180,0	180,0	184,6	189,3	189,0	202,3	204,7
- Palkkakustannus	309,0	324,0	346,0	359,7	381,0	386,6	403,1
- Poltto- ja voiteluaineet	93,0	68,0	78,0	85,2	75,0	84,0	100,7
- Sähkö	91,0	81,0	94,0	103,2	109,0	120,5	100,7
- Velkojen korot	106,0	104,0	101,0	88,0	85,0	78,3	91,4
- Koneiden ja kaluston poistot	100,4	107,8	113,0	116,0	115,0	118,6	120,9
- Rakennusten poistot	115,7	116,9	117,4	111,0	110,0	112,4	117,0
- Salaojien yms. poistot	9,5	8,7	8,9	9,0	9,0	8,8	9,4
- Muut kustannukset	296,9	299,3	301,7	304,0	304,0	295,4	302,1
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	1462,7	1437,9	1491,8	1510,1	1519,0	1564,6	1612,7
PUUTARHATULO	735,3	545,2	790,1	537,8	478,1	459,8	621,6

Maatalouden (ml. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. mk.

MAATALOUSTUOTTO	23192,7	20367,9	19417,1	19410,5	18718,5	18905,1	20079,5
PUUTARHATUOTTO	2198,0	1983,1	2281,9	2047,9	1997,1	2024,4	2234,3
TUOTTO YHTEENSÄ	25390,7	22351,0	21699,0	21458,4	20715,6	20929,6	22313,7
MAATALOUSTUOTTO	15563,2	13513,1	13706,6	13606,8	13902,3	13770,4	14572,3
PUUTARHAKUSTANNUKSET	1462,7	1437,9	1491,8	1510,1	1519,0	1564,6	1612,7
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	17025,9	14951,0	15198,4	15116,9	15421,3	15335,0	16185,0
MAATALOUSTULO	8364,8	7400,0	6500,6	6341,5	5294,3	5594,6	6128,7

Maatalouden tuet^{*)}.

EU:N KOKONAAN TAI OSITTAIN RAHOITAMAT TUET VUONNA 2000

mk/hehtaari tai mk/yksikkö

Tukialue	A	B	C1	C2	C2 pohj.	C3	C4
CAP-PELTOKASVITUKI							
Viljat	1 570	1 293	1 293	1 062	1 062	1 062	1 062
Öljykasvit	1 857	1 857	1 857	1 857	1 857	1 857	1 857
Valkuaiskasvit	1 466	1 207	1 207	991	991	991	991
Kesanto	1 186	977	977	802	802	802	802
Kuivatustuki viljoille ja öljykasveille ¹⁾	384	316	316	259	259	259	259
Viitesadot, vilja, tn/ha	3,4	2,8	2,8	2,3	2,3	2,3	2,3
Viitesadot, öljykasvit, tn/ha	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
CAP-ELÄINTUKI							
Sonnipalkkio	951	951	951	951	951	951	951
laajaperäisyyspalkkio							
- 1,6-2,0 eläinyksikköä/rehuha	196	196	196	196	196	196	196
- alle 1,6 eläinyksikköä/rehuha	392	392	392	392	392	392	392
Emolehmäpalkkio	969	969	969	969	969	969	969
laajaperäisyyspalkkio							
- 1,6-2,0 eläinyksikköä/rehuha	196	196	196	196	196	196	196
- alle 1 eläinyksikköä/rehuha	392	392	392	392	392	392	392
LFA-TUKI³⁾							
mk/tukiyksikkö	891	1 189	1 189	1 248	1 248	1 248	1 248
YMPÄRISTÖTUKI³⁾							
	Kasvinviljelytila			Kotieläintila			
Vilja, öljykasvit, valkuaiskasvit	555			695			
Nurmi ja muut peltoviljelykasvit	555			695			
Puutarhakasvit (avomaan vihannekset ym.)	1 980			1 980			
Puutarhakasvit (marja- ja hedelmäkasvit)	2 880			2 880			
Kesanto	0			0			

^{*)} Mukana ovat keskeisten tuotteiden tuet, eikä taulukko näin ollen kata kaikkia tukia.

¹⁾ Kuivatustuki laskettu mukaan CAP-tukeen.

²⁾ Velvoiteajan alittavilla tiloilla kesannointimahdollisuus vuonna 2000.

³⁾ Perustuvat Suomen komissiolle tekemään ehdotukseen.

	Yksikkö	1996 mk/yks	1997 mk/yks	1998 mk/yks	1999 mk/yks
KANSALLISET TUET					
A. TUET SIIRTYMÄKAUDEN VUOSINA 1996-1999					
Kotieläintalouden tuotantotuet					
A- ja B-alue pl. ulkosaaristo					
Maito	mk/kg	0,52	0,45	0,42	0,39
Sonnit, väh. 15 kk	mk/teur.eläin	1 787	1 609	1 447	1 304
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja risteytykset	mk/teur.eläin	2 184	1 966	1 768	1 593
Hiehot 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 024	922	830	746
Lehmät	mk/teur.eläin	138	124	112	101
Lampaat	mk/teur.eläin	226	203	183	164
Siat	mk/teur.eläin	210	192	169	158,50
Broilerit	mk/100 teur.eläintä	240	213	169	133
Kanat	mk/eläin	32	26	23	23
C-alue pl. ulkosaaristo					
Maito	mk/kg	0,52	0,33	0,21	0,10
Sonnit, väh. 15 kk	mk/teur.eläin	1 787	1 279	793	510
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja risteytykset	mk/teur.eläin	2 184	1 564	970	623
Hiehot 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 024	648	388	178
Lehmät	mk/teur.eläin	138	46	0	-
Lampaat	mk/teur.eläin	226	162	107	51
Siat	mk/teur.eläin	210	163	104	56
Broilerit	mk/100 teur.eläintä	240	179	125	56
Kanat	mk/eläin	32	21	14	8
Ulkosaaristo A- ja B-alueet					
Maito	mk/kg	0,62	0,55	0,52	0,47
Sonnit, 15 kk ja yli	mk/teur.eläin	2 864	2 578	2 319	2 087
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja rist.	mk/teur.eläin	3 501	3 151	2 834	2 550
Hiehot, 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 730	1 558	1 402	1 262
Lehmät	mk/teur.eläin	138	124	0	0
Lampaat	mk/teur.eläin	349	314	282	254
Siat	mk/teur.eläin	246	215	180	170
Kanat	mk/eläin	40	31	27	26
Ulkosaaristo C-alueet					
Maito	mk/kg	0,62	0,44	0,27	0,11
Sonnit, 15 kk ja yli	mk/teur.eläin	2 864	2 357	1 063	510
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja rist.	mk/teur.eläin	3 501	2 880	1 300	623
Hiehot, 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 730	1 354	700	178
Lehmät	mk/teur.eläin	138	46	0	0
Lampaat	mk/teur.eläin	349	278	169	90
Siat	mk/teur.eläin	246	200	124	56
Kanat	mk/eläin	40	26	18	8
Kasvinviljelyn tuotantotuet					
Tärkkelysperuna	mk/kg	0,027	0,018	0,013	0,005
Mallasohra	mk/kg	0,16	0,11	0,09	0,05
Vehnä	mk/kg	0,23	0,18	0,13	0,07
Ruis	mk/kg	0,25	0,19	0,13	0,07
Sokerijuurikas	mk/kg	0,046	0,032	0,024	0,012
Siirtymäkauden pinta-alatuet					
Ruokaherne	mk/ha	600	415	310	156
Hehtaarituki peltokasvien tukeen oikeutetuille kasveille pl. ruokaherne ja kesanto	mk/ha	190	125	80	0

	Yksikkö	1996 mk/yks	1997 mk/yks	1998 mk/yks	1999 mk/yks
Avomaan puutarhatuotteiden tuki (enintään)					
Omenantuotannon tuki	mk/ha	2 750	1 970	1 480	790
Vihannekset pl. sipuli, A	mk/ha	4 800	3 450	2 410	1 200
Vihannekset pl. sipuli, B	mk/ha	4 100	3 000	2 155	1 100
Vihannekset pl. sipuli, C	mk/ha	4 100	2 600	1 835	800
Marjat, A	mk/ha	2 750	1 950	1 480	790
Marjat, B ja C	mk/ha	1 900	1 350	1 000	500
Hehtaarituki nuorille vilj. A- ja B-alueilla	mk/ha	200	150	100	50
Puutarhatuotteiden varastointituki, AB-alue (enintään)					
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	mk/m ³	114	108	100	93
Muut varastot	mk/m ³	76	72	67	62
Kasvihuonetuki A ja B (enintään)					
yli 7 kk	mk/m ²	100	72	65	61
2-7 kk	mk/m ²	50	36	33	31
Kasvihuonetuki C (enintään)					
yli 7 kk	mk/m ²	100	72	43	20
2-7 kk	mk/m ²	50	36	22	10
Siirtymäkauden eläin-/eläinyksikkökohtaiset tuet					
A- ja B-alue					
Kotieläintuki emolehmistä	mk/eläin	570	540	486	437
Kotieläintuki emakoista	mk/eläin	1 540	1 380	1 214	1 140
Kotieläintuki broilerimoista	mk/eläin	58	52	45,8	41,80
Kotieläintuki kalkkuna- ja muista siipik. emoista (enint.)	mk/eläin	85	75	60,2	47,30
Kotieläintuki lypsyvuohesta ml. maidon tuki	mk/eläin	1 500	1 386	1 275	1 142
Lisätuet saaristoalue ja eräät B-alueen kunnat					
Naudat ja uuhet, alueiden A ja B saaristo	mk/ey	1 615	1 530	1 377	1 239
Lypsylehmät, alue ¹⁾	mk/ey	380	360	324	292
Hartola, Mäntyharju	mk/ey	285	270	243	219
Lihanaudat, alue ¹⁾	mk/ey	315	297	267	241
alue ²⁾	mk/ey	95	90	81	73
Uuhet, Hartola, Mäntyharju, alue ¹⁾ ja alue ²⁾	mk/ey	650	585	527	474
Kotieläintuki myydyistä kananpojista	mk/eläin	2,46	1,50	1,0	-
Kotieläintuki hevosista	mk/ey	2 900	2 250	1 800	1 650
C-alueet					
Kotieläintuki emolehmistä	mk/eläin	570	450	350	200
Kotieläintuki emakoista	mk/eläin	1 540	1 132	625	207
Kotieläintuki broilerimoista	mk/eläin	58	42	30,6	15,30
Kotieläintuki kalkkuna- ja muista siipik. emoista	mk/eläin	85	65	45	20,90
Kotieläintuki lypsyvuohesta ml. maidon tuki	mk/eläin	1 500	1 157	821	485
Kotieläintuki myydyistä kananpojista	mk/eläin	2,46	1,10	1,00	-
Kotieläintuki hevosista	mk/ey	2 900	2 250	1 800	1 000

¹⁾ alue = Ikaalinen, Jämijärvi, Kankaanpää, Pomarkku.

²⁾ alue = Kiikoinen, Kullaa, Lavia, Mouhijärvi, Noormarkku, Pori, Suodenniemi, Juupajoki, Längelmäki, Kuhmalahti, Jämsä, Kuhmoinen, Hartola, Mäntyharju.

Yksikkö	1997 mk/yks	1998 mk/yks	1999 mk/yks	2000 mk/yks	2001 mk/yks
---------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------

B. ETELÄ-SUOMEN KANSALLINEN TUKI, POHJOINEN TUKI JA KASVINVILJELYN KANSALLINEN TUKI

Eläinyksikkökohtainen tuki

Kotieläintuki emolehmistä

A ja B ¹⁾	mk/ey	0	0	0	420	400
C1	mk/ey	495	680	850	1 000	1 600
C2	mk/ey	540	730	900	1 000	1 600
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	945	1 180	1 350	1 450	2 050
C3	mk/ey	1 395	1 630	1 800	1 900	2 500
C4	mk/ey	2 495	2 730	2 900	3 000	3 600

Kotieläintuki sonneista yli 6 kk

A ja B	mk/ey	0	0	0	2 210	2 120
C1	mk/ey	1 100	1 550	2 000	2 450	2 450
C2	mk/ey	1 150	1 600	2 050	2 500	2 500
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	1 600	2 050	2 500	2 950	2 950
C3	mk/ey	2 050	2 500	2 950	3 400	3 400
C4	mk/ey	3 150	3 600	4 050	4 500	4 500

Kotieläintuki uuhista ja vuohista

A ja B	mk/ey	0	0	0	2 260	2 140
C1	mk/ey	1 100	1 430	2 000	2 450	2 450
C2	mk/ey	1 150	1 538	2 050	2 500	2 500
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	1 600	2 050	2 500	2 950	2 950
C3P1-P2	mk/ey	3 550	4 000	4 450	4 900	4 900
C3P3-P4	mk/ey	4 150	4 600	5 050	5 500	5 500
C4P4	mk/ey	5 250	5 700	6 150	6 600	6 500
C4P5	mk/ey	6 850	7 300	7 750	8 200	8 200

Kotieläintuki siat

A ja B	mk/ey	0	0	0	1 930	1 830
C1	mk/ey	355	841	1 346	2 000	1 900
C2	mk/ey	370	862	1 366	2 000	1 900
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	920	1 382	1 886	2 480	2 380
C3	mk/ey	920	1 382	1 886	2 480	2 380
C4	mk/ey	1 240	1 812	2 316	2 900	2 380

Kotieläintuki kanat

A ja B	mk/ey	0	0	0	1 675	1 705
C1	mk/ey	385	693	1 154	1 705	1 705
C2	mk/ey	397	720	1 180	1 720	1 720
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	952	1 240	1 700	2 230	2 230
C3	mk/ey	1 272	1 650	2 110	2 630	2 630
C4	mk/ey	2 672	2 850	3 310	3 800	2 630

Kotieläintuki muu siipikarja

A ja B	mk/ey	0	0	0	1 610	1 610
C1	mk/ey	385	585	1 980	1 610	1 610
C2	mk/ey	397	610	1 025	1 640	1 640
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	952	1 150	1 585	2 180	2 180
C3	mk/ey	1 272	1 550	1 985	2 580	2 180
C4	mk/ey	2 672	2 750	3 185	3 780	2 180

Pohjoiset teurastustuet

Teurastetut sonnit C3-C4

P1-P2	mk/teur.eläin	780	780	780	780	780
P3-P4	mk/teur.eläin	1 080	1 080	1 080	1 080	1 080
P5	mk/teur.eläin	1 980	1 980	1 980	1 980	1 980

¹⁾ Vuodesta 2000 alkaen tuki maksetaan Etelä-Suomen kansallisena tukena.

		1997	1998	1999	2000	2001
	Yksikkö	mk/yks	mk/yks	mk/yks	mk/yks	mk/yks
Teurastetut hiehot						
A ja B	mk/teur.eläin	0	0	0	710	680
C1	mk/teur.eläin	730	1 080	1 206	1 150	1 250
C2	mk/teur.eläin	740	1 100	1 226	1 150	1 250
C2pohj. ja saaristo	mk/teur.eläin	1 050	1 400	1 526	1 440	1 540
C3	mk/teur.eläin	1 310	1 650	1 776	1 690	1 790
C4	mk/teur.eläin	1 840	2 160	2 286	2 200	2 300
Maidon tuotantotuki						
A ja B ¹⁾	mk/kg				0,37	0,355
C1	mk/kg	0,26	0,32	0,41	0,51	0,51
C2	mk/kg	0,28	0,35	0,44	0,54	0,54
C2pohj.	mk/kg	0,37	0,44	0,52	0,62	0,62
C3P1	mk/kg	0,54	0,61	0,69	0,79	0,79
C3P2	mk/kg	0,64	0,71	0,79	0,89	0,89
C3P3-P4	mk/kg	0,79	0,86	0,94	1,04	1,04
C4P4	mk/kg	1,06	1,13	1,21	1,31	1,31
C4P5	mk/kg	1,58	1,65	1,74	1,84	1,84
Kasvinviljelyn tuki						
A-tukialue¹⁾						
Vehnä	mk/ha	260	870	594	485	550
Ruis	mk/ha	260	900	1 050	800	850
Mallasohra ²⁾	mk/ha	110	200	250	350	400
Rehuvilja	mk/ha	110	200	250	0	850
Nurmi	mk/ha	330	460	550	685	1 050
Öljykasvit	mk/ha	110	200	250	480	800
Sokerijuurikas	mk/ha	270	475	750	1 200	1 200
Tärkkelysperuna	mk/ha	135	135	400	850	850
Avomaanvihannekset	mk/ha	900	1 340	2 200	2 650	2 650
Omenat	mk/ha	205	360	550	1 220	1 220
B-tukialue¹⁾						
Vehnä	mk/ha	200	790	514	485	550
Ruis	mk/ha	200	800	850	800	850
Mallasohra ²⁾	mk/ha	70	120	75	350	400
Rehuvilja	mk/ha	110	120	75	0	850
Nurmi	mk/ha	330	460	550	585	1 050
Öljykasvit	mk/ha	70	120	75	480	800
Sokerijuurikas	mk/ha	270	475	750	1 200	1 200
Tärkkelysperuna	mk/ha	135	240	300	850	850
Avomaanvihannekset	mk/ha	450	790	1 500	2 350	2 350
Omenat	mk/ha	205	360	550	920	920
C1-tukialue¹⁾						
Vehnä	mk/ha	200	450	550	500	550
Ruis	mk/ha	200	400	600	800	800
Mallasohra ²⁾	mk/ha	70	210	185	350	400
Rehuvilja	mk/ha	70	210	225	0	500
Nurmi	mk/ha	330	460	550	485	550
Öljykasvit	mk/ha	70	210	225	480	800
Sokerijuurikas	mk/ha	785	990	1 150	1 200	1 200
Tärkkelysperuna	mk/ha	495	550	600	1 000	1 000

¹⁾ A- ja B-alue kasvinviljelyn kansallinen tuki, C-alue pohjoinen tuki

²⁾ mallasohralle maksetaan lisätukea, joka määräytyy lopullisen viljelyalan perusteella

	Yksikkö	1997 mk/yks	1998 mk/yks	1999 mk/yks	2000 mk/yks	2001 mk/yks
C2 ja C2p-tukialueet¹⁾						
Vehnä	mk/ha	200	450	550	500	550
Ruis	mk/ha	200	400	600	800	800
Mallasohra ²⁾	mk/ha	70	210	185	350	400
Rehuvilja	mk/ha	70	290	225	0	500
Nurmi	mk/ha	330	460	550	485	550
Öljykasvit	mk/ha	70	210	225	290	350
Sokerijuurikas	mk/ha	785	990	1 150	1 200	1 200
Tärkkelysperuna	mk/ha	495	550	600	1 000	1 000
C3-tukialue						
Rehuvilja	mk/ha	0	0	250	0	500
Nurmi	mk/ha	330	460	550	485	550
C4-tukialue						
Rehuvilja	mk/ha	0	0	250	0	500
Nurmi	mk/ha	330	460	550	485	550
Yleinen hehtaarituki viljelyalalta C2-C4						
C2, C2p ja saaristo	mk/ha	200	160	160	200	200
C3	mk/ha	360	320	285	300	300
C4	mk/ha	720	630	595	600	600
Nuorten viljelijöiden hehtaarituki C1-C4						
Kasvihuonetuki C (max.)						
yli 7 kk	mk/m ²	0	22	41	68	68
2-7 kk	mk/m ²	0	11	21	34	34
Puutarhantuotteiden pohjoinen varastointituki (max.)						
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	mk/m ³	108	100	93	90	90
Muut varastot	mk/m ³	72	67	62	60	60

Eläinyksiköiden muuntokertoimet siirtymäkauden tuissa

	ey		ey
Lypsylehmät	1	Hevoset yli 6 kk	
Emolehvät	1	siitostamma, -poni	1
Muut naudat yli 2 v	1	suomenhevonen	0,85
Muut naudat 6 kk-2v	0,6	1-3 v muut hevoset, ponit	0,6
Uuhet, vuohet	0,15		

Eläinyksiköiden muuntokertoimet pohjoisissa tuissa

	ey		ey
Emolehvät	1	Kanat	0,013
Sonnit, yli 2 v	1	Broilerit	0,0053
Sonnit, yli 6 kk-2 v	0,6	Broileriemot, siipikarjaemot	0,025
Uuhet, vuohet	0,15	190/223 teurastettua kalkkunaa ³⁾	1
Emakot, karjut	0,7	Hevoset yli 6 kk	
Lihasiat 3 kk tai yli	0,23	siitostamma, -poni	1
13 teurastettua lihasikaa ⁴⁾	1	suomenhevonen	0,85
		1-3 v muut hevoset, ponit	0,6

¹⁾ A- ja B-alue kasvinviljelyn kansallinen tuki, C-alue pohjoinen tuki

²⁾ mallasohralle maksetaan lisätukea, joka määräytyy lopullisen viljelyalan perusteella

ey = eläinyksikkö

³⁾ 1999/2000, ⁴⁾ vuodesta 1999 alkaen

- P1 = Oulun lääni: Haukipudas, Kiiminki, Oulu, Utajärvi, Ylikiiminki, Oulunsalon kunnasta ne osat, jotka ovat Ylikiimingin kunnan sisäpuolella.
- P2 = Lapin lääni: Kemi, Keminmaa, Simo, Tervola, Tornio. Oulun lääni: Hailuoto, Hyrynsalmi, Ii, Kuhmo, Kuivaniemi, Yli-Ii
- P3 = Lapin lääni: Kemijärvi, Pello, Ranua, Rovaniemen mlk, Rovaniemi, Ylitornio. Oulun lääni: Pudasjärvi, Puolanka, Suomussalmi, Taivalkoski
- P4 = C3: Lapin lääni: Posio. Oulun lääni: Kuusamo. C4: Lapin lääni: Kolari, Pelkosenniemi, Salla, Savukoski; Kittilä ja Sodankylä lukuunottamatta P5:een kuuluvia osia.
- P5 = Lapin lääni: Muonio, Enontekiö, Inari, Utsjoki; Sodankylästä ja Kittilästä MMM:n hyväksymät osat. Saaristo: Alueiden C1 ja C2 kunnista MMM:n hyväksymät saaristo-osat.

Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja
Publications of the Agricultural Economics Research Institute

- No 82 Kettunen, L. 1997. Suomen maatalous 1996. 64 s.
- No 82a Kettunen, L. 1997. Finnish agriculture in 1996. 64 p.
- No 82b Kettunen, L. 1997. Finlands lantbruk 1996. 64 s.
- No 83 Miettinen, A., Koikkalainen, K., Vehkasalo, V. & Sumelius, J. 1997. Luomu-Suomi? Maatalouden tuotantovaihtoehtojen ympäristötaloudelliset vaikutukset -projektin loppuraportti. 124 s.
- No 84 Pietola, K. 1997. A Generalized Model of Investment with an Application to Finnish Hog Farms. 113 p.
- No 85 Kallio, P. 1998. Export Subsidies in an Imperfectly Competitive Market When Market Share Matters: The Case of International Wheat Trade. 178 p.
- No 86 MTTL 1998. Suomen maatalous 1997. 64 s.
- No 86a MTTL 1998. Finnish Agriculture in 1997. 64 p.
- No 87 Sipilä, I. & Pehkonen, A. (toim.). 1998. Karjanlannan ympäristöystävällinen ja kustannustehokas käyttö. MMM:n karjanlantatutkimusohjelman 1995-97 loppuraportti. 156 s.
- No 88 Pirttijärvi, R. 1998. Nutrient balances in agri-environmental policy. 106 p.
- No 89 Puurunen, M. 1998. Suomen maa- ja puutarhatalouden sopeutuminen EU-jäsenyyden alkuvuosina. MATEUS-tutkimusohjelman yhteenvetoraportti. 165 s.
- No 89a Puurunen, M. 1998. Adjustment of the Finnish agriculture and horticulture in the first years in the EU. Final report of the MATEUS research programme. 176 p.
- No 90 Maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999:n taloudellinen analyysi. Ympäristötutkijajärjestelmä ja tulevaisuus -tutkimuksen loppuraportti. 1999. 159 s.
Vehkasalo, V., Pentinmäki, J. & Aakkula, J. Maatalouden ympäristövaikutusten ohjaaminen ympäristötuen avulla. s. 7-41.
Vehkasalo, V. Ympäristötuen yhteiskunnallinen kannattavuus. s. 42-77.
Koikkalainen, K., Haataja, K. & Aakkula, J. Maatalouden ympäristötuen perustuen merkitys maatalojen taloudelle. s. 78-132.
Peltola, J. Maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999:n vaikutus keinolannoitteiden käyttöön - ekonometrinen analyysi. s. 133-159.
- No 91 MTTL 1999. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 1998. 94 s.
- No 91a MTTL 1999. Finnish Agriculture and Rural Industries 1998. 94 p.
- No 92 Aakkula, J.J. 1999. Economic Value of Pro-Environmental Farming - A Critical and Decision-Making Oriented Application of the Contingent Valuation Method. 227 p.
- No 93 Forsman, S. 1999. Erilaistaminen ja hintastrategiat elintarvikealan maaseutu-yrityksissä. 166 s.
- No 94 Marttila, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2000. Maataloustieteen päivät 2000. Talous ja teknologia. 285 s.
- No 95 MTTL 2000. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 1999/2000. 95 s.
- No 95a MTTL 2000. Finnish Agriculture and Rural Industries 1999/2000. 95 p.
- No 96 Peltola, A. 2000. Viljelijäperheiden monitoimisuus suomalaisilla maatiloilla. 280 s.

MTTL
MAATALOUDEN
TALOUDELLINEN
TUTKIMUSLAITOS

AGRICULTURAL
ECONOMICS
RESEARCH
INSTITUTE

Finland

LANTBRUKS-
EKONOMISKA
FORSKNINGS-
ANSTALTEN

Hinta 100 mk

ISBN 951-687-096-1

ISSN 0788-5393

Vammalan Kirjapaino Oy 2001